

๖๒๘. รสสายตนิทเทศ :

๖๒๘. จะวินิจฉัยในรสสายตนิทเทศ

ต่อไป :

มูลรส โสติ ยงฺกิลฺลิจิ มฺลํ ปฏฺิจฺจ นีพฺพตฺตรโส. ขนฺธรส ที่สฺปิ เอเสว นโย.

คำว่า รส รากไม้ ไตแกรสอันบังเกิดเพราะ
อาศัยรากไม้อย่างใดอย่างหนึ่ง. แม่ ในรส
ลำต้น ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

อมฺพิลนฺติ ตกฺกมฺพิลาที. มฺธฺรณฺติ เอกนฺตโต โคสฺปิอาที. มธฺ ปน กสาวยฺตุตฺ จิรนิกฺขิตฺตํ กสาวํ โหติ, ฌาณิตฺ ขาริยฺตุตฺ จิรนิกฺขิตฺตํ ขาริยํ โหติ, สฺปิ ปน จิรนิกฺขิตฺตํ วณฺณคณฺธฺ ชนฺตมฺปิ รสํ น ชหฺตตี ตเทว เอกนฺตมธฺรํ.

คำว่า เปรี้ยว ไตแกรสเปรี้ยวของเปรียง
เป็นต้น. คำว่า หวาน ไตแกรสเนยใสแห่ง
โคเป็นต้นโดยส่วนเดียว. ส่วนน้ำผึ้งผสมรส
ฝาดเก็บไว้นาน ๆ ก็กลายเป็นรสฝาดไป,
น้ำอ้อยผสมรสขื่นเก็บไว้นาน ๆ ก็กลายเป็น
รสขื่นไป, ส่วนเนยใสเก็บไว้นาน ๆ แม่จะ
ละสีและกลิ่น ก็ไม่ละรส เพราะฉะนั้น เนย-
ใสนั้นแหละ จึงหวานโดยส่วนเดียว.

ตีตฺตกนฺติ นิมฺพปณฺณาที. กฺฏฺกนฺติ สิงฺกิเวรฺมริจาที. โลณฺิกนฺติ สามุทฺทิก-
โลณาที. ขาริกนฺติ วาติงฺกณฺกพีราที.

คำว่า ขม ไตแกรสไบสะเดาเป็นต้น. คำว่า
เผ็ด ไตแกรสขิงและพริกไทยเป็นต้น. คำว่า
เค็ม ไตแกรสเกลือซึ่งมาจากทะเลเป็นต้น.

ก. อจิรินิกฺขิตฺตํ.

คุณบำรุง สว่างวงศ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ลมพิณตี^๑ พทรอามลกกปิฏจสาพวาที^๒
 กสาวนตี หริตกาที.

คำว่า ขุ่น ไตแกรสมะเชื้อขุ่นและหนอไม้
 เป็นต้น. คำว่า เพื่อน ไตแกรสยางพุทรา
 มะขามป้อม และมะขวิด เป็นต้น. คำว่า ฝาด
 ไตแกรสสมอ เป็นต้น.

อิมะ สพุเพปี รสา วตุถวเสณ วตุตา.
 ตัตตวตุถโต ปเนตถ รโสว อมพิลาทีหิ
 นาเมหิ วตุโตตี เวทิตพุโพ.

รสทั้งหมดนี้ ตรัสด้วยอำนาจวัตถุที่ตั้ง. และ
 ในที่นี้เฉพาะรสตามวัตถุที่ตั้งนั้น ๆ ฟังทราบ
 ว่าตรัสไว้โดยชื่อมีเปรี้ยว เป็นต้น.

สาธุตี อัญจรโส. อสาธุตี อนัญจรโส.
 อิมินา ปททวเยน สพุโพปี รโส
 ปริยาทีนโน.

คำว่า อรอย ไตแกรสที่นำปรารณา. คำว่า
ไมอรอย ไตแกรสที่ไม่นำปรารณา. ด้วย
 ๒ บทนี้ ทรงกำหนดชื่อเอารสแม่ทั้งหมด.

เอว สนุเตปี เลหุพุรสถิตีรสปีโลติก-
 รสาทโย ปาฬิย อนาจตา สพุเพปี รสา
 เยวาปนกฎจัน ปวิฏจาทิ เวทิตพุพา.

แม่เมื่อเป็นเช่นนี้ รสทั้งหมดที่มีไคมาใน
 พระบาลี เป็นต้นว่า รสก่อนกิน รสฝาเรือน
 และรสผาทอนเกา ก็ฟังทราบว่า ผนวกเขา
 ฐานะเป็นรส ที่ชื่อว่าเยวาปนกะ (คือรสแม่
 อื่นใด).

^๑ ส. ลปิลกนตี.

^๒ ก. พทรสาพวากปิฏจสาพวาที.

คุณบำรุง สว่างวงศ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวมยฺ มุตรสาทีนา เภเทน
ภินุโนปิ รโส ลกฺขณาทีหิ อภินุโนเยว.

ด้วยประการฉะนี้ รสนี้แม้ไม่ต่างกัน
โดยความต่าง มีรสรากไม้เป็นต้น ว่าโดย
ลักษณะเป็นต้น ไม่ต่างกันเลย.

สพฺโพปิ เหส ชิวหาปฺปฺภินนลฺกฺขโณ รโส,
ชิวหาวิญญาณสฺส วิสยภาวโรโส, ตสฺสเสว
โคจรปจฺจุปฺปฺภาจโน? เสสํ จกฺขายตน-
นิตฺตเตเส วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ.

จริงอยู่ รสนี้แม้ทั้งหมด มีการกระทบชีวหา
เป็นลักษณะ, มีความเป็นอารมณ์แห่งชีวหา-
วิญญาณเป็นรส, มีความเป็นโคจรแห่งชีวหา-
วิญญาณนั้นแหละเป็นปัจจุปัฏฐาน. คำที่เหลือ
พึงทราบตามนัยที่กล่าวแล้ว ในจักขายตน-
นิตเทศนั้นแหละ.

อิธปิ หิ ตเถว ทฺวิปฺลฺลาสนยปฺปฺภินนิตฺตา
เตรส วารา วุตฺตา.

ก็แม้ในนิเทศนี้ ได้ตรัสไว้ ๑๓ วาระ อันประ-
กอบด้วยนัย ๕๒ นัย เหมือนกัน.

๖๓๒. อิตฺถินฺทฺริยนิตฺตเตเส :

๖๓๒. จะวินิจฉัยในอิตถินทริยนิทเทศ
ต่อไป :

ยฺนฺติ กรณวจฺนํ, เยน การณฺณ อิตฺถิยา
อิตฺถิลิงฺกาทีนํ โหนฺตํ อยเมตฺถ อตฺโถ.

คำว่า ยฺ เป็นตติยาวิภัติ, ในที่นี้มีความ
ตั้งนัยว่า ทรวทตรงหญิงเป็นต้นของหญิง ย่อม
ปรากฏด้วยเหตุใด.

๑-๑ วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๕.

คตถ ลึงคนฺตี สณฺจานํ. อิตฺถิยา หิ ในคำเหล่านี้ คำว่า ทรวคฺทฺรจ ไต่แก
 หตฺถปาททีวาอฺราทีนํ สณฺจานํ น ปฺริสฺสส สันฐาน. ทวฺยวํ สันฐานแห่งอวัยวามีมือ
 วีย โหติ. อิตฺถีนณฺหิ เหฏฺฐิมกาโย เทา คอ และอกเป็นต้นของหญิง ไม่เหมือน
 วิสโท โหติ, อฺปริมกาโย อวิสโท. อย่างของชาย. เพราะกายท่อนล่างของ
 หตฺถปาทา ชุทฺทกา, มุขํ ชุทฺทกํ. หญิงทั้งหลายลำสัน กายท่อนบนไม่ลำสัน.
 มือเท้าก็เล็ก ปากก็เล็ก.

นิมิตฺตคนฺตี สณฺชานนํ. อิตฺถีนณฺหิ อฺรมสํ คำว่า เครื่องหมายรุ ก็เป็นเหตุใหญ่ไต่.
 อวิสทํ โหติ, มุขํ นิมฺมสฺสฺฐาทจิกํ, ทวฺยวํ เนื่ออกของหญิงทั้งหลายไม่ลำสัน,
 เกสพนฺธวตฺถคฺคหณฺมุปี น ปฺริสํ วีย ปากก็ไม่มีหนวดเครา, แมการผูกผารัดผม
 โหติ. ก็ไม่เหมือนของชาย.

กุตฺตคนฺตี กิริยา. อิตฺถิโย หิ ทหฺรกาเล คำว่า กิริยา คือธรรมชาติที่พึงกระทำ.
 สฺอุปกมุสลเกหิ กิฬฺนติ, จิตฺตธิตฺถิกาย ทวฺยวํหญิงทั้งหลาย เวลาเป็นเด็กชอบเล่น
 กิฬฺนติ, มตฺตติกวาเกน สฺุตฺตกํ นาม กระจกเล็ก ๆ และสากเล็ก ๆ ชอบเล่น
 กนฺตคนฺตี. ตุ๊กตางาม ๆ, เอาดินเหนียวและปอมากรอ
 เป็นเส้นตายเล็ก ๆ.

อาภปฺโปติ คมนาทิอาภาโร. อิตฺถิโย หิ คำว่า อาการ ไต่แก อาการเดินเป็นต้น.
 คจฺจมานา อวิสทา คจฺจนฺติ, ติฏฺฐจมานา, ทวฺยวํหญิงทั้งหลาย เมื่อเดินก็เดินไม่อาจ-
 นิปชฺชมานา, นิสีทมานา, ชาทมานา, หาญ เมื่อ ยืน นอน นั่ง เคี้ยว กิน ก็ยืน
 ภูฏชฺชมานา อวิสทา ภูฏชฺชนฺติ. ปฺริสํมุปี นอน นั่ง เคี้ยว กิน ไม่อาจหาญ. จริงอยู่

คุณบำรุง สว่างวงศ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

หิ อวิสทํ ทิสฺวา "มาตุคามโม วีย คจฺฉติ, คนทั้งหลายเห็นแม่ชายไม่อาจหาญ ก็ยังพูด
 ทิฏฺฐติ, นิปชฺชติ, นิสฺสทติ, ขาทติ, ว่า "เดิน ยืน นอน นั่ง เคี้ยว กิน
 ภูณชฺชติ" ติ วทนฺติ. เหมือนมาตุคาม".

อิตฺถิตฺต^๑ อิตฺถิภาโวติ อุกฺขมฺปิ
 เอกคฺคํ, อิตฺถิสภาโวติ อตฺถโถ. อัย ปน
 กมฺมโช ปฏิสนฺธิสมฺภูจฺโติ.^๒ อิตฺถิลิงฺคาทีน
 ปน อิตฺถินฺทริยํ ปฏิจฺจ ปวตฺตเต
 สมฺภูจฺตานิ^๒

คำว่า สภาพหญิง ภาวะหญิง แม่ทั้ง๒
 มีความอย่างเดียวกัน, ความว่า ไต่แก
 สภาวะหญิง. ก็สภาวะของหญิงนั้นเกิดแต่
 กรรมตั้งขึ้นในปฏิสนธิกาล. ส่วนทรวทตรง
 หญิงเป็นต้น อาศัยอิตถินทริยตั้งขึ้นในวัตติ-
 กาล.

ยถา หิ พิชฺเช สติ พิชฺชํ ปฏิจฺจ พิชฺชปฺจฺจยา
 รุกฺโข วมฺหิตฺตฺวา สาขาวินฺนปฺสมฺปนฺโน
 หุตฺตฺวา อากาสํ ปฺปรตฺตฺวา ทิฏฺฐติ,
 เอว เมว อิตฺถิภาวสงฺขา เต อิตฺถินฺทริเย
 สติ อิตฺถิลิงฺคาทีน โหนฺติ.

อุปมาเหมือนอย่างว่า เมื่อพืชมีอยู่ ต้นไม้ไต่
 อาศัยพืช เพราะพืชเป็นปัจจัย จึงเติบโต
 สมบูรณ์ด้วยกิ่งและคาคบ ตั้งอยู่เต็มอากาศ
 ฉนั้นใด เมื่ออิตถินทริยกล่าวก็ภาวะหญิงมีอยู่
 ย่อมปรากฏทรวทตรงหญิงเป็นต้น เหมือน-
 ฉนั้น.

^๑ ฉ. อิตฺถิตฺต.

^{๒-๒} ส. อิตฺถิลิงฺคาทีน ปน น อิตฺถินฺทริยํ,
 อิตฺถินฺทริยํ ปฏิจฺจ ปวตฺตเต สมฺภูจฺต.

คุณบำรุง สว่างวงศ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

พีช วิย หิ อิตฺถินฺทริยํ, พีชํ ปฏิจฺจ ก็ อิตฺถินฺทริยํ เปรียบเหมือนพีช, อากัย
 วทฺธิทฺวา อากาสํ ปุเรทฺวา จิตฺรฺกฺโข อิตฺถินฺทริยํ ทรวทฺทฺรชฺฌิงเป็นต้นจึงตั้งขึ้นใน
 วิย อิตฺถินฺทริยํ ปฏิจฺจ อิตฺถิลิงฺคาทฺนี ปวัตฺติกาล เปรียบเหมือนอากัยพีช ต้นไม้จึง
 ปวตฺเต สฺมฺภูจฺหนฺติ.

ตตฺถ อิตฺถินฺทริยํ น จกฺขฺวิญฺเฌยฺยํ, ในบรรดาอินทรีย์เป็นต้นเหล่านั้น อิตฺถินฺทริยํ
 มโนวิญฺเฌยฺยเมว. อิตฺถิลิงฺคาทฺนี จกฺขฺ- ไม่ใช่เป็นสิ่งที่อันจักขุจะพึงรู้ได้ อันมโนพึงรู้
 วิญฺเฌยฺยานิปี มโนวิญฺเฌยฺยานิปี. ได้โดยตรงเหมือน. ทรวทฺทฺรชฺฌิงเป็นต้น
 แม่อันจักขุก็พึงรู้ได้ แม่อันมโนก็พึงรู้ได้.

อิทฺถนํ รูปํ อิตฺถินฺทริยฺนฺติ อิทํ ตํ
 รูปํ ยถา จกฺขฺนฺทฺริยาทฺนี ปุริสฺสฺสปี
 โทหนฺติ, น เอวํ นิยมโต ปน อิตฺถิยา
 เอว อินฺทฺริยฺนฺติ อิตฺถินฺทริยํ.

คำว่า รูปทั้งนี้ เรียกว่าอิตฺถินฺทริยํ
 คือรูปที่ว่ามันนั้น ไม่ใช่เหมือนอย่างกับ
 จักขฺนฺทฺริยํเป็นต้นซึ่งมีอยู่แม่แก่ชาย, ก็ว่า
 โดยนิยม อินฺทฺริยํเฉพาะของหญิง ชื่อว่า
 อิตฺถินฺทริยํ.

๖๓๓. ปุริสฺนฺทฺริเยปี เอ เสว
 นโย. ปุริสฺลิงฺคาทฺนี ปน อิตฺถิลิงฺคาทฺนี
 ปฏิปกฺขโต เวทิตฺพฺพานิ.

๖๓๓. แม่นปฺริสฺนฺทฺริยํก็มันั้น
 เหมือนกัน. ส่วนทรวทฺทฺรชฺฌิงเป็นต้น พึง
 ทราบโดยตรงข้ามกับทรวทฺทฺรชฺฌิงเป็นต้น.

ปุริสฺสฺส หิ ทตฺถปาททฺวาอูราทฺนี สณฺจํ
 น อิตฺถิยา วิย โทติ, ปุริสํณฺหิ
 อฺปฺริมาโย วิสฺโท โทติ, เหนฺจิมกาโย
 อวิสฺโท. ทตฺถปาทา มหนฺตา, มุขํ มหนฺตํ

เพราะสณฺจํแห่งอวัยวะมีมือ เท้า คอและ
 อื่นเป็นต้น ของชายไม่เหมือนของหญิง,
 ด้ยว่า กายทอนบนของชายทั้งหลายลำสัน
 กายทอนล่างไม่ลำสัน. มือเท้าก็ใหญ่, ปาก

คุณพันธุทิพย์ ชมะโชติ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุรมส์ วิสท, มสสุทาจิกา อุปุชชุนติ,
 เกสพุนนวัตตคคคคคค น อิตถีนัน วิย โหติ,
 ทรรกา เล รณงคลาทีหิ กิพนติ,
 วาลิกปาฬิ กตฺวา วาปี นาม ชนฺนติ,
 คมนาทินิ วิสทานิ โหนติ, อิตถิมปิ
 คมนาทินิ วิสทานิ กุรุमानัน ทิสฺวา "ปุริโส
 วิย กจฺจตี"ติอาทีนินิ วทนฺติ.

เสส อิตถินฺนทริเย วุตตสทิสฺเมว.

ตตถ อิตถิภาวลกฺขณํ อิตถินฺนทริย,
 "อิตถี"ติ ปกาสนรส์, อิตถิลิงฺคณิมิตฺต-
 กุตฺตาทกปฺปานัน การณภาวปจฺจุปฺปฏฺจานัน.

ปุริสภาวลกฺขณํ ปุริสินฺนทริย, "ปุริโส"ติ
 ปกาสนรส์, ปุริสลิงฺคณิมิตฺตกุตฺตาทกปฺปานัน
 การณภาวปจฺจุปฺปฏฺจานัน.

ก็ใหญ่ นี้ออกก็ลำสัน หนวดเราก็เกิดขึ้น
 การใช้ผ้านั้นก็เหมือนของหญิง เวลา
 เป็นเด็กชอบเล่นรถและไถเป็นต้น ชอบทำ
 ขอบคันด้วยทราย ชอบขุดบ่อ การเดินเป็นต้น
 ก็อาจหาญ คนทั้งหลายเห็น แม่หญิงทำการ
 เดินเป็นต้น อาจหาญ ย่อมพูดคำเป็นต้นว่า
 "แม่คนนี้เดินเหมือนผู้ชาย" ดังนี้.

คำที่เหลือ เหมือนกับที่กล่าวไว้ในอิตถินทรีย
 นั้นแหละ.

บรรดาอินทรียทั้ง ๒ นั้น อิตถินทรีย
 มีอิตถิภาวะเป็นลักษณะ, มีการประกาศว่า
 "เป็นหญิง" เป็นรส, มีความเป็นเหตุแห่ง
 ทรวดทรง เครื่องหมายรูปร่างและอาการ
 ของหญิงเป็นปัจจุภูฐาน.

ปุริสทรีย มีปุริสภาวะเป็นลักษณะ, มีการ
 ประกาศว่า "เป็นชาย" เป็นรส, มีความ
 เป็นเหตุแห่งทรวดทรง เครื่องหมายรูปร่าง
 และอาการของชายเป็นปัจจุภูฐาน.

๑-๑ วิสุทธิมคค. ๓/๑๕.

อุภยมุเปตัง ปจฺมกปฺปิگانัง ปวตฺเต
 สฺมฺภูจฺจาทิ, อปรภาเค ปฏิสฺนุธิยฺ.
 ปฏิสฺนุธิสฺมฺภูจฺจิตฺมฺปิ ปวตฺเต จลติ
 ปรีวตฺตติ. ยถาห :

กัณฺโถทริยฺทั้ง ๒ นี้ สำหรับคนครึ่งปฐมกับ
 ตั้งขึ้นในปวัตติกาล, ในภายหลังต่อมาจึงตั้ง
 ขึ้นในปฏิสนธิกาล. แม้ที่ตั้งขึ้นในปฏิสนธิกาล
 ก็ยอมหวั่นไหวเปลี่ยนแปลงได้ ในปวัตติกาล
 ตั้งพระบาลีที่พระธรรมสังคณาจารย์กล่าว
 ไววว่า :

"เตน โข ปน สฺมเยน อณฺฺตรสฺส
 ภิกฺขุโน อิตฺถิลิงฺกํ ปาตุญฺจํ โหติ. เตน
 โข ปน สฺมเยน อณฺฺตรสฺส ภิกฺขุณิยา
 ปุริสฺลิงฺกํ ปาตุญฺจํ โหติ"ติ?

"กัสมัณฺนแล เพศหญิงปรากฏแก่ภิกษุ
 รูปหนึ่ง. กัสมัณฺนแล เพศชายปรากฏแก่
 ภิกษุณีรูปหนึ่ง" ดังนี้

อิเมสุ จ ทฺวีสุ ปุริสฺลิงฺกํ อุตฺตมํ,
 อิตฺถิลิงฺกํ หีนํ, ตสฺมา ปุริสฺลิงฺกํ
 พฺลวอกุสฺเลน อนฺฺตรชายติ, อิตฺถิลิงฺกํ
 ทุพฺพลกุสฺเลน ปตฺติจฺจาทิ. อิตฺถิลิงฺกํ ปน
 อนฺฺตรชายนฺตํ ทุพฺพลอกุสฺเลน อนฺฺตรชายติ,
 ปุริสฺลิงฺกํ พฺลวอกุสฺเลน ปตฺติจฺจาทิ. เอว
 อุภยมฺปิ อุกุสฺเลน อนฺฺตรชายติ, กุสฺเลน
 ปตฺติจฺจาทิตฺติ เวทิตฺพฺพ.

ก็ในเพศทั้ง ๒ นี้ เพศชายเป็นอุดมเพศ
 เพศหญิงเป็นหীনเพศ เพราะฉะนั้น เพศชาย
 จึงหายไปด้วยอุกศลกรรมมีกำลัง เพศหญิง
 ย่อมตั้งขึ้นด้วยอุกศลกรรมอ่อนกำลัง. อนึ่ง
 เพศหญิงเมื่อหายไป ย่อมหายไปด้วยอุกศล-
 กรรมอ่อนกำลัง เพศชายย่อมตั้งขึ้นด้วย
 กุศลกรรมมีกำลัง. ฟังทราบว่ ทั้ง ๒
 เพศนี้หายไปด้วยอุกศลตั้งขึ้นด้วยอุกศล ด้วย
 ประการฉะนี้.

๑ วิ. มหาวิภงฺก. ๑/๖๔.

คุณสมจิตต์ มา เสรีรัฐศรี, คุณทวี คิตติ, คุณนิษร สุขมาก และคุณเอก เกษเงิน
 สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อุกโตพยัญชนกสฺส ปน ก็ เอกิ อินฺทริยํ, อุทาทุ เทวติ.

ถามว่า ก็อุกโตพยัญชนกมีอินทรีย์เดียว หรือสองอินทรีย์ ?

เอกิ. ตณฺจ โข อิตฺถิอุกโตพยัญชนกสฺส อิตฺถินฺทริยํ, ปุริสอุกโตพยัญชนกสฺส ปุริสินฺทริยํ.

ตอบว่า มีอินทรีย์เดียว. และอินทรีย์เดียวนั้นแล สำหรับอิตถิอุกโตพยัญชนก ไคแก่ อิตถินฺทริยํ, สำหรับปุริสอุกโตพยัญชนก ไคแก่ ปุริสินฺทริยํ.

เอวํ สนฺเต พุตฺติยพฺพญฺชนกสฺส อภาโว อาปชฺชติ, อินฺทริยญฺหิ พฺพญฺชนกาเรณ วุตฺตํ, ตณฺจสฺส นตฺถิติ.

ท้วงว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น เครื่องหมายเพศอันที่ ๒ ก็จะต้องไม่มีนะซี, เพราะอินทรีย์ท่านกล่าวว่า เป็นเหตุแห่งเครื่องหมายเพศ และอินทรีย์นั้นของอุกโตพยัญชนกนั้นไม่มี.

น ตสฺส อินฺทริยํ พฺพญฺชนกาเรณ.

ตอบว่า อินทรีย์ของอุกโตพยัญชนกนั้น เป็นเหตุแห่งเครื่องหมายเพศหาไม่ได้.

กสฺมา ?

เหตุไรเล่า ?

สทา อภาวโต.

เพราะไม่มีอยู่ทุกเมื่อ.

อิตฺถิอุกโตพยัญชนกสฺส หิ ยทา อิตฺถิยา ราคจิตฺตํ อุปฺปชฺชติ, ตทาว จ ปุริส-

ควยว่า อิตถิอุกโตพยัญชนก เกิดจิตกำหนดในหญิงเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเครื่องหมาย

คุณนง เยาว์ พงษ์กษัตริย์

เนื่องในวันครบรอบ ๔ ปี ในการศึกษาธรรมะ

พยุชนัน ปากฏ โหติ, อิตฺถิลิงฺกพยุชนัน
ปฏิจฺจนฺนํ คุพฺหิ^๒ โหติ. ตถา อิตฺรสุส
อิตฺร.

ยทิ จ เตสํ อินฺทริยํ ทุคฺคิยพยุชน-
การณํ ภเวยฺย, สทาปิ พยุชนทฺวํ
คฺคิฏฺเญย, น ปน คฺคิฏฺจติ. ตสฺมา
เวทิตพฺพเมตํ น ตสฺส ตํ พยุชนการณํ.
กมฺมสฺหายํ ปน รากิจิตฺตเมเวตฺถ การณํ.

ยสฺมา จสฺส เอกเมว อินฺทริยํ โหติ,
ตสฺมา อิตฺถิอุกฺโตพยุชนโก สยมฺปิ กพฺภ
คณฺหาติ, ปรมฺปิ คณฺหาเปติ. ปุริสอุกฺโต-
พยุชนโก ปริ กพฺภ คณฺหาเปติ. สยํ
ปน น คณฺหาตีติ.

เพศชาย ย่อมปรากฏเครื่องหมายเพศหญิง
ย่อมปิดบังซ่อนอยู่. ปุริสอุกฺโตพยุชนกนอกล้น
ก็มีเครื่องหมายเพศนอกล้นเหมือนอย่างนั้น.

ก็ว่า อินฺทริยของอุกฺโตพยุชนก
เหล่านั้น ฟังเป็นเหตุแห่งเครื่องหมายเพศ
อันที่ ๒ ไชร เครื่องหมายเพศทั้ง ๒ อย่าง
ก็จะฟังตั้งอยู่แต่ทุกเมื่อ, แต่ก็หาตั้งอยู่ไม่.
เพราะฉะนั้นฟังทราบข้อนี้ไว้(ว่า)อินฺทริยนั้น
ของอุกฺโตพยุชนกนั้น เป็นเหตุแห่งเครื่อง-
หมายเพศหามิได้. จิตกำหนดอันมีกรรมเป็น
สหายนั้นแหละ เป็นเหตุในเครื่องหมายเพศ
ทั้ง ๒ นี้.

อนึ่ง เพราะอุกฺโตพยุชนกนั้น มีอินฺทริย
เดียวเท่านั้น ฉะนั้นอิตฺถิอุกฺโตพยุชนกยอม
ตั้งกรรม แม่ด้วยตนเอง ย่อมยังแม่อื่นให้
ตั้งกรรมได้. ปุริสอุกฺโตพยุชนก ย่อมยัง
คนอื่นให้ตั้งกรรมได้ ส่วนตนเองตั้งกรรม
ไม่ได้ ฉะนั้นแล.

^๑ ฉ. อิตฺถิพยุชนัน.   ^๒ ฉ. คุพฺหิ.

คุณนง เยาวี พงษ์กษัตริย์
เนื่องในวันครบรอบ ๔ ปี ในการศึกษาธรรมะ

๖๓๔. ชีวิตินทรียนิทเทเส ยี
วตุตพุพ, ตี เหฐา อรู ชีวิตินทรีย เยสุ
วตุต เมว.

เกวลญหิ ตตุถ "โย เตส อรู ป็น
ธมฺมานนุ" ติ วตุต, อิธ รู ชีวิตินทรีย ตตุตา
"โย เตส รู ป็น ธมฺมานนุ" ติ, อย เมว
วิเสโส.

ลกฺขณา^๑ ที นิ ปน สุส เอ เว ที ต พ พานิ.
ส ห ชา ต ร ู ปา น ู ปา ล น ล ก ข ณ ี ชีวิตินทรีย,
เตส ป ว ต ต น ร ส, เตส เย ว จ ป น -
ป จ จ ป ญ ส าน, ยา ป ย ิ ต พ พ ก ต ป ท ญ ส าน น ติ?

๖๓๕. กายวิญญตฺตนิทเทเส :

๖๓๕. คำ ใด ที่ คว ร จะ กล า ว ใน ชีวิติน-
ทรีย นิท เทส คำ นั้น ขา พ เจ า ไ ค ก ล า ว ไ ว แล ว
ใน อร ู ป ชีวิตินทรีย ใน ท น ห ล ง น ั้น แ ห ล ะ.

ก็ ใน อร ู ป ชีวิตินทรีย นั้น ตร ัส ไ ว า "ข อ ง อร ู ป -
ธ ร ม น ั้น ๆ อัน ไ ค " ใน ชีวิตินทรีย นั้น ตร ัส ไ ว า
"ข อ ง ร ู ป ธ ร ม น ั้น ๆ อัน ไ ค " ค ง นี้ เพ ร า ะ
เป็น ร ู ป ชีวิตินทรีย ต า ก ัน เท า น ี้ แ ห ล ะ.

ส ว น ข อ ป ก ิ ณ ก ะ มี ล ก ษ ณ ะ เป็น ต น ของ ชีวิตินทรีย
นั้น พ ิง ท ร า บ อ ย า ง นี้ ชีวิตินทรีย มี ก าร ตาม
ร ัก ษ า ร ู ป ที่ เก ิ ต ร ว ม ก ัน เป็น ล ก ษ ณ ะ, มี คว าม
ป ระ พ ด ติ เป็น ไป ของ ร ู ป ธ ร ม น ั้น ๆ เป็น ร ส,
มี คว าม ค ำ ร ง อ ย ู ของ ร ู ป ธ ร ม น ั้น ๆ แ ห ล ะ เป็น
ป ัจ จ ป ญ ส าน, มี ก ุ ต ร ู ป อัน จะ พ ิง ย ัง ร ู ป ธ ร ม
น ั้น ๆ ให้ เป็น ไป เป็น ป ท ญ ส าน ฉ ะ นี้ แล.

๖๓๕. จะ วิ นิ จ น ัย ใน กายวิญญตฺตนิทเทส
ต อ ไป :

^๑ วิสุทฺธิมคฺค . ๓ / ๑๕ .

คุณนง เยาวี พงษ์กษัตริย์

เนื่องในวันครบรอบ ๔ ปี ในการศึกษาธรรมะ

อภิสถาบัน.บ-ท.๕-๖

กายวิณตตีติ เอตถ ทาว กาเยน
อตุตโน ภาว วิณตยา เปนตานุ ตีรจณา เนหิปี
ปุริส้าน, ปุริเสหิ วา ตีรจณานานมปิ
กายคหณานุสา เรน กหิตาย เอตถ
ภาโว วิณตยตีติ วิณตตี.

เบื้องต้น ในคำว่า กายวิณตตี นี้ ที่ชื่อว่า
วิณตตี หมายความว่า คนก็ดี สัตว์เครื่องจวนก็ดี
ผู้จะแสดงให้รูภาวะของตนควายกาย แมสัตว์
เครื่องจวนก็ยอมจะรูภาวะของคนใด หรือคน
ก็ยอมจะรูภาวะแม่ของสัตว์เครื่องจวนใดควาย
ธรรมชาตินี้ ซึ่งถือเอาตามทำนองแห่งการ
ถือเอาทางกาย เหตุนี้ธรรมชาตินี้จึงชื่อว่า
วิณตตี (อันเป็นเหตุให้สัตว์เครื่องจวนรูภาวะ
ของคน หรือเป็นเหตุให้คนรูภาวะของสัตว์
เครื่องจวน).

สย กายคหณานุสา เรน วิณตยตีติปิ
วิณตตี.

(อนึ่ง) ที่ชื่อว่า วิณตตี หมายความว่า รู
ความหมายโดยลำพังตามทำนองแห่งการถือ
เอาทางกายทั้งนี้ก็มี.

"กาเยน สัวโร สาธู"ติอาทีสุ^๑ อากโต
โจปนสงขาทอ กาโย เอว วิณตตี
กายวิณตตี.

การแสดงให้รู้ความหมายคือกาย กล่าวคือ
การขยับเขยื้อน (เคลื่อนไหว) ซึ่งมาใน
พระบาลีมีอาทิวา "ความสำรวมทางกายดี"
ทั้งนี้ ชื่อกายวิณตตี.

^๑ พ. ธ. ๒๕/๖๔.

คุณนง เยาว์ พงษ์กษัตริย์

เนื่องในวันครบรอบ ๔ ปี ในการศึกษาธรรมะ

กายวิปฺพนุท เนน อธิปฺปายวิญญาปน-
เหตุตฺตา, สยญจ ตถา วิญญะยฺยตฺตา
กาเยน วิญญตฺตึตฺติปิ กายวิญญตฺติ.

(อนึ่ง) ที่ชื่อว่า กายวิญญุตติ แมตฺวอรรธวา
การแสดงให้รู้ความหมายทางกาย เพราะ
เป็นเหตุให้เข้าใจความประสงค์ ด้วยการ
ไหวกาย และเพราะตนเองก็จะพึงรู้โดย
ประการนั้น.

กุสลจิตฺตสฺส วาตฺถิอาทิสฺสุ อฏฺฐหิ
กามาจเรหิ; อภิญญาจิตฺเตน จาติ นวหิ
กุสลจิตฺเตหิ กุสลจิตฺตสฺส วา, ทฺวาทสฺหิปี
อกุสลจิตฺเตหิ อกุสลจิตฺตสฺส วา, อฏฺฐหิ
มหากิริยาหิ^๑ ทฺวีหิ อเหตุกกิริยาหิ^๒
อภิญญาปฺปตฺตตาย เอกาย รูปาวจรกิริยา-
ยาติ^๓ เอกาทสฺหิ กิริยาจิตฺเตหิ^๓
อพฺยากตฺตจิตฺตสฺส วา.

ในคำว่า ของบุคคลผู้มีจิตเป็นกุศล
เป็นต้น มีอธิบายว่า จิตเป็นกุศล โดย
กุศลจิต ๘ ดวง คือ ฝ่ายกามาจรร ๘ ดวง
อภิญญาจิต ๑ ดวง, หรือจิตเป็นอกุศล โดย
อกุศลจิตทั้ง ๑๒ ดวง, หรือจิตเป็นอภัยกฤต
โดยกิริยาจิต ๑๑ ดวง คือ มหากิริยาจิต
๘ ดวง อเหตุกกิริยาจิต ๒ ดวง อภิญญาจิต
ฝ่ายรูปาวจรที่เป็นกิริยา ๑ ดวง.

อิโต อญฺยานิ หิ จิตฺตานิ วิญญตฺติ น
ชเนนฺติ. เสกฺขา เสกฺขปฺปุชฺชชานัน ปน

เพราะจิตอื่นจากนี้ย่อมไม่ยังวิญญุตติให้เกิดได้
อนึ่ง เสกขบุคคล อเสกขบุคคล และปฺปุชชน

^{๑-๑} ฉ.....กิริเยหิ.

^๒ ฉ. รูปาวจรกิริเยนาติ.

^๓ ฉ. กิริยจิตฺเตหิ.

คุณเสาวลัทธิ เปี่ยมสมบูรณ์ และ คุณพัชรี รักรัษวิศิษฐานวงศ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภิญญาสารานุกรม. น-ท. ๔-๑๖

เอตต เก เหว จิตฺเตหิ วิณฺณตฺติ โหตีติ
เอเตสํ กุสลาทินํ วเสน ตีหิ ปเทหิ
เหตุโต ทสฺสีตา.

อิทานิ ฉหิ ปเทหิ ผลโต ทสฺเสตฺถ
"อภิกฺกมฺนฺตสฺส วา"ติอาหิ วุตฺตํ.

อภิกฺกมาทโย หิ วิณฺณตฺติว เสน ปวตฺตตฺตา
วิณฺณตฺติผลํ นาม.

ตตฺถ อภิกฺกมฺนฺตสฺสสาติ ปุโรโต กายํ
อภิหรนฺตสฺส. ปฏิกฺกมฺนฺตสฺสสาติ ปจฺจนโต
ปจฺจาหรนฺตสฺส. อาโลเกนฺตสฺสสาติ อชฺฌกํ
เปกฺขนฺตสฺส. วิโลเกนฺตสฺสสาติ อิตฺโต
จิตฺโต จ เปกฺขนฺตสฺส. สมฺมิณฺเชนฺตสฺสสาติ
สนฺธิโย^๑ สงฺโกเจนฺตสฺส. ปสาเรนฺตสฺสสาติ
สนฺธิโย ปฏิปณา เมนฺตสฺส.

ยอมมีวิญญูติไคด้วยจิตเท่านั้นแหละ เพราะ
ฉะนั้น จึงทรงแสดงวิญญูติโดยเหตุควายบท
ทั้ง ๓ เกี่ยวกับกุศลเป็นต้นเหล่านี้.

คราวนี้ ทรงประสงค์จะแสดงโดยผล
ควายบททั้ง ๖ จึงตรัสพระบาลีว่า "ก้าวไปอยู่"
เป็นต้น.

จริงอยู่ อากาที่ก้าวไปเป็นต้น ชื่อว่าผล
ของวิญญูติ เพราะเป็นไปด้วยอำนาจให้
เข้าใจความหมาย.

ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ก้าวไปอยู่ คือ
นำกายไปข้างหน้า. คำว่า ถอยกลับอยู่ คือ
นำกายกลับมาข้างหลัง. คำว่า แลดูอยู่ คือ
มองไปตรง ๆ. คำว่า เหลียวซ้ายแลขวาอยู่
คือแลไปทางโน้นทางนี้. คำว่า ดูเขาอยู่
คืองอข้อต่อ. คำว่า เหยียดข้อออกอยู่ คือ
เหยียดข้อต่อออกไป.

^๑ ฉ. สนฺธิโย.

อิทานิ ฉหิ ปเทหิ สภาวโต
ทสฺเสตฺถุ "กายสฺส ฌมฺภนา" ตีอาทึ วุตฺตํ.

คราวนี้ ทรงประสงค์จะแสดงโดย
สภาวะด้วยบททั้ง ๖ จึงตรัสพระบาลีว่า
"ความเคร่งตึงของกาย" เป็นต้น.

ตตฺถ กายสฺสาคี สรีรสฺส. กายํ ฌมฺเภตฺวา
ถทฺธํ กโรตฺตี ฌมฺภนา. ตเมว อุปสฺสกุเคน
วทฺธเมตฺวา สฺนฌมฺภนาติ อาห. พลวตฺรา
วา ฌมฺภนา สฺนฌมฺภนา. สฺนฌมฺภิตตฺตฺนฺตี
สฺนฌมฺภิตฺภาโว.

ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ของกาย คือ
ของสรีระ. ที่ชื่อว่า ความเคร่งตึง (ฌมฺภนา)
ด้วยอรรถว่า ให้กายเคร่งตึงแล้วทำให้
กระด้าง. ตรัสว่า สนฺฌมฺภนา กิริยาที่เคร่ง
ตึงด้วยดี ดังนี้ ก็โดยทรงเพิ่ม ฌมฺภนา
นั้นแหละด้วยอุปสรรค. อีกอย่างหนึ่ง ความ
เคร่งตึงมีกำลัง ชื่อว่า สนฺฌมฺภนา. คำว่า
ความเคร่งตึงด้วยดี คือภาวะที่เคร่งตึง
ด้วยดี.

วิญฺญาปนฺวเสน วิญฺญตฺตึ. วิญฺญาปนาคี
วิญฺญาปนากาโร. วิญฺญาปิตฺภาโว วิญฺญา-
ปิตตฺตํ.

ที่ชื่อว่า การแสดงให้รู้ความหมาย เกี่ยวกับ
ให้เข้าใจความหมาย. คำว่า กิริยาที่
แสดงให้รู้ความหมาย คืออาการที่ให้เข้าใจ
ความหมาย. ภาวะที่เข้าใจความหมาย
ชื่อว่า ความแสดงให้รู้ความหมาย.

อรรถสาธิต . ป-ท. ๔-๗

เสสเมตถ ยี วุตตพัพ, ตี เหฏจา ทวารกถาย วุตตเมว. ตถา วจีวิญญตฺติย.

คำใดที่เหลือในที่นี้ อันควรกล่าว คำนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้เสร็จแล้ว ในทวารกถา ในหนหลังนั้นแหละ. ในวจีวิญญตฺติ ก็เช่น เดียวกัน.

๖๓๖. "วจีวิญญตฺติ"ติ ปทสฺส

ปน นิตฺเตสฺส ปทานญจ อตฺโต ตตฺถ น วุตฺโต, โส เอว เวทิตฺตโพ.

๖๓๖. ส่วนเนื้อความแห่งบทว่า"วจี-

วิญญตฺติ" และแห่งบทในนิตฺเตสฺส ข้าพเจ้ายังมีได้กล่าวไว้ในทวารกถานั้น, เนื้อความนั้น ฟังทราบอย่างนี้.

วจา ย อตฺตโน ภาว วิญญา เปนฺตานํ ตีรจฺจา เนหิปี ปุริสานํ, ปุริเสหิ วา ตีรจฺจานานมฺปิ วจีคหณานุสา เรน กหิตาย เอตาย ภาโว วิญญา ยตฺติ วิญญตฺติ.

ที่ชื่อว่า วิญญตฺติ ด้วยอรรถว่า คนก็ดี แมสัตว์ เจริญงานก็ดี ผู้จะแสดงให้รูภาวะของตน ด้วยวาจา แมสัตว์ เจริญงานย่อมจะรูภาวะ ของคนใด หรือคนก็ย่อมจะรูภาวะแม่ของ สัตว์ เจริญงานใดด้วยธรรมชาตินี้ ซึ่งถือเอา ตามทำนองแห่งการถือเอาทางวาจาเหตุนี้ ธรรมชาตินี้จึงชื่อว่า วิญญตฺติ (อันเป็นเหตุให้ สัตว์ เจริญงานรูภาวะของคน หรือเป็นเหตุ ให้คนรูภาวะของสัตว์ เจริญงาน).

คุณเสาวลักษณ์ เปี่ยมสมบูรณ์ และ คุณพัชรี รักรักษ์วิชิตรวงศ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สยณฺจ วจีคณฺหานุสาเรน วิณฺณายตีตีปิ อนึ่ง ที่ชื่อว่า วิณฺณุตฺติ แมตฺวยอรรถวา ฐ
วิณฺณุตฺติ. ความหมายตามลำพังตามทำนองแห่งการถือ
 เอาทางวาจา ดังนี้ก็มี.

"สาธฺ วาจา ย สํวโร"ตีอาทีสุ อากตา การแสดงให้รู้ความหมาย คือ วจี กล่าวคือ
 โจบปนสงฺขาทา วจี เอว วิณฺณุตฺติ การขยับเขยื้อน (เคลื่อนไหว) ซึ่งมาใน
วจีวิณฺณุตฺติ. พระบาลีมีอาทิว่า "ความสำรวมทางวาจาดี"
 ดังนี้ ชื่อว่า วจีวิณฺณุตฺติ.

วจีโฆ เสน อธิปฺปายวิณฺณापน เหตุคฺตุตา, (อนึ่ง) ที่ชื่อว่า วจีวิณฺณุตฺติ แมตฺวยอรรถวา
 สยณฺจ ตถาวินฺณฺเยยฺยคฺตุตา วาจา ย การแสดงให้รู้ความหมายทางวาจา เพราะ
 วิณฺณุตฺตีตีปิ วจีวิณฺณุตฺติ. เป็นเหตุให้เข้าใจความประสงค์ ด้วยประ-
 กาศทางวาจา และเพราะตนเองก็จะพึงรู้
 โดยประการนั้น.

วาจา คิราตีอาทีสุ : จะวินิจฉัยในคำว่า วาจา คิรา เป็นต้นต่อไป:

วฺจฺจตีตี วาจา. คิริยตีตี คิรา. ที่ชื่อว่า วาจา (การพูด) ตฺวยอรรถวา
พฺยปฺปโถตี วากฺยเมโท. วากฺยณฺจ ตํ เป็นธรรมชาติอันบุคคลกล่าว. ที่ชื่อว่า คิรา

๑ พ. ธ. ๒๔/๖๔.

อัญมณีสถาปน.บ-ท. ๕-๑

ปโถ จ อตุถิ ฌาตุกามานัน, ฌาเปตุ- (การเปล่งวาจา) ควยอรรถวาเป็นธรรม-
กามานัน จาติปิ พยปปโถ. ชาติอันบุคคลเปล่ง. คำว่า พยปปโถ (การ

เจรจา) ไคแก่การเปล่งคำพูด. อนึ่งที่ชื่อว่า พยปปโถ แมควยอรรถวา คำพูดนั้นเป็นทาง
ของคณผู้ประสงค์ จะเข้าใจเนื้อความ และ
ผู้ประสงค์จะให้เข้าใจเนื้อความ ดังนี้ก็มี.

อุทธีริยตีติ อุทธีรณ. มุสียตีติ^๑ โฆโส.
กรียตีติ กมุหม, โฆโสว กมุหม โฆสกมุหม
นนานปปกา เรหิ กโต โฆโสติ อตุโถ.

ที่ชื่อว่า อุทธีรณ (การกล่าว) ควยอรรถวา
เป็นธรรมชาติอันบุคคลกล่าวขึ้นมา. ที่ชื่อว่า
โฆโส (การป่าวร้อง) ควยอรรถวาเป็น
ธรรมชาติอันบุคคลป่าวร้อง. ที่ชื่อว่า กมุหม
ควยอรรถวาอันบุคคลกระทำ. กรรมคือการ
ป่าวร้อง ชื่อว่า โฆสกมุหม (การโฆษณา)
ความว่า ไคแก่ การป่าวร้องที่เขาทำโดย
ประการต่าง ๆ.

วจียา เกโท วจีเกโท. โส ปน น การเปล่งวาจาชื่อว่า วจีเกท. ก็เพื่อจะให้
ภงฺโค, ปเภทคตา วาจา เอวาติ เข้าใจว่า วจีเกทนั้น ไม่ใช่เป็นการทำลาย
ฌาปนตุถิ วาจา วจีเกโทติ วุตฺต. อิเมหิ เป็นวาจาที่ถึงการเปล่งเท่านั้น ดังนี้ จึงไค

^๑ ฉ. มุสฺยตีติ.

สพเพหิปี ปเทหิ สททวาจาว ทสฺลิตา. ตรัสว่า วาจา วจีเภท ดังนี้. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสททวาจาอย่างเดียวกันด้วยบททั้งหมดนี้.

อิทานิ ตาย วาจา ย สทฺธิ โยเชตฺวา บัดนี้ ทรงประสงค์จะแสดงวจีวิญญูตินั้นโดย
 เหมฺสา วุตฺตตฺถานํ วิญฺญตฺติอาทีนํ ปทานํ สภาวะ ด้วยอาการ ๓ อย่าง ด้วยอำนาจ
 วเสณ ตีหากา เรหิ สภาวโต ตํ ทสฺเสตฺถุ บททั้งหลาย มีการแสดงให้รู้ความหมาย
 "ยา ตาย วาจา ย วิญฺญตฺติ" ตีอาที เป็นต้น ซึ่งมีรรถอันใดกล่าวไว้แล้วใน
 วุตฺตํ, ตํ เหมฺสา วุตฺตนยตฺตา อุตฺตา- หนหลังประกอบกับวาจานั้น จึงตรัสพระบาลี
 นคฺถ เมว. มีคำว่า "การแสดงให้รู้ความหมายด้วยวาจา
 อันใด" ดังนี้เป็นต้น, คำนั้นก็มอรรถงายทั้ง
 นั้น เพราะมีนัยใดกล่าวไว้แล้วในหนหลัง.

อิทานิ วิญฺญตฺติสํมุจฺจาปกจิตฺเตสุ
 อสมฺโมหตฺถํ ทวตฺตีส, ฉพฺพีส, เอกฺกนวิส,
 โสฬส ปจฺฉิมานีติ อิทํ ปภิญฺจกํ เวทิตพฺพ.

ทวตฺตีส จิตฺตานิ นี รูปํ สํมุจฺจา เปนฺติ,
 อิริยาปถมฺปิ อุปตฺถมฺ เภนฺติ, ทฺวิธมฺปิ
 วิญฺญตฺติ ช เณนฺติ.

บัดนี้ เพื่อไม่ให้มิงายในจิตอันยัง
 วิญญูติให้ตั้งขึ้น นักศึกษาพึงทราบข้อปกิณกะ
 ดังนี้ คือ จิต ๓๒ กวาง, จิต ๒๖ กวาง,
 จิต ๑๙ กวาง, จิต ๑๖ กวางสุดท้าย.

จริงอยู่ จิต ๓๒ กวาง ย่อมยังรูปให้ตั้งขึ้น
 ย่อมอุปถัมภ์แม้อิริยาบถ ย่อมให้เกิดวิญญูติทั้ง
 ๒ อย่าง.

คุณอุษา - คุณมัน กามปรุ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฉพีส์ติ วิณตติ เมว น ชเนนติ, จิต ๒๖ ดวง ย่อมไม่ให้เกิดวิญญูติเลย
อิตรทวย กโรนติ. ย่อมกระทำหน้าที่รูปและหน้าที่อิริยาบถทั้ง ๒
นอกนี้.

เอณวิสตี รูปเมว สมุจจา เปนติ, อิตร- จิต ๑๘ ดวง ย่อมยังรูปอย่างเดี่ยวให้ตั้งขึ้น,
ทวย น กโรนติ. ย่อมไม่กระทำหน้าที่วิญญูติและหน้าที่อิริยาบถ
ทั้ง ๒ นอกนี้.

โสฬส อิเมสุ ตัส อิกมปิ น กโรนติ. จิต ๑๖ ดวง ไม่กระทำหน้าที่แม้แต่อย่าง-
เดี่ยวในหน้าที่ ๓ อย่างนี้.

ตตถ ทวตฺตีสาตี เหงจา วุตฺตา เนว ในปกิณณะนั้น คำว่า จิต ๓๒ ดวง
กามาจรโต อฏฺจ กุสลานี, ทฺวาทส ไต่แก่ จิตที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นเอง คือ
อกุสลานี, กิริยโต ทส จิตฺตานี, เป็นกุศลจิตฝ่ายกามาจร ๘ ดวง เป็น
เสกขปุณฺณชานัน อภิญญาจิตฺตํ, ชีณาสวานัน อกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นจิตฝ่ายกิริยา ๑๐ ดวง
อภิญญาจิตฺตนฺติ. เป็นอภิญญาจิตของเสกขบุคคลและปุณฺณ ๑
ดวง เป็นอภิญญาจิตของพระชีณาสพ ๑ ดวง.

ฉพีส์สาตี รูปาวจรโต ปญฺจ กุสลานี, คำว่า จิต ๒๖ ดวง ไต่แก่จิตฝ่ายรูปาวจรคือ
ปญฺจ กิริยานี, อรูปาวจรโต จตฺตารี ที่เป็นกุศลจิต ๕ ดวง เป็นกิริยาจิต ๕ ดวง
กุสลานี, จตฺตารี กิริยานี, จตฺตารี จิตฝ่ายอรูปาวจร คือที่เป็นกุศลจิต ๕ ดวง
มคฺคจิตฺตานี, จตฺตารี ผลจิตฺตานีติ. ที่เป็นกิริยาจิต ๔ ดวง มรรคจิต ๔ ดวง
ผลจิต ๔ ดวง.

คุณอุษา - คุณมัน กามปรุ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอกุณวีสาติ กามาวจรกุศลวิปากโต คำว่า จิต ๑๘ ดวง ไต่แกจิตฝ่ายกามาวจร
เอกาทส, อกุศลวิปากโต เทว, กิริยโต กุศลวิปาก ๑๑ ดวง จิตฝ่ายอกุศลวิปาก ๒ ดวง
กิริยามโนธาตุ, รูปาวจรโต ปญจ จิตฝ่ายกิริยา ไต่แกกิริยามโนธาตุ ๑ ดวง
วิปากจิตตานีติ. จิตฝ่ายรูปาวจรที่เป็นวิปากจิต ๕ ดวง.

โสฬสชาติ เทว ปญจวิญญานานิ, สัพพ- คำว่า จิต ๑๖ ดวง ไต่แกทวิปัญจวิญญาน
สตุดานัน ปฏิสันธิจิตต์, ชีณาสวานัน จุตติจิตต์, ๑๐ ดวง ปฏิสันธิจิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย
อารูปเป จตุตตาริ วิปากจิตตานีติ อิมานิ ๑ ดวง จุตติจิตของพระชีณาสพ ๑ ดวง
โสฬส รูปอริยาปถวิญญตฺตีสุ เอกมฺปิ น วิปากจิต ๕ ดวง ในรูปาวจร รวมเป็น
กโรนฺติ. ๑๖ ดวงทั้งกล่าวนี้ มิได้กระทำหน้าที่สัก
อย่างเดียว ในบรรดาหน้าที่ รูปอริยาบถ
และวิญญูติเลย.

อณฺณานิปี พหุณี อรูปเป อูปฺปนฺนานิ จิตที่เกิดขึ้นในรูปภูมิเป็นอันมาก แมื่อน
อนอกาสคตตฺตา รูปํ น สมฺมฺจฺจาเปนฺติ. ก็ยอมไม่ยั้งรูปให้ตั้งขึ้น เพราะไม่มีโอกาส.
ยานิ ปน กายวิญญตฺตี สมฺมฺจฺจาเปนฺติ, แต่จิตเหล่าใด ยังกายวิญญูติให้ตั้งขึ้นได้ จิต
ตาเนว วจฺจิวิญญตฺตีมฺปิติ.^๒ เหล่านั้นก็ไหวจวิญญูติตั้งขึ้นได้เหมือนกัน.

^๑ ฉ. อรูปเป.

^๒ ฉ. น ตาเนว กายวจวิญญตฺตีโยปี.

๖๓๗. อากาศธาตุนี้เทศ : ๖๓๗. จะวินิจฉัยในอากาศธาตุนี้เทศ
ต่อไป :

น กสฺสตี น นิกสฺสตี, กสิตฺ๑ วา ฉินฺทิตฺ๑
วา ภินฺทิตฺ๑ วา น สกฺกาตี อากาศ.

ที่ชื่อว่า อากาศ ควบอรธว่า อันใด ๆ
ขีดเขียนไม่ได้ คือทำให้เป็นรวิรรอยไม่ได้
คืออันใด ๆ ไม่อาจเพื่อจะขีดเขียน หรือ
เพื่อจะตัด หรือเพื่อจะทำลายได้.

อากาศโสว อากาศคตฺ เขฬคตาที วีย,
อากาศตี วา คตฺนตี อากาศคตฺ.

อากาศนั้นแหละเป็นอากาศคตฺ (คือแปลว่า
อากาศเท่ากัน) เหมือนศัพท์ว่า เขฬคตฺ
(แปลว่า นำลาย) เป็นต้น, อีกอย่างหนึ่ง
ชื่อว่าอากาศคตฺ ควบอรธว่าเป็นธรรมชาติ
ที่นับว่าอากาศ.

น หนฺตตีตี อหฺ. อมฺภูณฺนียนฺตี อตุโถ.
อมเมว อหคตฺ.

ที่ชื่อว่า อหฺ (แปลว่าความว่างเปล่า) ควบ
อรธว่าสิ่งอะไร ๆ กระทบไม่ได้ อธิบายว่า
เป็นสิ่งที่อะไร ๆ ไม่อาจกระทบได้. อหฺ
นั้นแหละเป็น อหคตฺ (แปลว่าธรรมชาติที่
นับว่าความว่างเปล่า).

^๑ ส. กสฺสตี.

นิททญเจณ วิวโร. วิวโร วิวรคต. ที่ชื่อว่า วิวโร (ช่องว่าง) ควยอรรถวา
อสมมุจ จตุหิ มหาภูเตหิ เอเตหิ เป็นช่องหรือเป็นรู. วิวโร นั้นแหละเป็น
อสมมุจ นิชชฎากาส^๑ กถิต. วิวรคต (แปลว่าธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง).
ลกุขณาทีโต ปน ^๒รูปปริจเจทลกุขณา ควยคำวา ธรรมชาตอันมหาภูตรูป ๔ ไม่ถูก
อากาศธาตุ รูปปริยบุตรูปกาสนรสา, ตองแล้ว ตรัสถึงอากาศโลงอันมหาภูตรูป ๔
รูปมริยาทปจจุปฏจานา, อสมมุจสภาพ- เหล่านี้ไม่ถูกตองแล้วนั่นเอง. แต่ว่าโดย
นิททวิวรภาวปจจุปฏจานา วา, ปริจจิน- ลักษณะเป็นตน อากาศธาตุ มีการตัดตอน
รูปปฏจานา, ยาย ปริจจินเนส รูปเปส ของรูปเป็นลักษณะ, มีการแสดงที่สุครอบ
"อิมิโต อุท, อโร, คิริยน" ติ จ ของรูปเป็นรส, มีขอบเขตของรูปเป็นปัจจุ-
โหติ^๒ ปัฏฐาน หรือมีภาวะอันอะไร ๆ ถูกตองไม่
ใดและภาวะที่เป็นรูที่เป็นช่องว่างเป็นปัจจุ-
ปัฏฐาน, มีปริจจिनรูป (คือรูปที่กำหนดเป็น
ตอน ๆ) เป็นปทัฏฐาน ซึ่งเมื่อใดกำหนด
รูปเป็นตอน ๆ แล้ว เป็นเหตุให้กล่าวไควา
"แต่นี้ไป รูปนี้เป็นส่วนบน, เป็นส่วนกลาง
และเป็นส่วนขวาง".

^๑ ส. นิชชฎากาส, ก. นิสฺสิตากาส.

^{๒-๒} วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๗.

๖๓๘. อีโต ปเร รูปสฺส ลหุตาทินี
นิตฺเทศา - จิตฺตสฺส ลหุตาทิสฺส วุตฺต-
นเยเนว เวทิตฺตพฺพา.

ลกฺขณาทีโต ปเนตฺถ ^๑อหฺนฺตลคฺขณา
รูปสฺส ลหุตาทินี, รูปานํ ๑ครุภาววิโนทฺน-
รสา, ลหุปรีวตฺติตาปจฺจุปฺภูจฺจนา,
ลหุรูปปทฺฏจฺจนา.

อหฺนฺตลคฺขณา รูปสฺส มุทฺตาทินี, รูปานํ
๑อหฺนฺตลคฺขณาวิโนทฺนรสา, สพฺพกิริยาสุ
๑อวิโรธิตาปจฺจุปฺภูจฺจนา, มุทฺตารูปปทฺฏจฺจนา.

๑สรীরกิริยานุกูลกมฺมณฺณภาวลกฺขณา รูปสฺส
กมฺมณฺณตา, ๒อกมฺมณฺณภาววิโนทฺนรสา,

๖๓๘. นิตเทศแห่งรูปลหุตาทินี
เบื้องต้นนี้ไป พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้
แล้วในนิตเทศแห่งจิตลหุตาทินีนั้นแหละ.

๑แต่ว่าโดยลักษณะเบื้องต้น บรรดารูปทั้ง ๓ นี้
รูปที่ชื่อว่า รูปลหุตาทินี มีความไม่เที่ยงช้าเป็น
ลักษณะ, มีความบรรเทาความหนักแห่งรูป
ทั้งหลายเป็นรส, มีความเปลี่ยนไปเป็นเบา
เป็นปัจจุภูฏฐาน, มีรูปเบาเป็นปทภูฏฐาน.

๑รูปที่ชื่อว่า รูปมุทฺตาทินี มีความไม่กระด้างเป็น
ลักษณะ, มีความบรรเทาความกระด้างแห่ง
รูปทั้งหลายเป็นรส, มีความไม่เป็นขาคีกกัน
ในกิริยาทั้งปวงเป็นปัจจุภูฏฐาน, มีรูปอ่อน
เป็นปทภูฏฐาน.

๑รูปที่ชื่อว่า รูปกัมมณฺณตา มีภาวะควรแก่การ
งานอันอนุกุลแก่กิริยาแห่งสรীরเป็นลักษณะ,

^๑ วิสุทธิมคฺค . ๓/๑๗ .

^๒ ฉ . อกมฺมณฺณตา . . . . .

อทุพพลภาวปัจจุภูฏานา, กมุขมณฺฑรูป-
ปฏฏานา.

มีการบรรเทาความไม่ควรร แก่การงานเป็น
รส, มีความไม่ทุรพลเป็นปัจจุภูฏาน, มีรูป
อันควรรแก่การงานเป็นปฏฏาน.

เอตา ปน ติสฺโส น อณฺณมณฺณ
วิชหนฺติ. เอวํ สนฺเตปิ

ก็วิการรูปทั้ง ๓ นี้ ต่างก็ไม่ละกัน
และกัน. แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็พึงทราบความ
ต่างกันแห่งรูปวิการเหล่านี้ อย่างนี้คือ

โย อโรคิโน วีย รูปานํ ลหฺภาโว
อหนฺตตาลหฺปริวตฺติปฺปกาวโร รูปหนฺตต-
กรธาตุกฺโขภปฏิปกฺขปจฺจยสมฺภูฏาโน, โส
รูปวิกาโร รูปสฺส ลหฺตา.

ภาวะที่เบาแห่งรูปทั้งหลาย ดังเช่นคนที่ไม่
มีโรค อันใด แยกออกเป็นความไม่เชื่องช้า
และความเปลี่ยนไปเป็นเบาที่มีสมุฏฐานมาแต่
ปัจจัย อันเป็นชาติกตอความกำเริบแห่งธาต
ซึ่งกระทำความเชื่องช้าแห่งรูป ภาวะที่เบา
อันนั้นเป็นรูปวิการ ชื่อว่า รูปลหฺตา.

โย สุปริมทฺทิตจมฺมุสฺเสว รูปานํ มุทฺภาโว
สพฺพกิริยาวิเสสฺสุ สรสวตฺตณภาโว
วสวตฺตณภาวมทฺทวปฺปกาวโร รูปถฺตต-
ธาตุกฺโขภปฏิปกฺขปจฺจยสมฺภูฏาโน, โส
รูปวิกาโร รูปสฺส มุทฺตา.

ภาวะที่อ่อนแห่งรูปทั้งหลาย เช่นหนังที่ขยำไว้
คือแล้ว อันใด ไคแก่ภาวะที่บันดลให้เป็นไป
ตามสภาพในกิริยาพิเศษทั้งปวงแยกเป็นการ
ให้ตกอยู่ในอำนาจและความอ่อน มีสมุฏฐาน
มาแต่ปัจจัยอันเป็นชาติกตอความกำเริบแห่ง
ธาตุ ซึ่งกระทำความกระตางแห่งรูปภาวะที่
อ่อนอันนั้นเป็นรูปวิการ ชื่อว่า รูปมุทฺตา.

คุณฉา - คุณมัน กามปรุ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โย ปน สุนฺทสุวณฺณสุเสว รูปานํ
 กมฺมณฺณภาโว สรีริกิริยานุกฺกุลภาวปฺปกาโร
 สรีริกิริยานํ ๑ ๑
 อนนุกฺกุลกรธาตูกฺโขภปฏิปกฺข-
 ปจฺจยสมฺภูจฺจาโน, โส รูปวีกาโร
 รูปสฺส กมฺมณฺณตาคี เอวเมตาสํ วิเสโส
 เวทิตฺพฺโพ.

อนึ่ง ภาวะที่ควรแก่การงานแห่งรูปทั้งหลาย
 ดังเช่นทองคำที่หลอมไว้ดีแล้วอันใด แยก
 เป็นภาวะที่อนุกุลแก่กิริยาในสรีระ มีสมุฏ-
 ฐานมาแต่ปัจจัยอันเป็นข้าศึกต่อความกำเริบ
 แห่งธาตุ ซึ่งกระทำความไม่อนุกุล แก่กิริยา
 ในสรีระ ภาวะที่ควรแก่การงานอันนั้น เป็น
 รูปวีการ ชื่อว่า รูปกัมมัฏฐตา.

เอตา ปน ติสฺโสปี กมฺมํ กาคฺคํ
 น สกฺโกนฺตฺติ, อาหาราทโยว กโรนฺตฺติ.
 ตถา หิ โยคิโน "อชฺช อเมหฺหิ
 โภชนสฺปฺปายํ ลทฺธํ, กาโย โน ลหุ
 มฺหุ กมฺมณฺโณ"ติ วทนฺตฺติ. "อชฺช อชฺช-
 สฺปฺปายํ ลทฺธํ. อชฺช อมฺหากํ จิตฺตํ
 เอกกฺคํ, กาโย โน ลหุ มฺหุ กมฺมณฺโณ"ติ
 วทนฺตฺติ.

อนึ่ง วีการรูปทั้ง ๓ นี้ ไม่สามารถ
 จะกระทำการงานใด, อาหารรูปเป็นต้น
 เท่านั้น ย่อมกระทำ จะเห็นได้ดังเช่น
 พระโยคีทั้งหลายพูดว่า "วันนี้ เราได้
 โภชนาหารอันเป็นสัปปายะ ของเรา
 เบา อ่อน ควรแก่การงาน", พูดว่า "วันนี้
 เราได้อชฺช เป็นสัปปายะ วันนี้จิตของเรา
 แน่วแน่, ของเราเบา อ่อน ควรแก่
 การงาน".

๑ สี. อนนุกูลภาวกร....

๖๕๑. อุปจยสนุคตินิทเทเสสุ :

๖๕๑. จะวินิจฉัยในรูปอุปจยนิทเทส และรูปสันคตินิทเทสต่อไป :

อายตนานนฺติ อหุเมกาทสนฺนํ รูปายตนาณํ. อายโยติ นิพพตฺติ. โส ฺรูปสฺส อุปจโยติ โย อายตนาณํ อายโย ปุณฺปุณฺนิ นิพพตฺต- มานานํ, โสว รูปสฺส อุปจโย นาม โหติ, วทฺตฺติ อตฺถโถ.

คำว่า แห่งอายตนะทั้งหลาย ได้แก่ แห่งรูปายตนะ ๑๐ กับครั้งหนึ่ง. คำว่า ความเริ่มเกิด ได้แก่ ความบังเกิด คำว่า อันนั้น เป็น ความเติบโตแห่งรูป ความว่า ความเริ่มเกิดแห่งอายตนะทั้งหลาย อันบังเกิดอยู่บ่อย ๆ อันใด อันนั้นแหละชื่อว่า เป็นความเติบโต อธิบายว่า เป็นความเจริญแห่งรูป.

โย รูปสฺส อุปจโย, โส ฺรูปสฺส สนุคตฺติ ยยา เอวํ อุปจิทานํ รูปานํ วทฺตฺติ, ตโต อุตฺตริตฺรํ ปวตฺติกาเล สา รูปสฺส สนุคตฺติ นาม โหติ, ปวตฺตฺติ อตฺถโถ. "นทฺตีเร ชตฺกุปสฺสมิณฺหิ อหุทฺกคฺคมนกาโล วีย อายโย นิพพตฺติ, ปรีปฺญณกาโล วีย อุปจโย วทฺตฺติ, อชฺโฆตฺถฤตฺวา คมนกาโล

คำว่า ความเติบโตแห่งรูปอันใด อันนั้น เป็น ความสืบต่อแห่งรูป ความว่า ความเจริญแห่งรูปอันเติบโตแล้วอย่างนี้ อันใด อันนั้น ชื่อว่า เป็นความสืบต่อแห่งรูป ในกาลที่ เป็นไปเหนือขึ้นไปกว่านั้น อธิบายว่า คือความเป็นไปแห่งรูปในประวัติศาสตร์ จึงพึงทราบว่ "ความเริ่มเกิด คือความบังเกิด

๑ ฉ. สา.

คุณจรรยา อยู่สมสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วีย สนฺตติ ปวตฺตีสํตี^๑ เวทิตพฺพา.   เปรียบเหมือนเวลาน้ำขึ้น อยู่ในหลุมที่ขุดไว้
 ริมฝั่งแม่น้ำ, ความเติบโต คือความเจริญ
 เปรียบเหมือนน้ำเต็มเปี่ยม, ความสืบทอด
 คือความเป็นไปอยู่ เปรียบเหมือนเวลาน้ำ-
 ทวมไป".

เอวํ ก็ กถิตํ โหตีติ ?

ถามว่า อย่างนี้เป็นอันพระผู้มีพระภาค
 ตรัสอะไร ?

อายตเนน หิ อายโย กถิตโต, อายเยน   ตอบว่า ก็พระองค์ตรัสความเริ่มเกิดด้วย
 อายตน์ กถิตํ. อายโยว กถิตโต,   อายตนะ, ตรัสอายตนะด้วยความเริ่มเกิด.
 อายตนมเว กถิตํ.   ก็เป็นอันตรัสความเริ่มเกิดนั้นแหละ เป็นอัน
 ตรัสอายตนะนั้นแหละ.

เอวมุปี ก็ กถิตํ โหตีติ ?

ถามว่า แม้อย่างนี้ก็เป็นอย่างอันว่าพระองค์ตรัส
 อะไร ?

จตุสนฺตติรูปานํ อายโย อุปฺจโย นิพฺพตฺติ   ตอบว่า พระองค์ได้ตรัสความเริ่มเกิด
 วฑฺฒิ กถิตํ.   ความเติบโต ความบังเกิด ความเจริญแห่ง
 สันตติรูปทั้ง ๔.

^๑ วิสุทฺธิมคฺค . ๓/๑๘ .

คุณจรรยา อยู่สมสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อตุลโต หิ อุกยมมุเปคิ ชาติริรูปสุเสวาริ-
วจนิ.

ก็ว่าโดยอรรถ ลักษณะรูปทั้ง ๒ นี้ เป็นชื่อแห่ง
ชาติริรูปนั่นเอง.

อาการนานตุเตน, ปน เวเนยฺยวเสน จ
"อุปจโย สนฺตตีติ" อุตฺเทสฺเทสนิ กตุวา
ยสุมา เอตุล อตุลโต นานตุคิ นตุถิ,
ตสุมา นิทุเทเส "โย आयตนาณิ
आजयो, โส รูปสุส อุปจโย. โย รูปสุส
อุปจโย, โส^๑ รูปสุส สนฺตตี"ติ วุตฺติ.

พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงกระทำเทศนาอัน
เป็นอุเทศว่า "รูปอุปจยะ รูปสันตติ" ดังนี้
โดยความต่างแห่งอาการ และโดยเกี่ยวกับ
เวไนยสัตว์แล้ว ในนิเทศไตรัสไวว่า
"ความเริ่มเกิดแห่งอายตนะทั้งหลาย อันใด
อันนั้นเป็นความเติบโตแห่งรูป ความเติบโต
แห่งรูปอันใด อันนั้นเป็นความสืบทอดแห่งรูป"
ดังนี้ เพราะในลักษณะรูปทั้ง ๒ นี้ ว่าโดยอรรถ
ไม่มีความต่างกัน.

ยสุมา จ อุกยมมุเปคิ ชาติ-
รูปสุเสวาริวจนิ, ตสุมา เอตุล^๒ आजय-
लग्खणे รูปสุส อุปจโย पुपुणत्तो
रुपानि उमुमुषुषापनरसो निययातन-
पज्जुण्णसान, परिपुण्णभावपज्जुण्णसान
वा, उपजितरूपपण्णसान.

ก็เพราะลักษณะรูปทั้ง ๒ นี้เป็นชื่อแห่ง
ชาติริรูปนั่นเอง ฉะนั้นพึงทราบว่ ในบรรดา
ลักษณะรูปทั้ง ๒ นี้ รูปอุปจยะ มีความเริ่มเกิด
เป็นลักษณะ, มีการยังรูปทั้งหลายให้ผุดขึ้น
จากขันธ์ ส่วนอดีตเป็นรส, มีความอดหนุน
เป็นปัจจุปัฏฐาน หรือความบริบูรณ์เป็นปัจจุ-
ปัฏฐาน, มีรูปที่เติบโตเป็นปทัฏฐาน.

^๑ ฉ. สา.

^๒ วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๘.

คุณจรรยา อยู่สมสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภิมุขสถิติน.บ-ท.๕-๘

ปวตฺติลกฺขณา รูปสฺส สนฺตติ, อนุป- รูปสฺนฺตติ มีความเป็นไปอยู่เป็นลักษณะ, มี
 พนฺธนรสา, อนุปจฺเจตฺตปจฺจปฏฺฐานา ความสืบเนื่องกันโดยลำดับเป็นรส, มีความ
อนุปฺปพนฺธรูปปฏฺฐานาติ เวทิตฺตพฺพา. ไม่ขาดตอนเป็นปัจจุภูฏฐาน, มีรูปที่สืบเนื่อง
 กันโดยลำดับเป็นปฏฺฐฐาน.

๖๔๓. ชรตานิทุเทโส :

๖๔๓. จะวินิจฉัยในรูปชรตานิทุเทโส

ต่อไป :

ชีรณกวเสณ ชรา. อยเมตฺถ สภาว-
 นิทุเทโส. ชีรณกาโร ชีรณตา.
 "ขณฺทิจฺจนฺ"ติอาทโย ตโย กาลาติกฺกเมว
 กิจฺจนฺนิทุเทสา, ปจฺฉิมา เทว ปกติ-
 นิทุเทสา.

ที่ชื่อว่า ความชรา ด้วยอำนาจรูปที่แก่. นี้
 เป็นการขยายความแห่งสภาวะในลักษณะรูปนี้
 อาการแก่ ชื่อว่า ความคร่ำคร่า. อาการ
 ทั้ง ๓ "มีความที่พันหลุด" เป็นต้น เป็นการ
 ขยายความแห่งกิจ ในเมื่อล่วงกาลไป,
 อาการทั้ง ๒ ข้างปลาย เป็นการขยาย
 ความแห่งปกติ (คือเป็นไปเอง).

อยณฺเห "ชรา"ติ อมินา ปเทณ สภาวโต
 ที่ปีตา, เตนสุส่าย สภาวนิทุเทโส.
 "ชีรณตา"ติ อมินา อาการโต,
 เตนสุส่าย อาการนิทุเทโส.

จริงอยู่ รูปชรตานิ นี้ พระผู้มีพระภาคทรง
 แสดงโดยสภาวะด้วยบทว่า "ความชรา" นี้
 ด้วยเหตุนี้ อาการนี้จึงเป็นสภาวนิเทศแห่ง
 รูปชรตานิ. ทรงแสดงโดยอาการด้วยคำ

๑ วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๘.

ว่า"ความคร่ำคร่า"นี้ ด้วยเหตุนี้ อาการนี้ จึงเป็นอาการนิเทศแห่งรูปชรัตนัน.

"ขณฺธิจฺจนฺ"ติ อมินา กาลาติกุกเม^๑ ทนฺตนขานํ ขณฺธิตภาวกรณกิจฺจโต,
"ปาลิจฺจนฺ"ติ อมินา เกสโลมานํ ปลิตภาวกรณกิจฺจโต, "วลิตฺตจตา"ติ อมินา มํสํ มิลาเปตฺวา ตจวลิตภาวกรณ- กิจฺจโต^๒ ทิปิตา, เตนสุสา อิเม "ขณฺธิจฺจนฺ"ติอาทโย ตโย กาลาติกุกเม กิจฺจนฺนิทฺเทศา.

ด้วยคำว่า"ความมีพื้นหลุด"นี้ ทรงแสดงโดย กิจ คือกระทำภาวะที่พื้นและเล็บหลุดในเมื่อ กาลล่วงไป, ด้วยคำว่า"ความมีผมหงอก"นี้ ทรงแสดงโดยกิจ คือกระทำภาวะที่ผมและ ขนหงอก, ด้วยคำว่า "ความมีหนังเป็น เกลียว"นี้ ทรงแสดงโดยกิจ คือกระทำเนื้อ ให้เหี่ยว แล้วทำภาวะให้หนังเป็นเกลียว ด้วยเหตุนี้ อาการทั้ง ๓ "มีความที่พื้นหลุด" เป็นต้นเหล่านี้ จึงเป็นกิจ (คือการขยาย ความแห่งกิจ) ในเมื่อกาลล่วงไปแห่งรูป- ชรัตนัน.

เตหิ อิเมสํ วิการานํ ทสฺสนว เสน ปากฺกฺกุตา^๓ ปากฺกฺชรา ทสฺสีตา.

ด้วยคำเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ปากกชรา(คือความแก่ที่ปรากฏ) ซึ่งชัดเจน ด้วยอำนาจแสดงวิการคือความเปลี่ยนแปลง ไปเหล่านี้.

^๑ ฉ. กาลาติกุก เม .
^๒ ฉ. ตจ วลิตภาว...
^๓ ส. ปากกุกตา.

คุณประพันธ์ ศรีอรุณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อัญมณีสถาน. บ-ท. ๔-๘

ยเถว หนี อุกทสูส วา วาทสูส วา
 อคฺคิโน วา ติณฺรูกฺขาทินฺนํ สํกฺค-
 ปฏิกฺคตตาย^๑ วา ฌามตาย คตมคฺโค
 ปากโฏ โหติ, น จ โส คตมคฺโค
 ตาเนว อุกทาทินฺปิ, เอวเมว ชราย
 ทนฺตาทิสฺสุ ขณฺฑิจฺจุจาทิวเสณ คตมคฺโค
 ปากโฏ, จกฺขุ อุมฺมีเลตฺตวาปี คยฺหติ,
 น จ ขณฺฑิจฺจุจาทินฺเนว ชรา, น หนี ชรา
 จกฺขุวิญญฺเวยฺยา โหติ.

มีข้อเปรียบเทียบ เหมือนอย่างทางที่น้ำ ลม
 หรือไฟไป ด้วยการพังทะลายหญ้าและต้นไม้
 เป็นต้น หรือด้วยการไหม้เตียนไปยอม
 ปราบฏแต่ทางที่ไปนั้นจะใดแกธรรมชาติน้ำ
 เป็นต้น เหลานั้นแหละ ก็หาไม่ ขอนี้ฉันใด
 ทางที่ความแก่ไปเกี่ยวกับความที่พ้นหลุดเป็น
 ตน ปราบฏ แม้ลมตาก็เข้าใจได้ แต่อาการ
 ที่พ้นหลุดเป็นตน จะเป็นตัวชรา(คือความแก่)
 ก็หาไม่ เพราะชราเป็นธรรมชาติที่จักขุจะ
 ฝั่งรูไม่ได้.

"อายุนฺ สํหานิ อินฺทริยานํ

ปริปาโก"ติ อิมะหิ ปน ปเทหิ
 กาลาติกกเมเยว อภิปฺพตฺตตาย อายุกฺขยาย
 จกฺขาทินฺทริยปริปากสณฺณิตาย ปกตียา
 หนีปิตา, เตนสูสึเม ปจฺฉิมา เทว ปกตฺติ-
 นิทฺเทสาคี เวทิตพฺพา.

ก็ด้วยบทเหล่านี้ "ความเสื่อมแห่งอายุ
ความหอมแห่งอินทรีย์" พระผู้มีพระภาค
 ทรงแสดงความแก่ โดยปกติที่เข้าใจกันว่า
 เป็นความสิ้นไปแห่งอายุและเป็นความหอม
 แห่งอินทรีย์มีจักขุเป็นต้น ซึ่งชัดเจนในเมื่อ
 ล่วงกาลไปนั้นเอง. ด้วยเหตุนี้ ๒ อาการ
 หลังนี้ ฝั่งทราบว่า เป็นปกติพิเศษแห่งรูป-
 ชรตานั้น.

^๑ ก. สํกคฺคปฏิกคตตาย .

^๒ ฉ. อายุกฺขยจกฺขาทิ...

คุณประพันธ์ ศรีอรุณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตตฺถ ยสฺมา ชฺรํ ปตฺตสฺส อายุ หายติ, ในอาการทั้ง ๒ นั้น เพราะเหตุที่เมื่อคนถึง
 ตสฺมา ชฺรา "อายุโน สํหาณี"ติ ความแก่แล้วอายุย่อมจะลดลงฉะนั้นความแก่
 ผลุปลา เรน วุตฺตา. พระผู้มีพระภาคจึงตรัสโดยอุปมาโวหารคือ
 กล่าวถึงถึงผลว่า "ความเสื่อมอายุ".

ยสฺมา จ ทหฺรกา เล สฺปสนฺนานิ สฺขุมฺมุปี อนึ่งเพราะเหตุที่เวลาคนยังเป็นหนุ่ม อินทรีย์
 อตฺตโน วิสยํ สฺุเขเนว คณฺหนสมฺตฺถานี มีจักขุเป็นต้น ยังผ่องใสที่อยู่ สามารถรับ
 จกฺขาทินิ อินฺทฺริยานิ ชฺรํ ปตฺตสฺส อารมณ์ของตนแต่ละเอี้ยคใดโดยง่ายทีเดียว
 ปรีปกฺกานี อาลฺุฬิตานี อวิสฺทานี เมื่อถึงความชราแล้ว ก็จะหง่อม งบเงิ่น
 โอฟาริกฺมุปี อตฺตโน วิสยํ คเหตุ ไม่คล่องแคล่ว ไม่สามารถจะรับอารมณ์ของ
 อสมฺตฺถานี โหนฺติ, ตสฺมา "อินฺทฺริยานํ ตนมแต่หยาบ ๆ ใด ฉะนั้น จึงตรัสโดย
 ปรีปาโก"ติปี ผลุปลา เรเนว วุตฺตา. อุปมาโวหาร คือกล่าวถึงถึงผลว่า "ความ
หง่อมแห่งอินทรีย์" ดังนี้เหมือนกัน.

สา ปนายํ เอวํ นิตฺุทฺธิฏฺฐา สฺพฺพาปี ก็ความชราที่นั้น ที่ทรงขยายความไว้
 ชฺรา ปากฺกา, ปฏฺิจจฺนฺนาติ ทฺุวิธา โหติ. อย่างนี้ทั้งหมดมี ๒ อย่าง คือ ปากกชฺรา
 (ความชราที่ปรากฏ) ๑ ปฏฺิจจฺนฺนชฺรา
 (ความชราที่ปกปิด) ๑.

ตตฺถ ทนฺตาทีสุ ขณฺทภาวาทีทสฺสนโต ในความชราทั้ง ๒ นั้น ความชราในรูป
 รูปมฺมุเมสุ ชฺรา ปากฺกชฺรา นาม, อรูป- ธรรมทั้งหลาย โดยแสดงถึงภาวะที่พ้นหลุด

อัญญาสาธิต.ป-ที่.๕-๘

คุณประพันธ์ ศรีอรุณ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ธมฺเมสุ ปน ชฺรํ ตาหิสฺสํ วิการสฺส เป็นต้น ชื่อว่า ปากฏชฺร ส่วนความชฺร
 อทฺสฺสนโต ปฏิจฺจนนชฺร นาม. ในอรูปธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า ปฏิจฺจนนชฺร
 เพราะมีไคแสดงถึงความวิการเช่นนั้น.

ปน อวิจฺ, สวิจฺติ เอวมฺปิ ทฺวิธา โหติ. ความชฺรยังมีอีก ๒ อย่าง แม้อย่างนี้ คือ
 อวิจฺชฺร (คือความชฺรไม่มีคลื่นระลอกอัน
 ไคร ๆ ไม่รู้) ๑ สวิจฺชฺร (คือความชฺรที่
 มีคลื่นระลอกที่พอรู้ได้) ๑.

ตตฺถ มณิกนกรชตปวาพจนฺทิมสุริยาทีนํ ในความชฺรทั้ง ๒ อย่างนั้น ฟังทราบว่
 วิย, มนฺททสกาทีสุ ปาณินํ วิย จ ความชฺรที่มีชื่อว่า อวิจฺชฺร เพราะความ
 ปุพฺผลปลฺลวาทิสฺสุ จ อปาณินํ วิย ตางแห่งวาระเป็นต้น ในระหว่าง ๆ ฟังรู้
 อนฺตรนฺตรว วนฺณวิเสสาทีนํ ทฺวิญญฺเอยฺยตฺตา ไคยาก คึงเช่นความแกของแกวมณี ทองคำ
 ชฺร อวิจฺชฺร นาม, นีรนฺตรชฺรติ เงิน แก้วประพาฬ พระจันทร์ และพระ-
 อตุโถ. อาทิตฺยเป็นต้น คึงเช่นความแกของสัตว์
 มีชีวิตในคราวที่ยังเป็นมันททสกะเป็นต้น และ
 คึงเช่นความแกของสิ่งไม่มีชีวิต ในคราวที่
 เป็นดอก เป็นผล และเป็นหน่อ เป็นต้น
 หมายความว่า เป็นความแก่นั่นคร.

คุณประพันธ์ ศรีอรุณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตโต อญเณสฺ ปน ยถาวตุเตสฺ ส่วนความชราที่ชื่อว่า สวัจิชรา เพราะความ
อนฺตรนฺตรรา วัฒนวิเสสาทีนํ สฺวิญฺเณยฺยตฺตา ต่างแห่งวรรณะเป็นต้น ในระหว่าง ๆ ใน
ชรา สวัจิชรา นามาติ เวทิตพฺพา. บุคคลและสิ่งของตามที่กล่าวแล้ว อื่นไปจาก
นั้น อันบุคคลพึงรู้ได้งาย.

ลกฺขณาทีโตปิ รูปปริปากลกฺขณา แมว่าโดยลักษณะเป็นต้น รูปชฺรตา ก็
รูปสฺส ชฺรตา, อุปนยนรสา, สภาวาน- พึงทราบว่ามี ความหอมแห่งรูปเป็นลักษณะ,
ปกเมปิ นวภาวาปกมปจฺจุปฏฺฐานา, มีการนำเข้าไปหาความตายเป็นรส, มีความ
วิธีปุราณาโว วีย, ปรีปจฺจมานรูป- ปราศจากความใหม่ ในเมื่อยังไม่เปลี่ยน
ปทฺฏฺฐานาติ เวทิตพฺพา. สภาพของตนไปเป็นปัจจุปัฏฐาน เหมือนดัง
ความเก่าของข้าวเปลือก ฉะนั้น, มีรูปที่
หอมอยู่เป็นปทัฏฐาน.

๖๔๔. อนิจฺจทานิทฺเทเส :

ขยคมนว เสน ขโย. วยคมนว เสน วโย.
ภิชฺชนว เสน ภโท.

๖๔๕. วินิจฺฉัยในรูปอนิจฺจทานิทฺเทส

ต่อไป :

ที่ชื่อว่า ขโย (ความสิ้นไป) ทวยอำนาจ
แห่งการถึงความสิ้นไป. ที่ชื่อว่า วโย
(ความเสื่อมไป) ทวยอำนาจแห่งการถึงความ
เสื่อมไป. ที่ชื่อว่า ภโท (ความแตก)
ทวยอำนาจแห่งความทำลาย.

๑ วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๘-๑๘.

อถวา ยสฺมา ตํ ปตฺวา รูปํ ชียติ, อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ชโย ควฺยอรรถวา
 เวติ, ภิษฺชติ จ, ตสฺมา ชียติ เอตสฺมินฺติ เป็นที่สิ้นไป, ชื่อว่า วโย ควฺยอรรถวา
ชโย, เวติ เอตสฺมินฺติ วโย, ภิษฺชติ เป็นที่เสื่อมไป, ชื่อว่า ภโท ควฺยอรรถวา
 เอตสฺมินฺติ ภโท. เป็นที่แตกไป เพราะรูปถึงอาการนั้นยอม
 สิ้นไป ย่อมเสื่อมไป และยอมแตกไป.

อุปสฺกฺว เสน ปทํ วทฺ เตตฺวา ภโทว ภโท นั้นแหละ เพิ่มพทวฺยอํนาจอุปสรรค
ปริ ภโท. ชื่อว่า ปริภโท (แปลว่า ความทำลาย).

หุตฺวา อภาวญฺ เชน น นิจฺจนฺติ อนิจฺจํ, ธรรมชาติชื่อว่า อนิจฺจํ ควฺยอรรถวาไม่เที่ยง
 ตสฺส ภาโว อนิจฺจตา. โดยความหมายว่า มีภาวะแล้วกลับไม่มี.
 ภาวะแห่งธรรมชาติที่ไม่เที่ยงนั้น ชื่อว่า
อนิจฺจตา ความไม่เที่ยง.

อนฺตรธายติ เอตฺถาติ อนฺตรธานํ. ชื่อว่า อนฺตรธานํ ควฺยอรรถวา เป็นที่
 มรณฺณํ ปตฺวา รูปํ อนฺตรธายติ, อทสฺสนํ อํตรธาน. ควฺวารูปถึงมรณะแล้ว ยอม
 กจฺจติ. น เกวลญฺจ รูปเมว, สพฺเพปิ อํตรธานไป คือยอมถึงซึ่งการไม่เห็น.
 ปญฺจกฺขนฺธา. ตสฺมา ปญฺจนฺนํปิ ขนฺธานํ และไม่ใช่แต่รูปอย่างเดียวนั้น ชั้น ๕
 อนิจฺจตาย อิทเมว ลกฺขณฺติ เวทิตพฺพํ. ทั้งหมด ก็ยอมอํตรธานไป เพราะฉะนั้น
 ความอํตรธานนี้แหละ พึงทราบว่าเป็น
 ลักษณะของความไม่เที่ยงแห่งชั้น ๕.

คุณประพันธ์ ศรีอรุณ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ลกขณาทีโต ปน ๑ปริเภทลกขณา รูปสสุ
อนิจจตา, สีสึทธรสา, ขยวยปจจุปฏฐานา
ปริภิชุชฌมานรูปปฏฐานาติ ๑ เวทิตพพา.

แต่เมื่อว่าโดยลักษณะเป็นต้น รูปอนิจจตา
พึงทราบว่ามี^๑ความทำลายเป็นลักษณะ, มี
ความจมลงเป็นรส, มีความสิ้นไปและความ
เสื่อมไปเป็นปัจจุภูฐาน, มีรูปที่กำลังจะ
ทำลายไปเป็นปฏฐาน.

เหมฐา ซาติ กหิตา ซรา กหิตา,
อิมสุมิ จาเน มรณั กหิตั. อิเม ตโย
ธมฺมา อิเมสั สตฺตานิ อุกฺขิตฺตาสิก-
ปจฺจามิตฺตสทิสสา.

ตอนต้น พระผู้มีพระภาคทรงถือเอา
ซาติ(ความเกิด) ทรงถือเอาชรา(ความแก่)
ในที่นี้ทรงถือเอามรณะ(ความตาย) ธรรม
ทั้ง ๓ นี้เปรียบเหมือนกับปัจจามิตรผู้แจ้งอกาป
ของบรรดาสัตว์เหล่านี้.

ยถา หิ ปุริสสสุ ตโย ปจฺจามิตฺตา
โอดาริ กเวสมานา วิจเรยฺย. เตสุ
เอโก เอว ว เทยฺย "เอตํ นีหริตฺวา
อฏฺฐีปเวสนัน มยฺหิ ภาโร โหตุ"ติ,
หุติโย "อฏฺฐีคตกาเล โปเถตฺวา ปจฺวิยิ
ปาตณัน มยฺหิ ภาโร"ติ, ตติโย

ท่านเปรียบเทียบไว้ เหมือนอย่างปัจจามิตร
๓ คน คอยเที่ยวแสวงหาช่องทำลายบุรุษ ใน
ปัจจามิตรทั้ง ๓ นั้น คนหนึ่งพึงพูดอย่างนี้ว่า
"การพาชายผู้นี้ออกไปให้เขาดง จงเป็น
หน้าที่ของเรา" คนที่ ๒ พูดว่า "เวลา
ถึงดงแล้ว การโยยตีไหลมลงบนแผ่นดิน

๑-๑ วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๑๔.

"ปจวีกตกาลโต^๑ ปฏจาย อสีนา
สีสจุเจทนํ มยฺหํ ภโร^๒ติ, เอวรูปา
อิมะ ชาตืออาทโย.

จงเป็นหน้าที่ของเรา" คนที่ ๓ พูกว่า "ตั้งแต่
เวลาลมถึงกินแล้ว การเอาดาบตัดศีรษะ
จงเป็นหน้าที่ของเรา" ขอนี้ฉันใด, ธรรม
ทั้งหลาย มีชาติความเกิดเป็นต้นเหล่านี้
ก็เปรียบได้เหมือนฉันนั้น.

นี้หริตฺวา อฏฺฐวีปเวสนปจฺจามิตฺตสทิสสา
เหตุถ ชาตี, ตสฺมี ตสฺมี จาเน
นิพฺพตฺตาปนโต. อฏฺฐวีกตํ โปเถตฺวา ปจฺจวียํ
ปาตณปจฺจามิตฺตสทิสสา ชรา, นิพฺพตฺตก-
ขนฺธานํ ทุพฺพลปราธินมณฺจปรายนภาว-
กรรมโต. ปจฺจวีกตสฺส อสีนา สีสจุเจทนก-
ปจฺจามิตฺตสทิสํ มรณํ, ชราปตฺตานํ
ขนฺธานํ ชีวิตกฺขยปาปณฺนโตติ^๒.

ก็ในบรรดาธรรมทั้ง ๓ นี้ ชาติเปรียบได้กับ
ปัจจามิตรผู้พาออกไปให้เขาดง เพราะให้
บังเกิดในที่นั้น ๆ ชราเปรียบได้กับปัจจา-
มิตรผู้โอบยชายที่ถึงดงแล้วไหลลงบนแผ่นดิน
เพราะกระทำขั้นที่บังเกิดแล้วให้ออนแอให้
ต้องพึ่งคนอื่น และให้มุ่งหาแต่เตียงนอน.
มรณะ เปรียบได้กับปัจจามิตรผู้เอาดาบตัด
ศีรษะชายที่ลมถึงกินแล้ว เพราะยังขั้นที่ถึง
ความแก่แล้วให้ถึงความสิ้นไปแห่งชีวิต ฉะนั้น
แล.

๖๔๕. กพพิงการาหารนิตฺเตเส :

๖๔๕. จะวินิจฉัยในกพพิงการาหาร-
นิตฺเตสฺสโตไป :

^๑ ก. อฏฐวีกตกาลโต.

^๒ ฉ. ชีวิตกฺขยปาปนโต.

พระสุรพล สุวรรณานันท

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กพพี กรียตีติ กพพิงกาโร ๑, อหรียตีติ ที่ชื่อว่า กพพิงการะ ควยอรรถวา กระทำ
อาหาโร, กพพี กตุวา อชฺโณหรียตีติ เป็นคำ ๆ. ที่ชื่อว่า อาหาร ควยอรรถวา
 อตุโถ. รูปี วา อหรียตีติ อาหาโร. อันบุคคลกลืนกิน อธิบายว่า ทำให้เป็นคำ ๆ
 แลวกกลืนกิน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า อาหาร
 ควยอรรถวา นำมาซึ่งรูป.

เอวํ วตุถุวเสณ นามํ อุตฺถริตุวา ปุน
 วตุถุวเสเนเวตํ ปเภทโต ทสฺเสตฺตุ
 "โอทโน กุมฺมาโส"ติอาทิ วุตฺตํ.

พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงยกชื่อขึ้นแสดง
 เกี่ยวกับวัตถุที่ตั้งอย่างนี้แล้ว ต่อไปทรง
 ประสงค์จะแสดงอาหารนี้โดยประเภทเกี่ยวกับ
 วัตถุที่ตั้งนั้นแหละ จึงตรัสพระบาลีมีคำว่า
 "ข้าวสุก ขนมสด" ดังนี้ เป็นต้น.

โอทนาทีนํ หิ ผาณิตปริยนฺตานํ ทฺวาทส
 อธิธาธิปฺเปตสฺส ออาหารสฺส วตุถุณิ. ปาฬิยํ
 อนาคตานํ มุลผลาทีนํ เยวาปนํ
 ปวิฏฺจานํ.

กึ่งต่าง ๆ ทั้ง ๑๒ มีข้าวสุกเป็นต้น มีน้ำ
 อ้อยเป็นที่สุด เป็นวัตถุที่ตั้งของอาหารที่ทรง
 ประสงค์เอาในที่นี้. รูปทั้งหลายมีรากไม้
 และผลไม้เป็นต้น ที่มีไคมาในพระบาลี
 ก็ผนวกเข้าเป็นรูปที่ชื่อว่า เยวาปนกะ (คือ
 รูปอื่นใด).

๑ ฉ. กพพิกาโร.

อิทานิ ตานิ มูลผลาทีนึ กตตพฺพโต
ทสฺเสตฺถุ "ยฺมฺหิ ยฺมฺหิ ชนฺปเทติอาทิมาห.

คราวนี้ เพื่อจะทรงแสดงรูปทั้งหลาย
มีรากไม้และผลไม้เป็นต้น เหล่านั้นโดย-
อาการที่ควรกระทำ จึงตรัสพระบาลีมีคำว่า
"ในชนบทใด ๆ" ดังนี้เป็นต้น

คตฺถ มุขฺเชน อสฺตีพฺพํ ภูฏชิตพฺพนฺตึ
มุขาสึยฺ. ทนฺเตหิ วิชาทิตพฺพนฺตึ
ทนฺตวิชานฺ. คเลน อชฺโณหฺริตพฺพนฺตึ
คฺลชฺโณหฺรณฺตึ.

ในพระบาลีนั้น รูปที่ชื่อว่า ของกินทางปาก
ควยอรรถว่า เป็นสิ่งที่พึงกิน คือพึงบริโภค
ทางปาก. รูปที่ชื่อว่า ของขบเคี้ยว ควย
อรรถว่าเป็นสิ่งที่จะต้องใช้ฟันขบเคี้ยว. รูป
ที่ชื่อว่า ของกลืนกิน ควยอรรถว่า เป็นสิ่งที่
พึงกลืนกินทางลำคอ.

อิทานิ ตํ กิจฺจวเสณ ทสฺเสตฺถุ
"กฺุจฺฉิวิตฺถมฺภนฺน"ติ อาห. ตณฺหิ มูลผลาที
โอทนฺกมฺมาสาที วา อชฺโณหฺมฺ ภูฏฉิ
วิตฺถมฺ เกติ, อิทมฺสฺส กิจฺจ.

คราวนี้ พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์จะ
แสดงรูปกพพิงการาหารนั้นควยอำนาจแห่ง-
กิจ จึงตรัสว่า "เป็นของอิมทอง".จริงอยู่ รูป
กพพิงการาหารนั้น เช่นรากไม้และผลไม้
เป็นต้นก็ดีเป็นข้าวสุก และขนมสดเป็นต้นก็ดี
ที่สัตว์กลืนกินแล้ว ย่อมทำไหทองอิม นี้เป็น
กิจของรูปกพพิงการาหารนั้น.

คุณสำเภา ศรีพันธุ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาดี-มารดาแอม ศรีพันธุ์
บิดาทราย-มารดาผาด โภพล และ นางช้อย ศรีพันธุ์ ภรรยา

ยาย โอชาย สตุตา ยาเปนต์ตี เหงา
สพพเทหิ สวตถุกั อหาริ ทสุเสตุวา
อิทานิ นิพพตฺติตโอสเมว ทสุเสตุ อิท
วตฺต.

คำว่า สัตว์ทั้งหลายยังอัฏภาพให้ขึ้นไปด้วย
โอสชาโค มีความว่า พระผู้มีพระภาค ครั้น
ทรงแสดงอาหารพร้อมทั้งวัตถุด้วยบททั้งปวง
ข้างตนแล้ว บัดนี้ ทรงประสงค์จะแสดง
เฉพาะโอสชาที่แท้เท่านั้น จึงตรัสคำนี้ไว้.

กั ปเนตถ วตถุสฺส กิจฺจํ, กั
โอสชาย ?

กัในบรรดาภพพิงการอาหารที่เป็นวัตถุ
และโอสชานี้ วัตถุมีอะไรเป็นหน้าที่ โอสชา
มีอะไรเป็นหน้าที่ ?

ปริสฺสยหรมฺพาลนาณิ.

มีการบำบัดความลำบากร่างกาย และการ
บำรุงร่างกายเป็นหน้าที่.

วตถุ หิ ปริสฺสยํ หรติ, ปา เลตุํ น
สกุโกติ. โอสชา ปาเลติ, ปริสฺสยํ หริตุํ
น สกุโกติ. เทวปี เอกโต หุตฺวา
ปา เลตุมุปี สกุโกนฺติ ปริสฺสยมุปี หริตุํ.

จริงอยู่ วัตถุย่อมบำบัดความลำบากร่างกาย
แต่ไม่สามารถจะบำรุงร่างกาย. โอสชา
บำรุงร่างกาย แต่ไม่สามารถจะบำบัดความ
ลำบากร่างกาย. ทั้ง ๒ อย่างรวมกันเข้า
ย่อมสามารถแม้เพื่อจะบำรุงร่างกายแม้เพื่อ
จะบำบัดความลำบากร่างกาย.

โก ปเนสฺส ปริสฺสโย นาม ? กมุชเตโช.
อนฺโตกฺกุจฺฉิณฺณหิ โอสชาทิวตถุสฺสึมิ อสฺติ

กัที่ชื่อว่า ความลำบากร่างกายนี้ ไตแก่
อะไร ? ไตแก่ เตโชอันเกิดแตกธรรม.

คุณสำเภา ศรีพันธ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาตี-มารดาเอม ศรีพันธ์
บิดาทราย-มารดาผาด โกพล และ นางชม้อย ศรีพันธ์ ภรรยา

กมฺมช เตโช อญฺจหิตฺวา อุทรปฏฺลํ
 คณฺหาติ, "ฉาโตสฺมิ, อาหารํ เม
 เทธา"ติ วทาเปติ. ภูตฺตกาเล อุทรปฏฺลํ
 มุญฺจิตฺวา วตฺถุํ คณฺหาติ, อถ สฺตฺโต
 เอกกฺโข โหติ.

ควยว่า เมื่อวัตถุมีข้าวสุกเป็นต้น ไม่มีอยู่
 ภายในท้อง เตโชอันเกิดแตกกรรม ตั้งขึ้น
 จับพื้นท้อง ทำให้คนพูดว่า "ฉันทิวแล้ว
 จงให้อาหารแก่ฉันเถิด" เวลาที่คนกินอาหาร
 แล้วเตโชอันเกิดแตกกรรม ก็จะละพื้นท้องไป
 จับวัตถุ ลำดับนั้นสัตว์ก็จะสบายใจ.

ยถา हि ฉายารกฺขโส ฉายํ ปวิฏฺจํ
 คเหตุว่า เทวสงฺขลิกาย พนฺธิตฺวา
 อตฺตโน ภวเน โมทนฺโต ฉาตกาเล
 อากนฺตฺวา สีเส หัสฺติ, โส ฏฺฐจฺตฺตา
 วิรวติ, ตํ วิรวํ สุตฺวา "ทุกฺขปฺปตฺโต
 เอตฺถ อตฺถิ"ติ ตโต ตโต มนุสฺสา
 อากจฺฉนฺติ, โส อากตาคเต คเหตุว่า
 ขาหิตฺวา ภวเน โมหติ, เอวํ สมนฺปทมิทํ
 เวทิตพฺพํ.

มีอุปมาเหมือนอย่างรากษสที่มีเงา
 เป็นอำนาจ จับสัตว์ที่เข้าไปสู่เงาแล้ว เอา
 โช้เทวดา (โช้ยักษ์) ลามไว้อำนาจอยู่ใน
 ในพิภพของตน เวลาหิวก็มาขบเคี้ยวกิน
 สัตว์นั้นย่อมจะร้องเพราะถูกขบเคี้ยว มนุษย์
 ทั้งหลายได้ยินเสียงร้องนั้น ก็พากันมาจากที่
 นั้น ๆ ควยเขาใจว่า "ที่นี่มีสัตว์ได้รับทุกข์
 อยู่" รากษสนั้นก็จับมนุษย์ที่มาแล้ว ๆ เคี้ยว
 กินสบายใจอยู่ในพิภพของตน ขอนี้ฉันใด พึง
 ทราบขออุปไมยนี้เหมือนฉันนั้น.

ฉายารกฺขโส วิย हि กมฺมช เตโช,
 เทวสงฺขลิกาย พนฺธิตฺวา จปิตสฺตฺโต วิย
 อุทรปฏฺลํ, ปุน อากตมฺนุสฺสา วิย

ก็เตโชที่เกิดแตกกรรม เปรียบเหมือนรากษส
 ที่มีเงาเป็นอำนาจ, พื้นท้อง เปรียบเหมือน
 สัตว์ที่ถูกรากษส เอาโช้เทวดาลามเอาไว้,

คุณสำเภา ศรีพันธุ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาดี-มารดาเอม ศรีพันธุ์
 บิดาทราย-มารดาผาด โกพล และ นางชม้อย ศรีพันธุ์ ภรรยา

โธทนาทิวตดู, โธตริตวา ลีเส ทังน วิย กมมชเตชสฺส วตฺตฺโต มุตฺตสฺส อฺทรปฏฺลคฺคหฺณ, ทฏฺจสฺส วิรวนกาโล วิย "อาหารํ เทธา"ติ วจฺนกาโล. ตาย สฺญาย อากตาคเต คเหตุวา ขาทิตฺวา ภาเว โมทนกาโล วิย กมมชเตเชน อฺทรปฏฺลํ มุญฺจิตฺวา วตฺตฺตฺมึ กหิตฺเต เอกกฺคจิตฺตตา.

วัตถุมีข้าวสุกเป็นต้น เปรียบเหมือนพวก มนุษย์ที่มาอีก, เตโซเกิดแตกกรรมเมื่อละ จากวัตถุไปจับพื้นห้อง เปรียบเหมือนรากษส ลงมาขบศีรษะ, กาลที่บอกว่า "ทานจงให้อาหาร" เปรียบเหมือนกาลที่สัตว์ผู้ถูกขบ- ศีรษะรองอยู่. เมื่อเตโซเกิดแตกกรรม ละพื้นห้องไปจับวัตถุสัตว์ก็มีจิตสบาย เปรียบเหมือน เวลาที่รากษสจับมนุษย์ที่มาแล้ว ๆ ด้วย สัตว์นั้น เคี้ยวกินสบายใจอยู่ในพิภพ.

ตตฺถ โธฟารีเก วตฺตฺตฺมึ โธชา มนฺทา โหติ, สฺขุเม พลวตี. กุฑฺรฺรฺสก- ภาตฺตาทีนึ หิ ภูชิตฺวา มุหฺตฺเตเนว ฉาโต โหติ, สฺปฺปิอาทีนึ ปิวิตฺวา จิตฺสฺส ทิวสฺมฺปิ ภาตฺตํ น รุจฺจติ.

บรรดาวัตถุที่หยาบและละเอียดนั้น ในวัตถุที่หยาบ มีโอชาอ่อน ในวัตถุที่ละเอียด มีโอชาแรง. จริงอยู่ คนกินข้าวคือหญ้า กับแกเป็นต้น สักครูเคี้ยวก็จะหิว, คนดื่ม เนยใสเป็นต้น อยู่แม้ทั้งวันก็ไม่อยากข้าว.

เอตฺถ จ อฺปาทายฺปาทาย โธฟารีก- สฺขุมตา เวทิตฺพวา.

ก็ในเรื่องนี้พึงทราบความหยาบและละเอียด โดยเทียบเคียง ๆ กัน.

กุมภิลานฺณฺหิ อาหารํ อฺปาทาย โมรานํ อาทาโร สฺขุโม. กุมภิลา กิร ปาสาเณ

ก็อาหารของนกยูง เทียบอาหารของจระเข้ ก็จืดว่าละเอียด. ได้ยินว่าจระเข้กลืนหิน

๑. น. กุมภิลานณฺหิ.

คุณสำเภา ศรีพันธุ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาตี-มารดาเอม ศรีพันธุ์ บิดาทราย-มารดาผาด โภพล และ นางชม้อย ศรีพันธุ์ ภรรยา

อัฐิสถาณ.บ-ท.๕-๙

กิลนฺติ, เต จ เนสํ กุจฺฉิปฺปตฺตา วิลียนฺติ. โมรา สฺปฺปวิจฺฉิกาทีปาณเ ชาทฺนฺติ.

และหินเหล่านี้ถึงท้องมันก็จะย่อยไป. นกยูง กินสัตว์มีงูและแมลงป่องเป็นต้น.

โอรานํ ปน อาหารํ อุปาทาย ตฺรจฺฉานํ อหาโร สฺขุโม. เต กิร ทิวสฺส- ฉหฺตทานิ วิสาณานิ เจว อฏฺฐินิ จ ชาทฺนฺติ, ตานิ จ เนสํ เขเพน เตมิตฺตตฺตาเนว กนฺทมูลํ วิย มฺหุทานิ โหนฺติ.

อนึ่ง เทียบกับอาหารของนกยูง อาหารของ หมาใน ก็นับว่าละเอียด. ได้ยินว่าหมาใน เหล่านั้น กินเขาและกระดูกที่ทิ้งไว้ตั้งสามปี ก็เขาและกระดูกเหล่านั้นพอเปียกน้ำลายมัน ก็จะอ่อนเหมือนงาของมัน.

ตฺรจฺฉานมฺปิ อาหารํ อุปาทาย หตฺถินํ อหาโร สฺขุโม, เต หิ นานารุกฺข- สาขาทโย ชาทฺนฺติ.

เทียบกับอาหารแม่ของหมาใน อาหารของ ช้าง ก็นับว่าละเอียด, เพราะช้างเหล่านั้น กินกิ่งไม้ต่าง ๆ เป็นต้น.

หตฺถินํ อาหารโต ควฺยโคกณฺณมิกาทีนํ อหาโร สฺขุโม, เต กิร นิสฺสํวารานิ นานารุกฺขปณฺณาทีนํ ชาทฺนฺติ.

อาหารของโคลานและกวางเป็นต้น ก็นับว่า ละเอียดกว่าอาหารของช้าง. ได้ยินว่า โคลานและกวางเป็นต้นเหล่านั้น กินใบไม้ ต่าง ๆ เป็นต้นที่ไม่แข็ง.

เตสมฺปิ อาหารโต กุณฺนํ อหาโร สฺขุโม, เต อลฺลสฺสุกฺขติณฺณานิ ชาทฺนฺติ.

อาหารของโคธรรมดา ยังนับว่าละเอียดกว่า อาหารของโคลานและกวางเป็นต้นแม่เหลา นั้น, โคนเหล่านั้นกินแต่หญ้าสดและหญ้าแห้ง.

คุณสำเภา ศรีพันธุ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาดี-มารดาเอม ศรีพันธุ์ บิดาทราย-มารดาผาด โกพล และ นางชม้อย ศรีพันธุ์ ภรรยา

เตสุมปี อาหารโต สสำน อหาโร อาหารของกระต่าย ยิ่งนับว่าละเอียดกว่า
สุขุโม. อาหารของโคธรรมตาแม่เหล่านั้.

สสำน อาหารโต สกุณาน อหาโร อาหารของนกก็ยิ่งนับว่าละเอียดกว่าอาหาร
ของกระต่าย.

สกุณาน อาหารโต ปจฺจนุตวาสนี้อาหารของชาวปัจฉันตประเทศ ก็ยิ่งนับว่า
อหาโร สุขุโม. ปจฺจนุตวาสนี้อาหารโตละเอียดกว่าอาหารของนก. อาหารของ
คามโกชกาน อหาโร สุขุโม. คาม-คามโกชกะ (ผู้ใหญ่บาน) ก็ยิ่งนับว่าละ-
โกชกาน อาหารโต ราชราชมหามคฺคาน อียะคกว่าอาหารของชนชาวปัจฉันตประเทศ
อหาโร สุขุโม. เตสุมปี อาหารโต อาหารของพระราชา และราชมหาอำมาตย์
จกฺกวตฺติโน อหาโร สุขุโม. ก็ยิ่งนับว่าละเอียดกว่าอาหารของคามโกชกะ
อาหารของพระเจ้าจักรพรรดิ ก็ยิ่งนับว่า
ละเอียดกว่าอาหารของพระราชาและราช-
มหาอำมาตย์แม่เหล่านั้.

จกฺกวตฺติโน อาหารโต ภูมฺมาน เตวาน ออาหารของภูมเทวดา ก็ยิ่งนับว่าละเอียด
อหาโร สุขุโม. ภูมฺมาน เตวาน กว่าอาหารของพระเจ้าจักรพรรดิ. อาหาร
อาหารโต จาตุมหหาราชิกาน^๑ อหาโร ของเทวดาชั้นจาตุมหหาราชิกา ก็ยิ่งนับว่า
สุขุโม. ละเอียดกว่าอาหารของภูมเทวดา.

^๑ ฉ. จาตุมหหาราชิกาน.

เอว ยาว ปรนนิมิตวสวัตตีน^๑ อาหาโร
วิตถาเรตพุโพ. เตส^๑ ปนาหาโร สุขุโม-
เทว นินฺจ^๑ ปตฺโต.

พึงพรรณนาให้พิสดาร ไปจนถึงอาหารของ
เทวดาชั้นปรนนิมิตวสวัตตี ด้วยประการฉะนี้
ก็อาหารของเทวดาชั้นปรนนิมิตวสวัตตีเหล่า
นั้นถึงการนับว่าละเอียดทีเดียว.

ลกฺขณาทิโตปี^๑ โอสาลกฺขโณ
กพพิงกาโร อาหาโร, รูปราหณโรโส,
อุปตฺถมฺภนปจฺจุปฏฺฐาโน, กพพิ กตฺวา
อาหริตพฺพวตฺตฺตฺถุปฏฺฐาโนติ เวทิตพุโพ.

แม้ว่าโดยลักษณะเป็นต้น กพพิงกา-
ราหาร พึงทราบว่ามีโอชาเป็นลักษณะ,
มีการนำมาซึ่งรูปเป็นรส, มีการอุปถัมภ์เป็น
ปัจจุภูฐาน, มีวัตถุที่พึงทำเป็นคำแล้วกลืน
กินเป็นปฏฺฐาณ.

๖๔๖. โนอุปาทานิทฺเตเส :

๖๔๖. ในโนอุปาทานิทฺเตเส มีวินิจฉัย
ดังนี้ :

ยถา อุปาทารูป^๑ อุปาทียเตว, น อญฺเณ
อุปาทียติ, เอวเมตํ น อุปาทียเตวาติ
โนอุปาทา.

รูปที่ชื่อว่า เป็นโนอุปาทา ด้วยอรรถ
วารูปนี้ไม่ใช่อาศัย เหมือนอย่างอุปาทารูป
ซึ่งอาศัยมหาภูตรูป ๔ อย่างเดียว อันรูปอื่น
จะอาศัยไม่ได้.

๖๔๗. สฺลิตพฺพนฺติ โณฏฺฐพฺพิ,
สฺลิตฺวา ชานิตพฺพนฺติ อตฺโถ. โณฏฺฐพฺพญ

๖๔๗. ที่ชื่อว่า โณฏฐัพพะ ด้วย
อรรถว่าอันกายพึงถูกต้อง อธิบายว่า ถูกต้อง

^{๑-๑} วิสุทธิมคฺค. ๓/๑๔.

คุณสำเนา ศรีพันธ์ ขออุทิศส่วนกุศลให้ บิดาคี-มารดาเอม ศรีพันธ์
บิดาทราย-มารดาผาด โภพล และ นางชม้อย ศรีพันธ์ ภรรยา

คํ อายตณฺจาทิ โผฏฐัพพายตนํ. อาโป
จํ ตํ นิสฺสํตฺตํสฺสณฺณตฺสภาวภูเจเน ธาตุ จาทิ
อาโปธาคู.

แล้วจึงรู้. ที่ชื่อว่า โผฏฐัพพายตนะ คว
ยอรรถว่าโผฏฐัพพะนั้นเป็นอายตนะ. ที่ชื่อว่า
อาโปธาคู ควยอรรถว่า ชื่อว่าธาคู โดย
ความหมายว่า ไม่ใช่สัตว์ และเป็นสภาวะ
ที่ว่างเปล่านั้น คือ อาโป.

อิทานิ ยสฺมา ตีณิ รูปานิ ผุสฺสิตฺวา
ชานิตฺตพฺพานิ, ตสฺมา ตานิ ภาเชตฺวา
ทสฺเสตฺตํ "กตฺมนฺตํ รูปํ โผฏฐัพพายตนํ ?
ปลฺลวฺธาคู" ตีอาทิมาท.

คราวนี้ เพราะเหตุว่า รูปทั้ง ๓ อੰกายพึง
ถูกตองแล้วจึงรู้ได้ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาค
ทรงประสงค์จะแสดงจำแนกรูปเหล่านั้น จึง
ตรัสพระบาลีมีคำว่า "รูปที่เรียกว่าโผฏ-
ฐัพพายตนะนั้น เป็นไฉน ? คือปลฺลวฺธาคู"
ดังนี้เป็นต้น.

ตตฺถ

ในปลฺลวฺธาคูเป็นต้นนั้น พึงทราบวินิจฉัยดังนี้

ตตฺถ กกฺขพิตฺตตลกฺขณา ปลฺลวฺธาคู,
ปติฏฺฐานรสา, สมนฺปฏิจฺจนปจฺจุปฺภูจฺจนา.

ปลฺลวฺธาคู มีความเข้มแข็งเป็นลักษณะ มี
ความเป็นที่ประคิษฐานเป็นรส มีการรองรับ
เป็นปัจจุပ္ภูจฺจนา.

๑ วิสุทธิมคค. ๒/๑๘๗.

คุณม่วยเฮียง แซ่โจ้ว และ คุณอ๊กคี แซ่แต้
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อัฐมัฐาถิน.บ-ท.๕-๕

เตโชธาตุ อุณหตตลกฺขณา, ปรีปาจนรสา, มหุทวานุบุปทานปจฺจุปฺภูจฺจนา^๑

เตโชธาตุ มีความร้อนเป็นลักษณะ, มีการทำให้ย่อยเป็นรส, มีการเพิ่มพูนความอ่อนเป็นปัจจุภูฏฐาน.

วาโยธาตุ วิตุถมฺภนลกฺขณา, สมุทธีรณรสา, อภินีหารปจฺจุปฺภูจฺจนา^๒

วาโยธาตุ มีการทำให้เคลื่อนไหวเป็นลักษณะ, มีการพัดไปมาเป็นรส, มีการนอมนำไปเป็นปัจจุภูฏฐาน.

ปุริมา ปน อาโปธาตุ ปคฺขมรณลกฺขณา, อุปฺพुरुหนรสา^๓, สงฺกหปจฺจุปฺภูจฺจนา.

ส่วนอาโปธาตุข้างต้น มีความหลังไหลเป็นลักษณะ, มีการเพิ่มพูนเป็นรส, มีการควบคุมไว้เป็นปัจจุภูฏฐาน.

เอเกกา เจตฺถ สเสตฺตยปฺภูจฺจนาติ เวทิตฺตพฺพา.

ก็ในบรรดาธาตุทั้ง ๔ นี้ ธาตุแต่ละอย่าง ๆ พึงทราบว่ามีธาตุทั้ง ๓ ที่เหลือเป็นปทัฏฐาน.

กฺกขพฺนฺติ ถทฺธ. มฺหุทฺกนฺติ อถทฺธ. สฺถนฺติ มฺภูจฺ. ผฺรสฺนฺติ ขร. สฺขสฺมฺผลฺสฺนฺติ สฺขเวทนาปจฺจยํ อฺนฺจฺโผฏฺฐพฺพํ. ทฺกข-สฺมผลฺสฺนฺติ ทฺกขเวทนาปจฺจยํ อนฺจฺ-

คำว่า แข็ง คือกระด้าง. คำว่า อ่อน คือไมกระด้าง. คำว่า ละเอียด คือเกลี้ยง. คำว่า หยาบ คือ คาย. คำว่า มีสัมผัสสลายคือเป็นโผฏฐัพพะที่น่าปรารถนา

^๑ ก. มหุทวานุบุปาทนปจฺจุปฺภูจฺจนา.

^๒ วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๒/๑๘๘.

^๓ ฉ. พुरुหนรสา.

คุณม่วยเฮียง แซ่โจ้ว และ คุณอ๊กตี แซ่แต้
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

โผฏฐัพพ. ครุกนฺติ ภาரிய. ลหุกนฺติ
อภาரிய, สลุลหุกนฺติ อตุโธ.

มีสุขเวทนาเป็นปัจจัย. คำว่า มีสัมผัสไม
สบาย คือเป็นโผฏฐัพพะที่ไม่น่าปรารถนา
มีทุกขเวทนาเป็นปัจจัย. คำว่า หนัก คือ
เต็มไปด้วยภาระ. คำว่า เบาคือไม่เต็มไป
ด้วยภาระ อธิบายว่า เบาพร้อม.

เอตฺถ จ "กกุขฬิ มุทุกั สณฺหิ ฝรุสฺสิ คุรุกั
ลหุคณฺติ ปเทหิ ปจฺวิธาตุ เอว ภาชิตา.

ก็ในบรรดาธาตุเหล่านี้ ด้วยบททั้งหลายว่า
"แข็ง อ่อน ละเอียดย หยาบ หนัก เบา"
ทรงจำแนกเฉพาะปฐวิธาตุเท่านั้น.

"ยทายิ ภาโย อายุสฺสทคฺโต จ โหติ
อุสฺมาสทคฺโต จ วิญญานสทคฺโต จ, ตทา
ลหุคโร จ โหติ มุทุคโร จ กมุมนฺตโร
จา"ติ^๑ สุตฺเตปิ ลหุมุทุกฺตํ ปจฺวิธาตุเมว
สนฺธาย วุตฺตํ.

แม้ในพระสูตรว่า "เมื่อกายนี้ยังประกอบ
ด้วยอายุ ประกอบด้วยไออุ่น และประกอบ
ด้วยวิญญาณ ย่อมเบากว่า อ่อนกว่า และ
ควรแก่การงานกว่า" ดังนี้ ก็ตรัสหมายถึง
ปฐวิธาตุที่เบาและอ่อนเท่านั้น.

"สุขสมฺผลสฺสิ ทุกฺขสมฺผลสนฺ"ติ
ปททฺวเณน ปน ตีณิปี มหาภูตานิ ภาชิตานิ.
ปจฺวิธาตุ ฬิ สุขสมฺผลสฺสาปิ อตุถิ ทุกฺข-

ส่วนด้วย ๒ บทว่า "มีสัมผัสสบาย
มีสัมผัสไม่สบาย" ทรงจำแนกมหาภูตรูปทั้ง ๓
เพราะปฐวิธาตุ มีสัมผัสสบายก็มี มีสัมผัสไม่

^๑ ที. มหา. ๑๐ / ๓๗๖.

คุณม่วย เชียง แซ่โจ้ว และ คุณอื่กดี แซ่แต้
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อณฺุสสาธิต.ป-ท.๕-๘

สมุผลสุสาปิ อตฺถิ. ตถา เตโชธาตุ- สบายก็มี. เตโชธาตุและวาโยธาตุก็เหมือน-
วาโยธาตุโย. กัน.

ตตฺถ สฺขสมุผลสุสา ปฐวีธาตุ มุทฺตลฺลหฺตฺถ^๑ บรรดาธาตุเหล่านั้น ปฐวีธาตุที่มีสัมผัสสบาย
ทฺทเร ปาเท^๒ สมุพาทนฺเต อสุสาเทตฺวา เช่นเมื่อเด็กหนุ่มผู้มีฝ่ามืออ่อน นวดเท้าทั้ง ๒
อสุสาเทตฺวา "สมุพาท ตาท สมุพาท อยู่ ก็จะรู้สึกสบายดี ๆ ยอมกระทำอาการ
ตาทา"ติ วทาปนาการิ กโรติ. ที่จะให้กล่าวว่า "นวดเขาเถิด พ่อคุณ
นวดเขาเถิด พ่อคุณ" ดังนี้.

สุขสมุผลสุสา เตโชธาตุ สีสสมเย เตโชธาตุที่มีสัมผัสสบาย เช่นเวลาหนาว
องฺคารกปลฺลํ อหริตฺวา กตฺติ เสเทนฺเต เมื่อเขานำเอากระเบื้องถ่านเพลิงมาอบอุ่น
อสุสาเทตฺวา อสุสาเทตฺวา "เสเทหิ ร่างกาย ก็จะรู้สึกสบายดี ๆ ยอมกระทำ
ตาท, เสเทหิ ตาทา"ติ วทาปนาการิ อาการที่จะให้กล่าวว่า "อบเขาเถิด พ่อคุณ
กโรติ. อบเขาเถิด พ่อคุณ" ดังนี้.

สุขสมุผลสุสา วาโยธาตุ อญฺหสมเย วาโยธาตุที่มีสัมผัสสบาย เช่นเวลาร้อน
วตฺตสมฺปนฺเน ทฺทเร วิชฺเนน วิชนฺเต^๓ เมื่อเด็กหนุ่มผู้ถึงพร้อมด้วยวัตร เอาพัดมาวิ
อสุสาเทตฺวา อสุสาเทตฺวา "วิชี ตาท, ฬให้ ก็จะรู้สึกสบายดี ยอมกระทำอาการที่จะ
วิชี ตาทา"ติ วทาปนาการิ กโรติ. ให้กล่าวว่า "พัดเขาเถิด พ่อคุณ พัดเขา
เถิด พ่อคุณ".

^๑ ก. มุทฺตลฺลหฺตฺถ. ^๒ ก. ปาท์.

^๓ ฉ. พิชเนน พิชนฺเต.

คุณม่วยเฮียง แซ่โจ้ว และ คุณอ๊กตี้ แซ่แต้
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ถทุหตุเถ ปน ทหเร ปาเท สมุพาหนุเต
 อฏฐินัน ภิชุชนกาโล วีย โหติ, โสปี
 "อเปหิ"ติ วตุตพพตี อาปชชตี. อุณห-
 สมเย องคารกปลุเล อามญ "อปเนหิ
 นนุ"ติ วตุตพพ โหติ, สีสสมเย วิชเนน
 วิชนุเต "อเปหิ, มิมมา วิชา"ติ
 วตุตพพ โหติ,

แต่เมื่อเด็กหนุ่มผู้มีมืออันกระด้าง นวดเท้า
 ทั้ง ๒ อยู่ ย่อมจะรู้สึกเหมือนอย่างเวลา
 กระดูกจะแตก แม่เขาผู้นั้นก็จะต้องถึง
 อากาารที่จะต้องพูดว่า "หลีกไปเสีย". เวลา
 ร้อน เมื่อเขานำเอากระเบื้องถ่านเพลิงมา
 ก็จะต้องพูดว่า "เอาออกไปเสีย". เวลา
 หนาว เมื่อเขาเอาพัดมาวี ก็จะต้องพูดว่า
 "หลีกไปเสีย อย่าพัดเราเลย" ดังนี้.

เอวเมตาส์ สุขสมผลสตา, ทุกขสมผลสตา
 จ เวทิตพพา.

พึงทราบความที่ธาตุทั้ง ๓ เหล่านั้น มีสัมผัส
 สบายและสัมผัสไม่สบาย อย่างนี้.

"ยัม โณฏฐพพิ อนิทสสนัน
สปปปฏิฆน"ติอาทีนา นเยน วตุตา ปน
 จตุหิ จตุหิ นเยหิ ปฏิฆนทีตา เทรส
 วารา เญจา รูปายตนาทีสุ วตุตนเยเนว
 เวทิตพพา.

ส่วน ๑๓ วาระ อันประดับด้วยนัย
 วาระละ ๕ นัย ที่ตรัสไว้โดยนัยมีอาทิว่า "ซึ่ง
โณฏฐัพพะโต อันเป็นสิ่งที่เห็นไม่ใดแต่กระ-
ทพใด" ดังนี้ นักศึกษาพึงทราบตามนัยที่ได้
 กล่าวแล้วในรูปายตนะ เป็นต้น ในหนหลัง
 นั้นแหละ.

กัม ปเนตานิ ตัมมิ มหาภูตานิ
 เอกปุปหา เร เนว อาปาดมากจจนตี,
 อุทาทุ โนติ ?

ถามว่า ก็มหาภูตรูปทั้ง ๓ นี้ ย่อมมา
 สู่กลองโดยพร้อมกันทันที หรือไม่ ?

คุณม่วยเฮียง แซ่โจ้ว และ คุณอ๊กตี แซ่แต้
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อากาศจณฺตี.

ตอบว่า มาพร้อมกันทันที.

เอวํ อากาศานี กายปฺปสาทํ มฺหฺมณฺตี น มฺหฺมณฺตีตี ?

ถามว่า มหาภูตรูป ๓ ที่มาแล้วอย่างนี้จะกระทบกายประสาท หรือไม่กระทบ ?

มฺหฺมณฺตี.

ตอบว่า กระทบ.

เอกปฺปหาเรเนว ตานี อารมฺมณํ กตฺวา กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ นุปฺปชฺชตีตี ?

ถามว่า กายวิญฺญาณจะเกิดขึ้นกระทำให้มหาภูตรูป ๓ เหล่านั้น ให้เป็นอารมณ์โดยพร้อมกันทันที หรือไม่เกิด ?

นุปฺปชฺชติ.

ตอบว่า ไม่เกิด.

กสฺมา ?

เพราะเหตุไร ?

आग्निखसेन वा हि सुसहसेन वा आरम्मणरणी होति.

เพราะการที่กายวิญฺญาณจะทำมหาภูตรูป ๓ ให้เป็นอารมณ์ ยอมมิได้ ก็เนื่องด้วยการนอนนึก หรือเนื่องด้วยวาทกันส่วนข้างมาก.

तत्तु आग्निखसेन ताव पत्तसुमिणी ओतनेन पुरेत्तुवा आग्ने ऐकं सिद्धं कहेत्तुवा "तृत् वा मुत्तु वा"ति विसुत्तो गिण्जापी तत्तु तेโซपी उत्ति

ใน ๒ ข้อนั้น เบื้องต้นที่ว่าเนื่องด้วยการนอนนึก อธิบายว่า เมื่อเขาเอาบาตรต้กข้าวสุกจนเต็มแล้วนำมา เมื่อหยิบเอาเมล็ดข้าวมาเมล็ดหนึ่ง แล้วจะทดลองดูว่า

วาโยปิ อตุถิ, ปจวีธาตุเมว ปน "แข็งหรืออ่อน" ในเมล็ดข้าวนั้น ย่อมมีทั้ง
 อากุชติ? เตโช มีทั้งวาโย ก็จริงอยู่ แต่ก็ยอมจะนอน
 นึกเฉพาะปฐวีธาตุเท่านั้น.

อุโฆทเทเก หตุถิ โอตธาเรตุวา วิมัสสุโต เมื่อหยอนมือลงในน้ำร้อนทดลองดู ในน้ำ
 กัญจาปิ ตตุถ ปจวีปี อตุถิ วาโยปิ อตุถิ, รอนนั้น ย่อมมีทั้งปฐวี มีทั้งวาโย ก็จริงอยู่
 เตโชธาตุเมว ปน อากุชติ. แต่ก็ยอมจะนอนนึกเฉพาะเตโชธาตุเท่านั้น.

อุณฺหสฺมเย วาตปานิ วิวริตุวา วา เตน ในเวลาร้อน คนก็เปิดหน้าต่างให้ลมโชย
 สรีริ ปหฺรา เบนฺโต ลิตฺโต มนฺทมนฺ เท ร่างกาย ยืนอยู่ เมื่อลมอ่อน ๆ โชยมา ใน
 วา เต ปหฺรณฺเต กัญจาปิ ตตุถ ปจวีปี ลมอ่อน ๆ นั้น ย่อมมีทั้งปฐวี มีทั้งเตโช
 อตุถิ เตโชปิ อตุถิ, วาโยธาตุเมว ปน ก็จริงอยู่ แต่ก็ยอมนอนนึกเฉพาะวาโยธาตุ
 อากุชติ. เท่านั้น.

เอวํ อากุชิตวเสณ อารมฺมณํ กโรติ อย่างนี้ กายวิญญูณชื่อว่า ทำมหาภูตรูป ๓
 นาม. ให้เป็นอารมณ์เนื่องด้วยการนอนนึก.

โย ปน อุปกฺขลติ^๒ วา ลีเสณ วา ส่วนผู้ใดพลาดลงก็ดี เอาศีรษะชน
 รุกฺขํ ปหฺรติ, ภูณฺชนฺโต วา สกฺขรํ ทิสฺติ, ตนไม้ก็ดี กำลังบริโภคอยู่ชบก่อนกรวดก็ดี
 โส กัญจาปิ ตตุถ เตโชปิ อตุถิ วาโยปิ ในสิ่งที่ถูกเข้านั้น ย่อมมีทั้งเตโช มีทั้งวาโย

^๑ ลี. อากุชติ. ^๒ ลี. ปกขลติ.

อตุถิ, อุตฺสทว เสน ปน ปจฺวีธาตุเมว
อารมฺมณฺ ํ กโรติ.

ก็จริงอยู่ แต่ผู้นั้นยอมกระทำเฉพาะปฐวีธาตุ
เท่านั้นให้เป็นอารมณ์ เนื่องด้วยว่ากันส่วน-
ข้างมาก.

อตุถิ อุกฺกมนฺโตปิ กิณฺจปิ ตตฺถ ปจฺวีปี
อตุถิ วาโยปิ อตุถิ, อุตฺสทว เสน ปน
เตโชธาตุเมว อารมฺมณฺ ํ กโรติ.

แม้เมื่อเหยียบไฟ ในไฟนั้นก็ยอมจะมีทั้งปฐวี
มีทั้งวาโย ก็จริงอยู่ แต่ยอมกระทำเฉพาะ
เตโชธาตุเท่านั้นให้เป็นอารมณ์ เนื่องด้วย
ว่ากันส่วนข้างมาก.

พลววา เต กณฺณสกุขลึ ปหริตฺวา
พริธวํ กโรนฺเต กิณฺจปิ ตตฺถ ปจฺวีปี
อตุถิ เตโชปิ อตุถิ, อุตฺสทว เสน ปน
วาโยธาตุเมว อารมฺมณฺ ํ กโรติ.

เมื่อลมแรงพัดเข้าช่องหู ทำให้ถึงทวนก
ในลมนั้น ยอมมีทั้งปฐวี มีทั้งเตโช ก็จริงอยู่
แต่ก็กระทำเฉพาะวาโยธาตุเท่านั้น ให้เป็น
อารมณ์ เนื่องด้วยว่ากันส่วนข้างมาก.

ยงฺกิญฺจิ ธาตุ อารมฺมณฺ ํ กโรนฺตสฺส^๒
กายวิญฺญาณํปิ เอกุปฺปหา เรน นุปฺปชฺชติ,
สฺฐิจลาเปน วิทฺธสฺส เอกุปฺปหา เรน
กาโย ฆญฺเฐยติ, ยสฺมี ยสฺมี ปน จาเน
กายปฺปสาโท อุตฺสนฺโน โหติ, ตตฺถ ตตฺถ
กายวิญฺญาณํ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลกระทำธาตุอย่างใดอย่าง-
หนึ่งให้เป็นอารมณ์ แม้กายวิญญาณก็ยอมไม่
เกิดขึ้นโดยพร้อมกันทันที, เมื่อบุคคลถูกเขา
เอาเข็มแทงหนึ่งทิ่มแทง กระทบกายโดย
พร้อมกันทันที, ก็ในทีเดียว ๆ มีกายประสาท
อยู่ส่วนมาก ย่อมเกิดกายวิญญาณในที่นั้น ๆ.

^๑ ก. พหลวาเต ฯ เปฯ กโรนฺเต วिय.

^๒ ก. อารมฺมณฺ ํ กโรติ.

คุณม่วยเฮียง แซ่โจ้ว และ คุณอ๊กตี้ แซ่แต้
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ยตุถ ยตุถาปี ปฏิฆฏฐนนิมโสะ พลวา
โหติ, ตตุถ ตตุถ ปจัม อูปุชชติ.
กุกกุฏปตุเตนปี วเณ โธวียมาเน^๑ อัสสูสู
กายปุปสา^๒ท ฆฎฐติ. ยตุถ ยตุถ ปน
กายปุปสา^๒ท อัสสนุโน โหติ, ตตุถ
ตตุถเวว กายวิญญาณ อูปุชชติ.

เอว อัสสูสูทวเสณ อารมมณ กโรติ,
อัสสูสูทวเสเนว จ กายวิญญาณ อูปุชชติ.
นาม.

กถ ปน จิตตัสสู อารมมณโต
สงกนุติ โหตีติ ? ทูวาทกาเรหิ โหติ
อชฺฌาสยโต วา วิสยาธิมตฺตโต วา.

วิหารบุชชาติสุ หิ "ตานิ ตานิ เจตียานิ
เจว ปฏิมาโย จ วนฺทิสฺสามิ, โปตุถ-
กมฺมานิ จิตฺตกมฺมานิ จ โอลิเกสฺสามิ"^๓ติ

แม่ในที่ใด ๆ มีการกระทบเสียดสีแรง ย่อม
เกิดกายวิญญาณในที่นั้น ๆ ก่อน เมื่อเอา
ชนไก่ชะแผล เส้นขนไก่แต่ละเส้นกระทบ
กายประสาท ก็ในที่ใด ๆ มีกายประสาทอยู่
ส่วนมาก ย่อมเกิดกายวิญญาณในที่นั้น ๆ
แหละ.

อย่างนี้ ย่อมกระทำธาตุให้เป็นอารมณ์ เนื่อง
ควยวากันส่วนข้างมาก และชื่อว่าเกิดกาย-
วิญญาณ เนื่องควยวากันส่วนข้างมากเหมือน
กัน.

ถามว่า ก็จิตเล่า ก้าวไปจากอารมณ์
ควยอาการอย่างไร ? ตอบว่า ก้าวไปโดย
อาการ ๒ อย่าง คือโดยอหยาตัย คือความ
ตั้งใจบ้าง โดยอารมณ์มีประมาณยิ่งบ้าง.

จริงอยู่ เวลาที่มิ่งงานบุชามหกรรมในวัด
เป็นต้น คนผู้ไปโดยอหยาตัยว่า "เราจักไหว
พระเจดีย์และพระปฏิมานั้น ๆ และเราจัก

^๑ ก. พาธียมาเน. ^๒ จ. ปสาโท.

^๓ จ. โปตุถกมฺมจิตฺตกมฺมานิ จ.

อชฺฌาสเณ คโต เอกํ วนฺทิตฺวา วา
 ปสฺสิตฺวา วา อิตรฺสฺส วนฺทนฺตถาย วา
 ทสฺสฺนตฺถาย วา มนํ กตฺวา วนฺทิตฺมุปี
 ปสฺสิตฺมุปี กจฺจติเยว. เอวํ อชฺฌาสยโต
 สํกมฺติ นาม.

ชมงานประติมากรรม งานจิตรกรรม" ดังนี้
 ได้ไหว้หรือได้เห็นสักอย่างหนึ่งแล้ว ก็ตั้งใจ
 เพื่อต้องการไหว้ หรือเพื่อต้องการชมสิ่ง
 นอกจากนี้ ยอมไปเพื่อจะไหว้บ้าง เพื่อจะ
 ชมบ้างนั่นเอง. อย่างนี้จึงชื่อว่า ก้าวไป
 จากอารมณ์โดยอหยาศัย (คือตั้งใจ).

เกลาสกุฎฎปฏิภากํ ปน มหาเจตีย์
 โอลิเกนฺโต จิตฺปิ อปรภาเค
 สพฺพตฺริเยสุ ปคฺคหิตฺเตสุ รูปารมฺมณํ
 วิสฺสชฺเชตฺวา สทฺทธารมฺมณํ สํกมฺติ,
 มนุญฺญคนฺเธสุ ปุบฺเภสุ วา คนฺเธสุ วา
 อากฺเฆสุ สทฺทธารมฺมณํ วิสฺสชฺเชตฺวา
 คนฺธารมฺมณํ สํกมฺติ. เอวํ วิสยาธิมตฺตโต
 สํกมฺติ นาม.

แต่เมื่กำลังขึ้นมองดูมหาเจตีย์อันมีส่วน
 เปรียบด้วยยอดเขาไกรลาศ ครั้นภายหลัง
 เมื่อเขาพากันบรรเลงดนตรีทั้งปวง ก็ละ
 รูปารมณ์เสีย ก้าวขึ้นสู่สัทธารมณ์ เมื่อเขา
 นำเอาดอกไม้หรือของหอม อันมีกลิ่นเป็น
 ที่น่าพอใจมา ก็ละสัทธารมณ์เสีย ก้าวขึ้นสู่
 คันธารมณ์. อย่างนี้ชื่อว่าก้าวไปจากอารมณ์
โดยอารมณ์มีประมาณยิ่ง.

๖๕๑. อาโปธาทุนิทฺเทเส :

๖๕๑. จะวินิจฉัยในอาโปธาทุนิทเทศ
 ต่อไป :

อาโปติ สภาวนิทฺเทโส. อาโปว
อาโปคตํ. สีเนหวเสน สีเนโห. สีเนโหว

คำว่า อาโป (ความเอิบอาบ) เป็นสภาว-
 นิเทศ (คือแสดงสภาวะ) อาโป นั้นแหละ

คุณสมพันธ์ เรื่องไวทยะ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ลีเนหคค. พนฺธนตค รูปสสาคี ปจวี-
ธาคูอาทิกสส ภูตรูปสส พนฺธนภาโว.

เป็น อาโปคค (ความเอิบอาบนั้นแหละเป็น
ธรรมชาติที่เอิบอาบ). ที่ชื่อว่า ลีเนโห
เพราะอำนาจแห่งความเหนียวความเหนียว
นั้นแหละ เป็นธรรมชาติที่เหนียว. คำว่า
พนฺธนตค รูปสส (ธรรมชาติเครื่องเกาะกุม
รูป) นั้นได้แก่ภาวะที่ เกาะกุมภูตรูปมีปลิววิธาคู
เป็นต้น.

อโยปิณฺฑีอาทีนึ ทิ อาโปธาคู อาพนฺธิตฺวา
พทฺธานิ^๑ กโรติ, ตาย อาพทฺธตฺตา ตานึ
พทฺธานึ นาม โหนฺติ, ปาสาณปพฺพต-
ตาลภูสิหตฺถิตฺนตโคสิงฺคาทีสุปี เอเสว นโย.

จริงอยู่ วัตถุทั้งหลาย มีก้อนเหล็กเป็นต้น
ถูกอาโปธาคูกุมไว้ ทำให้ติดกันอยู่ เหตุที่
อาโปธาคูกุมไว้ วัตถุทั้งหลายมีก้อนเหล็ก
เป็นต้น จึงชื่อว่า เป็นอันติดกันอยู่. แม้นในศิลา
ภูเขา เม็ดตาล งาช้าง และเขาโค เป็นต้น
ก็ทำนองนี้เหมือนกัน.

สพฺพานึ เหนานึ อาโปธาคู เอว
อาพนฺธิตฺวา พทฺธานึ กโรติ, อาโปธาคูยา
อจพทฺธตฺตาว พทฺธานึ โหนฺติ.

ก็วัตถุเหล่านี้ทั้งหมด อาโปธาคูนั้นเอง กุม
ทำให้ติดกันอยู่ เหตุที่อาโปธาคูกุมไว้นั้นแหละ
จึงชื่อว่า เป็นอันติดกันอยู่.

^๑ ลี. ฤทฺธานึ.

คุณบุญศิริ โฉมยงค์
ขออุทิศส่วนกุศลให้ นายหยด โฉมยงค์

ก็ ปน ปลววิชาตุ เสสธาตุนิ
ปติฏฐา โหติ, น โหตีติ ?
โหติ.

ถามว่า ก็ปลววิชาตุเป็นที่ตั้งอาศัยของ
ธาตุที่เหลือหรือ หรือไม่เป็น ?
ตอบว่า เป็น.

ปลววิชาตุ ตาว อาโปธาตุยา อมุสิตุวาว
ปติฏฐา โหติ, เตโชธาตุยา จ วาโย-
ธาตุยา จ มุสิตุวา. อาโปธาตุ ปน
ปลววิชาตุมุปี เตโชธาตุวาโยธาตุโยปี
อมุสิตุวาว อาพนุชติ. ยทิ มุสิตุวา
อาพนุชเยย, โฆฏฐัพพายตนิ นาม
ภเวยย.

ตอบว่า เบื้องต้นปลววิชาตุ สำหรับอาโปธาตุ
ยังมีได้ถูกต้องเลย ก็เป็นที่ตั้งอาศัยได้.
สำหรับเตโชธาตุและวาโยธาตุ ถูกต้องแล้ว
จึงเป็นที่ตั้งอาศัย, ส่วนอาโปธาตุยังมีได้
ถูกต้องทั้งปลววิชาตุ ทั้งเตโชธาตุ และวาโย
ธาตุเลย ก็ยอมคุมอยู่ ผิดว่าถูกต้องแล้วจึงคุม
ไซ้ร ก็จะมีชื่อว่า เป็นโฆฏฐัพพายตนะ.

มุสิตุวา โหติ, อุทาทุ อมุสิตุวา,
อาโปธาตุ วา เสสา อาพนุชมานา
มุสิตุวา อาพนุชติ, อุทาทุ อมุสิตุวาติ ?

ถามว่า ปลววิชาตุถูกต้องแล้วจึงเป็น หรือยัง
ไม่ถูกต้องก็เป็น, อีกอย่างหนึ่ง อาโปธาตุ
เมื่อคุมธาตุที่เหลือถูกต้องแล้วจึงคุม หรือยัง
ไม่ถูกต้องก็คุม ?

เตโชธาตุวาโยธาตุมุปี เสสธาตุสุ
สกสกกิจจกรณเ เอเสว นโย.

แม้ในการที่เตโชธาตุและวาโยธาตุ
ทำกิจคือหน้าที่ของตน ๆ ในธาตุที่เหลือ
ก็ทำนองนี้เหมือนกัน.

ก. พนุชมานา....พนุชติ.

คุณบุญศิริ โฉมยงค์
ขออุทิศส่วนกุศลให้ นายหยด โฉมยงค์

เตโชธาตุ หิ ปฐวีธาตุ^๑ ผุสิตัวา ฉา เปติ,
สา ปน น อญหา หุตฺวา ฉายติ. ยทิ
อญหา หุตฺวา ฉาเยยฺย, อญหตุตลกฺขณา
นาม ภเวยฺย.

จริงอยู่ เตโชธาตุ ถูกต้องปฐวีธาตุจึงแตก
เผา ส่วนปฐวีธาตุนั้นมิใช่เป็นของร้อนถูก
แตกเผา. ผิว่าพึงเป็นของร้อนถูกแตกเผา
ไซ้ร ก็พึงชื่อว่ามีความร้อนเป็นลักษณะ.

อาโปธาตุ ปน อผุสิตัวาว ตา เปติ, สาปิ
ตปฺปมานา^๒ น อญหา หุตฺวา ตปฺปติ^๓. ยทิ
อญหา หุตฺวา ตปฺเปยฺย^๓ อญหตุตลกฺขณา
นาม ภเวยฺย.

อนึ่ง มิได้ถูกต้องอาโปธาตุเลย ก็ทำให้ไหม
แม้อาโปธาตุนั้น เมื่อไหมอยู่ ก็มีไ้จะเป็น
ของร้อนไหม, ผิว่าพึงเป็นของร้อนไหมไซ้ร
ก็จะพึงชื่อว่ามีความร้อนเป็นลักษณะ.

วาโยธาตุ ปน ผุสิตัวาว ตา เปติ, สาปิ
ตปฺปมานา น อญหา หุตฺวา ตปฺปติ. ยทิ
อญหา หุตฺวา ตปฺเปยฺย^๓ อญหตุตลกฺขณา
นาม ภเวยฺย.

อนึ่ง ถูกต้องวาโยธาตุแล้วนั้นแหละจึงทำให้
ไหม แม้วาโยธาตุนั้นเมื่อไหมอยู่ มิใช่เป็น
ของร้อนไหม, ผิว่าพึงเป็นของร้อนไหมไซ้ร
ก็จะพึงชื่อว่ามีความร้อนเป็นลักษณะ.

วาโยธาตุ ปฐวีธาตุ^๑ ผุสิตัวา วิตุณฺมุเกติ.
ตถา เตโชธาตุ, อาโปธาตุ ปน
อผุสิตัวาว วิตุณฺมุเกติ.

วาโยธาตุถูกต้องปฐวีธาตุแล้ว จึงทำให้
เคลื่อนไหว, ถูกต้องเตโชธาตุแล้วจึงทำให้
เคลื่อนไหวเหมือนกัน, แต่มิได้ถูกต้องอาโป
ธาตุเลยก็ทำให้เคลื่อนไหวได้.

^๑ ฉ. ตปมานา.
^{๓-๓} ฉ. ตเปยฺย.

^๒ ฉ. ตปติ.

อรรถสาธิต. น. ๗. ๔-๑๑

คุณบุญศิริ โฉมยงค์
ขออุทิศส่วนกุศลให้ นายหยด โฉมยงค์

อุจฺจฺรสี ปจฺติวาทา ผาณิตปิณฺฑเต
กรียมาเน อาโปธาตุ ณฑธา โหติ น
โหตีติ ?

น โหติ. สาหิ ปคฺคฺมรณลกฺขณา, ปฐวีธาตุ
กฺกขฬลฺกฺขณา, โอมตฺตํ ปน อาโป-
อธิมตฺตปฐวีคฺคิ กํ ชาตํ. สาหิ รสาภาเรณ
จิตฺตภาวํ วิชฺหตี, ลกฺขณํ น วิชฺหตี.
ผาณิตปิณฺฑเต วิลียมาเนปิ ปฐวีธาตุ น
วิลียตี. กฺกขฬลฺกฺขณา หิ ปฐวีธาตุ,
ปคฺคฺมรณลกฺขณา อาโปธาตุ, โอมตฺตภา ปน
ปฐวี อธิมตฺตอาปกตฺติกา โหติ, สา
ปิณฺฑิตกาภาเรณ^๑ จิตฺตภาวํ วิชฺหตี, ลกฺขณํ
น วิชฺหตี.

จตุณฺณํ หิ มหาภูตानํ ภาวณฺณตฺตเมว
โหติ, ลกฺขณณฺณตฺตํ นาม นตฺถิ. ตสฺส

ถามว่า เมื่อเคี้ยวรสอ้อยทำให้เป็น
งบน้ำอ้อย อาโปธาตุจะเป็นของแข็ง หรือ
ไม่เป็น ?

ตอบว่า ไม่เป็น. เพราะอาโปธาตุนั้น
มีความหลังไหลเป็นลักษณะ, ปฐวีธาตุมีความ
แข็งเป็นลักษณะ, ก็อาโปชนาคอย่างต่ำ
มีคติเท่ากับปฐวีชนาคยิ่ง. จริงอยู่ อาโป-
ธาตุนั้น ย่อมละลายที่ตั้งอยู่โดยอาการเป็น
รสใด แต่ยอมไม่ละลาย. แม้เมื่อละลาย
งบน้ำอ้อย ปฐวีธาตุก็ไม่ละลาย. เพราะ
ปฐวีธาตุมีความแข็งเป็นลักษณะ อาโป-
ธาตุมีความหลังไหลเป็นลักษณะ, ก็ปฐวีธาตุ
ขนาดต่ำ มีคติเท่ากับอาโปชนาคยิ่ง, ปฐวี-
ธาตุนั้นย่อมละลายที่ตั้งอยู่โดยอาการที่เป็น
กอนใด แต่ยอมไม่ละลาย.

ก็มหาภูตรูปทั้ง ๔ ย่อมมีภาวะแปรเป็นอื่น-
อย่างเคี้ยว ที่จะชื่อว่าลักษณะแปรเป็นอื่นไป

^๑ ฉ. ปิณฺฑิตกาภาเรณ.

อภาโว อฏฺฐานปริกัปปสุตฺเตน ทีปิตฺโต. มิไคมี. ความไม่มีแห่งลักษณะแปรเป็นอื่นไป
นั้น ทรงแสดงไว้แล้ว โดยอฏฺฐานปริกัปปสุตฺตร.

วุตฺตญฺเฑหฺตํ : ขอนี้สมด้วยพระบาลีที่ตรัสไว้ดังนี้ว่า :

"ลียา โข ปนํนท จตฺนํ "ตฺถรอนนท กัมฺหาฏฺตรูปทัง ๔ กัธ
มหาภูตํ อณฺณตฺตํ ปจฺวีธาตฺยา อาโป- ปฐฺวีธาตฺยา อาโปธาตฺยา เตโชธาตฺยา วาโยธาตฺยา
ธาตฺยา เตโชธาตฺยา วาโยธาตฺยา, จะพืงมีการแปรเป็นอื่นไปได้ แต่พระอริย-
น เตวว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สวักขุปรกอบด้วยความเลื่อมใสไม่คลอน-
สมนฺนาคตฺสฺส อริยสวักสฺส ลียา แคลนในพระพุทธเจ้าจะแปรเป็นอื่นไป ไม่
อณฺณตฺตุน"ติ? พืงมีไคเลย" ดังนี้.

ออยญฺเฑหฺตถ อตฺถโถ : ก็ในพระสุตฺตรนี้ มีอธิบายดังนี้ :

อนนท กักฺขพฺพิตฺตลกฺขณา ปจฺวีธาตฺยา ตฺถรอนนท ปฐฺวีธาตฺยาอันมีความแข็งเป็น
ปรีวตฺติตฺวา^๑ ปคฺขมรณลกฺขณา อาโปธาตฺยา ลักษณะ จะพืงเปลี่ยนเป็นอาโปธาตฺยา ซึ่งมิ
นาม ภเวยฺย, อริยสวักสฺส ปน ความหลังไหลเป็นลักษณะไคอยู่ แต่พระ-
อณฺณตฺตํ นาม นตฺถิติ. เอว เมตฺถอ อริยสวักจะชื่อว่า แปรเป็นอื่นไปยอมไม่มี
อฏฺฐานปริกัปปโป อากิตฺโต. ดังนี้. การกำหนดอฐานะคือเหตุที่เป็นไปไม่
ไค มาแล้วในพระบาลีนี้ อย่างนี้.

^๑ ฉ. ลียา อนนท.

^๒ อง. ติก. ๒๐/๒๘๖.

^๓ ก. ปรีวตฺเตตฺวา.

อฏฺฐสาธิต. น-พ. ๔-๓๐.

คุณสุริย์ ชัย เจริญ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๖๕๒. อีโต ปเรสุ อูปาทินน-
รูปาทินิทุเทเสสุ :

อูปาทินนปทาทีนั อตุโถ มาตีกากถายั
วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตฺโพ. จกฺขายตนาทีนั
เหฏฺฐา วิตุถาริตา เนว, ตตฺถ ตตฺถ ปน
วิเสสฺมตฺตเมว วกฺขาม.

อูปาทินนนิทฺเทเส ตาว จกฺขา-
ยตนาทีนั เอกนตอูปาทินนตฺตา^๒ วุตฺตานิ.
ยสฺมา ปน รูปายตนาทีนั อูปาทินฺนานิปิ
อตุถิ อนุปาทินฺนานิปิ, ตสฺมา ตานิ "ย
วา ปนา"ติ สงฺเขปโต ทสฺเสตฺวา ปน
"กมฺมสฺส กตฺตตา รูปายตนา"ติอาทีนา
นเยน วิตุถาริตานิ.

๖๕๒. จะวินิจฉัยในนิทฺเทสฺแห่งรูป
มีรูปเป็นอูปาทินนะเป็นต้น ถัดจากนี้ต่อไป :

อรรถแห่งบทว่า อูปาทินนะ เป็นต้น นักศึกษา
พึงทราบตามนัยที่กล่าวไว้แล้วในมาตีกากถา
นั้นแหละ. จักขายตนะเป็นต้น ข้าพเจ้าก็ให้
พิสดารแล้วในตอนต้นเหมือนกัน, ก็ข้าพเจ้า
จักกล่าวในที่นี้ ๆ เฉพาะแต่ที่ต่างกันเท่านั้น.

จักขายตนะเป็นต้น ในนิทฺเทสฺแห่งรูป
เป็นอูปาทินนะพระผู้มีพระภาคตรัสไว้เพราะ
เป็นรูปภูฏกกรรม ที่ประกอบด้วยตัณหาเป็นต้น
ยึดถือโดยส่วนเดียวก่อน. แต่เพราะรูปา-
ยตนะเป็นต้น เป็นอูปาทินนะก็มี เป็นอนุปา-
ทินนะก็มี ฉะนั้น รูปายตนะเป็นต้นเหล่านั้น
พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงโดยสังเขป ว่า
"หรือรูปเหมือนใจ" ดังนี้ แล้วทรงให้พิสดาร
ต่อไปโดยนัยว่า "รูปายตนะ เพราะเป็น
ธรรมชาติที่กรรมแตงขึ้น" ดังนี้ เป็นต้น.

^๑ ก. จกฺขายตนาตฺถาทินิ .

^๒ ก. เอกนตํ อูปาทินนตฺตา .

คุณสุริย์ ชัย เจริญ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อิมินา อุปาเยน สัพพะเยวาปน เกสุ อตุโถ
เวทิตัพโพ.

พึงทราบเนื้อความในรูปเป็นเยวาปนกะ (คือ
รูปที่ตรัสว่าหรือรูปแม่อันใดมีอยู่) ทั้งหมด
โดยอุบายนี้.

กสฺมา ปน "กมฺมสฺส กตตุตา"ติ จ
"น กมฺมสฺส กตตุตา"ติ จ อุภินนฺนํปิ
นิทฺเตเส ชรตา จ อนิจฺจตา จ น
คหิตา, อนุปาทินฺนาทึนฺเวยว นิทฺเตเสสุ
คหิตาติ ?

ถามว่า ก็เพราะเหตุไร ในนิทเทศ
แห่งบททั้ง ๒ คือ "กมฺมสฺส กตตุตา" (รูปที่
กรรมแต่งขึ้น) และว่า "น กมฺมสฺส
กตตุตา" (รูปที่กรรมมิได้แต่งขึ้น) พระผู้มี-
พระภาคจึงไม่ทรงถือเอารูปชรตา และรูป
อนิจจตา, ทรงถือเอาในนิทเทศแห่งบทว่า
อนุปาทินนะเป็นต้นเท่านั้น ?

"น กมฺมสฺส กตตุตา"ติ เอตฺถ ตาว
กมฺมโต อณฺณปจฺจยสฺมฺมฺจฺฉานํ สํกหิตํ,
"กมฺมสฺส กตตุตา"ติ เอตฺถ กมฺม-
สฺมฺจฺฉานเมว, อิมานิ จ เทว รูปานิ
เนว กมฺมโต, น อณฺณสฺมา รูปชนกปจฺจยา
อุปฺปชฺชุนฺติ, ตสฺมา น คหิตานิ..

ตอบว่า ในบทว่า "น กมฺมสฺส กตตุตา" นี้
พระผู้มีพระภาคทรงรวมรูปที่มีสมุฏฐาน แต่
ปัจจัยอื่นจากกรรมก่อน, ในบทว่า "กมฺมสฺส
กตตุตา" นี้ ทรงรวมรูปเฉพาะที่มีสมุฏฐาน
มาแต่กรรมอย่างเดียว, และรูปทั้ง ๒ นี้
(คือรูปชรตา รูปอนิจจตา) ไซ้ว่าจะเกิดแต่
กรรมก็หาไม่ ไซ้ว่าจะเกิดแต่ปัจจัยที่ให้เกิด
รูปอย่างอื่น ก็หาไม่ ฉะนั้น จึงมิได้ทรง
ถือเอาไว้.

คุณสมใจ ทรัพย์ศิลป์ และ บุตรธิดา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สา จ เนลั อนุปฺปตฺติ ปฺรโต อาวิภวิสฺสตี. ก็กิริยาที่รูปทั้ง ๒ นี้ ไม่เกิดมาดังนี้ จักมีแจ่ง
ข้างหนา.

อนุปาทินนฺตฺติอาทิสฺ ปน เภวลั อนุ- หนึ่ง ในบทว่า อนุปาทินนะเป็นต้น ทรงห้าม
ปาทินนาทิกุคฺคหณฺน กมฺมาทิสฺสมฺภูจฺจานตา ความที่รูปมีสมฺภูจฺจานมาแต่กรรมเป็นต้น ทรง
ปฏิภุชิตฺตา, นอญฺญปฺจฺจยสมฺภูจฺจานตา อนุญาตความที่รูปไม่ใช่มีสมฺภูจฺจานมาแต่ปัจจัย
อนุญฺญาตา. ตสฺมา ตตฺถ กฺหิตานีติ อื่น ด้วยศัพท์ว่าอนุปาทินนะเป็นต้นอย่างเดียว
เวทิตพฺพานิ. เพราะฉะนั้น พึงทราบว่ามีทรงถือเอา(รูป
ทั้ง ๒) ในนิทเทสแห่งบททั้ง ๒ นั้น

๖๖๖. จิตฺตสมฺภูจฺจานนิทฺเทสเอ : ๖๖๖. จะวินิจฉัยในจิตสมฺภูจฺจานนิท-
เทสต่อไป :

"กายวิญฺญตฺติ วจฺวิญฺญตฺตี"ติ อิทํ ทฺวยํ รูปทั้ง ๒ นี้ คือ"กายวิญฺญตฺติ วจฺวิญฺญตฺตี"พระผู้มี
ยสฺมา เอกนฺตจิตฺตสมฺภูจฺจานานิ ญฺฏทานิ พระภาคตรัสไว้ เพราะรูปทั้ง ๒ นี้ อาศัย
อุปาทาย ปญฺญาตฺติ, ตสฺมา วุตฺตํ. ญฺฏรูปซึ่งมีจิตเป็นสมฺภูจฺจานโดยส่วนเดียว จึง
ปรากฏ.

ปฺรมตฺถโต ปน ตสฺส นิสฺสยญฺฏทานิ แต่เมื่อว่าโดยปรมัตถ์ ญฺฏรูปอันเป็นที่อาศัย
ญฺฏาเนว จิตฺตสมฺภูจฺจานานิ, ตนฺนินิสฺสยิตฺตฺตา, ของรูปทั้ง ๒ นั้น มีจิตเป็นสมฺภูจฺจาน เพราะ
ยถา อนิจฺจสฺส รุปลสฺส ชฺรามรณํ อนิจฺจํ อาศัยจิตนั้น แม้รูปทั้ง ๒ นี้ ก็พลอยได้ชื่อว่า

คุณสมใจ กรมศิลป์ และ บุตรธิดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

นาม โหติ, เอวมัททปิ จิตตสมุฏฐานं เป็นจิตตสมุฏฐาน (คือมีจิตเป็นสมุฏฐาน) ไป
 นาม ชาค์. ควบ อุปมาเหมือนชราและมรณะของรูปที่ไม่
 เทียงก็พลอยชื่อว่า เป็นอนิจจัง (คือไม่
 เทียง) ไปควบ.

๖๖๘. จิตตสหุณิทเทเสปี เอเสว ๖๖๘. แม้ในจิตตสหุณิทเทส ก็มีนัย
 นโย. ยาว จิตต, ตาว ปณฺณายนโต ทำนองนี้เหมือนกัน. ที่พระผู้มีพระภาคตรัส
 อิทเมว ทวยํ วุตต, น ปเนตฺ จิตฺเตน รูปทั้ง ๒ นี้ เทานั้น เพราะรูปทั้ง ๒ นี้
 สห ภูตานิ วีย, เจตนาทโย^๑ วีย จ ปราภฏอยู่ใด ตลอดเวลาที่จิตยังปราภฏอยู่
 อุปฺปชฺชติ. แต่รูปทั้ง ๒ นี้ ย่อมเกิดพร้อมกับจิต เหมือน
 อย่างภูตรูป และเหมือนอย่างสัมปยุตธรรม
 มีเจตนาเป็นต้น ก็หามีได้.

๖๗๐. จิตฺตานุปริวตฺติตายปิ เอเสว ๖๗๐. แม้ในภาวะที่รูปเป็นจิตตานุ-
 นโย. ยาว จิตต. ตาว ปณฺณายนโต ปริวตฺติ ก็มีนัยทำนองนี้เหมือนกัน. ก็รูปทั้ง ๒ นี้
 เอว เหตํ ทวยํ "จิตฺตานุปริวตฺติต" ตรีว่า ชื่อว่า "รูปเป็นจิตตานุปริวตฺติ" เพราะ
 วุตต. รูปทั้ง ๒ นี้ ปราภฏอยู่ใดตลอดเวลาที่จิตยัง
 ปราภฏอยู่.

^๑ ก. เวทนาทโย วีย จ.

๖๗๕. โอฟาริกนฺตี วัตถารมมณ-
ภูตตฺตา สัมภูฏนฺวเสณ^๑ คเหตุพฺพโต
ถูลฺล. วัตถวิปุลลาสโต สุขุมฺ เวทิตพฺพ.

๖๗๖. ทูเรติ ฆฏฏนฺวเสณ
อกฺคเหตุพฺพตฺตา ทูวิญญฺเยยฺยภาเวน สมีเป
จิตฺมฺปิ ทูเร. อิตฺรํ ปน ฆฏฏนฺวเสณ
คเหตุพฺพตฺตา สุวิญญฺเยยฺยภาเวน ทูเร
จิตฺมฺปิ สนฺติเก.

จกฺขายตนาทินิทฺเตสา เหมจฺา วัตถ-
นเยเนว วัตถารโต เวทิตพฺพา. อิทฺ
ตาว ทูวิเชน รูปสงฺกहे วิเสสมตฺต.
ติวิธสงฺกโห อุตฺตทานคฺโคเวย.

๖๗๕. คำว่า รูปหยาบ ไต่แก เป็น
รูปหยาบ โดยที่จะฟังถือเอาไตควยอำนาจ
การกระทบประสาท เพราะเป็นทั้งวัตถุและ
เป็นทั้งอารมณ์, ฟังทราบรูปละเอียด โดย
ต่างจากรูปหยาบที่กล่าวแล้ว.

๖๗๖. คำว่า รูปไกล หมายความว่า
ว่า รูปแม้อยู่ไกล ก็ชื่อว่า เป็นรูปไกล โดย
ภาวะที่ฟังรู้ได้ยาก เพราะฟังถือเอาไม่ไต่
ควยอำนาจการกระทบ. ส่วนรูปนอกนี้ แม
อยู่ไกล ก็ชื่อว่า เป็นรูปไกล โดยภาวะที่ฟัง
รู้ได้ง่าย เพราะฟังถือเอาไตควยอำนาจ
การกระทบ.

นิทเทสแห่งจักขายตนะเป็นต้น นักศึกษาฟัง
ทราบโดยพิสดารตามนัยที่ใดกล่าวแล้ว ใน
ตอนต้นนั้นแหละ. ในการสงเคราะห์รูปเป็น
หมวดละ ๒ มีข้อที่เพียงแต่ต่างกันเท่านั้น.
การสงเคราะห์รูปเป็นหมวดละ ๓ ก็มีอรรถ
อันง่ายทั้งนั้น.

^๑ ส. ปสาทฆฏฏวเสณ.

^๒ ฉ. ทพฺพิญญฺเยยฺยภาเวน.

จตุกนิทเทสวณณา

๙๖๖. จตุพิชสังคหาวสาเน
ทิวลาทีนั ปจฺฉิมปทสฺส^๑ เกทาภาเวน
อาทีโต ปญฺสาย ปุจฺฉิ อกตฺวาว
"รูปรายตนั ทิวฺจํ สทฺทหายตนั สฺตฺน" คีอาที
วุดฺตํ.

ตตฺถ รูปรายตนั จกฺขุณา โอลฺโลเกตฺวา
ทกฺขิตฺตุํ สกฺกาตี ทิวฺจํ นาม ชาตํ.
สทฺทหายตนั โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ชานิตฺตุํ
สกฺกาตี สุตฺตํ นาม ชาตํ, คนฺธายตนาทีคฺตฺยํ
ฆานชิวฺหากาเยหิ ปตฺวา กเหตุพฺพโต
มุณีตฺวา ชานิตฺพฺพญฺเณ มุตฺตํ นาม ชาตํ,
มุสีตฺวา วิญฺญาณฺูปตฺติการณฺโต มุตฺตํ
นามาติปิ วุดฺตํ.

พรรณนาจตุกนิทเทส

๙๖๖. โดยที่บทสุดท้ายแห่งบทว่า
รูปที่เห็นได้ เป็นต้น ในที่สุดแห่งการ
สังเคราะห์รูปหมวดละ ๔ ไม่มีความต่างกัน
พระผู้มีพระภาคจึงมีโศทฺธทำปุจฉาไว้ตั้งแต่
เบื้องต้นทีเดียว ตรัสพระบาลีไว้มีคำว่า "รูป
ที่เห็นได้ คือรูปรายตนะ, รูปที่ฟังได้ คือ
สทฺทหายตนะ" ดังนี้ เป็นต้น.

ในบรรดารูปเหล่านั้น รูปรายตนะ ชื่อว่า
เป็นรูปที่เห็นได้ เพราะอันจักขุอาจจะมีมองดู
เห็นได้ สทฺทหายตนะ ชื่อว่า เป็นรูปที่ฟังได้
เพราะหูอาจฟังเสียงรู้ได้ อายตนะทั้ง ๓ มี
กันธายตนะ เป็นต้น ชื่อว่า เป็นรูปที่รู้ได้
ด้วยอรรถว่า อันฆานะ ชิวหา และกาย
ฟังรู้แล้วจึงทราบได้โดยที่ถึงกันแล้ว ฟังรับ
เอาได้, ทานกล่าววว่า ชื่อว่า รูปที่รู้ได้
เพราะเป็นเหตุแห่งการถูกตองแล้ว จึงเกิด
วิญฺญาณฺตังนิกฺม.

^๑ ก. ทิวลาทีปจฺฉิมปทสฺส.

สัพพเมว ปน รูปิ มโนวิญญาณเณ ส่วนรูปทั้งหมด ชื่อว่า เป็นรูปที่รู้แจ้งทางใจ
 ชานิตัพพนฺติ มนสา วิญญาตํ นาม ชาคํ. เพราะอันมโนวิญญาณพึงรู้ได้.

ปญจกนิทเทสวณฺณา

พรรณนาปญจกนิทเทส

๔๖๗. ปญจวิธสงฺกหนิทฺเทเส :

๔๖๗. จะวินิจฉัยในนิทเทสแห่งการ
 สงฺเคราะห์รูปหมวดละ ๕ ต่อไป :

กกขพันธ์ ๓. ขร เมว ขรคตํ, ผรุสฺสนฺติ
 อตุโณ. อิตเร เทวปี สภาวนิทฺเทเส^๑
 เอว.

คำว่า ธรรมชาติที่แข็ง คือ ธรรมชาติที่
 กระจ่าง. ขร นั้นแหละ เป็น ขรคต
 (ธรรมชาติที่กระจ่าง) อธิบายว่าธรรมชาติ
 ที่หยาบ. ความแข็ง ภาวะที่แข็งทั้ง ๒ นอกนี้
 เป็นสภาวนิทเทส (คือแสดงภาวะของตน
 นั้นเอง).

อชฺมตฺตนฺติ นียกชฺมตฺตํ. พหิทฺธาติ พาหิรํ.
อุปาทินฺนนฺติ น กมฺมสมฺภูจฺจานเมว,
 อวิเสเสน ปน สรีรฺภูจฺกสฺเสตํ คณฺเณ.

คำว่า เป็นภายใน ได้แก่เป็นภายในเกิดใน
 ตน. คำว่า เป็นภายนอก คือมีอยู่ข้างนอก.
 คำว่า เป็นอุปาทินนะ คือมิใช่เป็นรูปมี
 สมุฏฐานแต่กรรมเท่านั้น, ก็คำนี้ ทรงถือเอา
 รูปอันตั้งอยู่ในสรีระโดยไม่ต่างกัน.

^๑ ส. ภาวนิทฺเทเส.

สรีรภูสกัทธิ อุปาทินันน์ ว่า โหตุ อุปาทินันน์
วา, อาทินนคหิตปรามภูจวเสณ สัพพ
อุปาทินนเมว นาม ชาค์.

ความจริง รูปอันตั้งอยู่ในสรีระจะเป็นอุปาทินนหรืออุปาทินนนั้นก็ตาม ยกไว้เถิด, รูปทั้งหมด ชื่อว่า เป็นอุปาทินนเท่านั้น เนื่องจากเป็นรูปที่ยึดที่ถือและที่ถือผิด.

๙๖๙. เตโชคคตฺติ สัพพเตเชสุ
คตฺติ อญฺหตุตถกขณฺณํ, เตโช เอว วา
เตโชภาวํ คคตฺติ เตโชคตฺติ.

๙๖๙. คำว่า เตโชคตฺติ (ธรรมชาตารอน) หมายความว่า ธรรมชาตที่จัดไปในเตโชทั้งหมด ซึ่งมีความร้อนเป็นลักษณะ หรือธรรมชาตที่ไปสู่ภาวะที่ร้อนคือเตโช ฉะนั้นจึงชื่อว่า เตโชคตฺติ.

อุสฺมาติ อสฺมาภาโร. อสฺมาคคตฺติ
อุสฺมาภาวํ คตฺติ, อสฺมาการสฺเสเวตฺติ
นามํ. อสฺมนฺติ พลวอุสฺมา. อสฺมเมว
อุสฺมภาวํ คคตฺติ อุสฺมคตฺติ.

คำว่า อุสฺมา (ความอบอุ่น) ไตแก่ อาการที่อบอุ่น, คำว่า อุสฺมาคตฺติ (ธรรมชาตที่อบอุ่น) ไตแก่ ธรรมชาตที่ถึงภาวะที่อบอุ่น, คำนี้เป็นชื่อของอาการที่อบอุ่นนั่นเอง. คำว่า อุสฺม (ความอบอุ่น) ไตแก่ ความอบอุ่นมีกำลัง. ที่ชื่อว่า อุสฺมคตฺติ (ธรรมชาตที่อบอุ่น) เพราะเป็นธรรมชาตถึงภาวะที่อบอุ่น คือ อุสฺมะ.

10

๕๗๐. วายนกวเสณ วาโย.
 วาโยว วาโยภาว คตตุตา วาโยคต.
ณฺมกิตฺตุนฺติ อุปลนาพตจาทีน วีย
 วาตปฺณณานํ ณฺมกิตฺภาโว รูปสฺส.

๕๗๐. ที่ชื่อว่า วาโย (ความพัด
 ไปมา)เนื่องด้วยธรรมชาติที่พัดไปมา. ที่ชื่อ
 ว่า วาโยคต (ธรรมชาติที่พัดไปมา) เพราะ
 เป็นธรรมชาติที่ถึงภาวะที่พัดไปมาก็อวาโย.
 คำว่า ณฺมกิตฺต (ธรรมชาติเครื่องคำจุน)
 ไคแก่ภาวะที่คำจุนรูปไว้ เหมือนอย่างสิ่ง
 เต็มด้วยลมเป็นต้นวากานและเปลือกอุบล.

ฉกฺกาทินิทฺเทสวณฺณา

พฺรณนาฉกฺกาทินิทฺเทสเบ็นตน

๕๗๑-๕๗๓. ฉพฺพิธาทีสํคหานํ ตีณฺณ
 โอสานปทสฺส เกทาภาวโต อาทีโต
 ปฏฺจาย อปฺจฉิตฺวาว นิตฺเทโส กโต.

๕๗๑-๕๗๓. พระผู้มีพระภาค มิได้ทรง
 ปุจฉาไว้ตั้งแต่เบื้องต้นเลย ทรงกระทำ
 นิตฺเทส (คือทรงขยายความไว้) เพราะบท
 สุกทหายแห่งการสงเคราะห์รูป ๓ หมวด คือ
 การสงเคราะห์รูปหมวดละ ๖ เป็นต้น ไม่มี
 ความต่างกัน.

ตตฺถ จกฺขุวิญฺญาณเณน ชานิตฺตํ สกฺกาตี
จกฺขุวิญฺเณยฺย ๆเปฯ มโนวิญฺญาณเณน
 ชานิตฺตํ สกฺกาตี มโนวิญเณยฺย. ติวีธาย
 มโนธาทฺตยา ชานิตฺตํ สกฺกาตี มโนธาท-

ในนิตฺเทสทั้ง ๓ นั้น รูปที่ชื่อว่า อันจกฺขุวิญฺญาณ
พฺิงฺรู เพราะอันจกฺขุวิญฺญาณอาจจะรูใด ๆ
 รูปที่ชื่อว่า อันมโนวิญฺญาณพฺิงฺรู เพราะ อัน
 มโนวิญฺญาณอาจจะรูใด รูปที่ชื่อว่า อันมโน-

คุณสมใจ กรรมศิลป์ และ บุครธิดา
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

วิญเณยย์.

ธาตุงรู เพราะอันมโนธาตุดามอย่างอาจ จะรูใด.

สพพ์ รูปนุติ เอตถ ยสฺมา เอกํ รูปมปิ มโนวิญญาณธาตุนา อชานิตพพํ นาม นคฺติ, ตสฺมา "สพพ์ รูปนุ"ติ วุตฺตํ.

ในคำว่า รูปทั้งหมด นี้ ที่ตรัสไว้ว่า "รูปทั้งหมด" เพราะเหตุว่า แมแต่รูปเดียว ที่ชื่อว่าอันมโนวิญญาณธาตุไม่พึงรู ย่อมไม่มี.

สมฺมาสมฺพทฺเชน หิ อภิมฺมํ ปทฺวา นยํ กาคฺคํ ยุตฺตญฺจาเน นโย อกโต นาม นคฺติ. อิทญจ เอกสฺส รูปสฺสาปิ มโน- วิญญาณธาตุนา อชานิตพพสฺส^๑ อภาเวน นยํ กาคฺคํ ยุตฺตญฺจัน นาม, ตสฺมา นยํ กโรนฺโต "สพพ์ รูปนุ"ติ อาห.

จริงอยู่ นัย (คือข้อที่ควรจะอธิบายให้เข้าใจ) ถึงขั้นพระอภิธรรมแล้ว ที่จะชื่อว่าอันพระ-สมมาสมพทฺเชน จะไม่ทรงกระทำไว้ในฐานะที่ควรจะทำนัยยอมไม่มี. และอันนี้ชื่อว่า เป็นฐานะที่ควรจะทำนัย เพราะแมแต่รูปเดียว ที่มโนวิญญาณธาตุจะไม่พึงรู เป็นไม่มี ฉะนั้น เมื่อจะทรงกระทำนัยไว้ จึงตรัสว่า "รูปทั้งหมด".

๙๑๔. สุขสมผลโสติ สุขเวทนา- ปฏิลากปจฺจโย. ทุกฺขสมผลโสติ ทุกฺข- เวทนาปฏิลากปจฺจโย. อธิปปี โผฏฺจพฺพา- รรมณสฺส สุขทุกฺขสฺส สพฺภาวโต อัย

๙๑๔. คำว่า มีสัมผัสเป็นสุข คือมีการไต่สุขเวทนาเป็นปัจจัย. คำว่า มีสัมผัสเป็นทุกข์ คือมีการไต่ทุกข์เวทนาเป็นปัจจัย. แม้ในการสงเคราะห์รูปหมวดละ ๘ นี้

^๑ ส. อวิชานิตพพสฺส.

นโย ทินโน.

ทรงประทานนัยไว้งั้นเพราะโณฏฐัพพารมณ
มีทั้งสุขทั้งทุกข์.

นวกาถินิทเทสวณฺณา

พรรณนานวกนิตเทสเป็นต้น

๙๗๕. นว เก ปน อินฺทริยรูปสุต
นาม อตฺถิตาย นโย ทินโน, ตสฺสเสว
สปปฎิฆอปฺปฎิฆตาย ทสเก นโย ทินโน.

๙๗๕. ก็ในนวกะ (คือรูปหมวด ๙)
มีรูปที่ชื่อว่าอินทริยรูปอยู่ ฉะนั้น จึงทรง
ประทานนัยไว้, รูปที่ชื่อว่าอินทริยรูปนั้น
แหละ เป็นสปปฎิฆะ (คือมีการกระทบได้)
และเป็นอปปฎิฆะ (คือกระทบไม่ได้) ฉะนั้น
จึงทรงประทานนัยไว้ ในทสกะ (คือรูป
หมวด ๑๐).

เอกาทสฺสเก อทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วิกตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
เหมจฺจา วุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ในเอกาทสกะ (คือรูปหมวด ๑๑) ทรงจำแนก
อายตนะ ๑๐ กับครึ่งหนึ่ง (คืออายตนะ
ภายใน ๕ กับอายตนะภายนอก ๕ รวม ๑๐
กับรูปที่เป็นอนิทัสสนะเป็นอปปฎิฆะ นับเนื่อง
ในธรรมายตนะ), นิตเทสวารแห่งอายตนะ
เหล่านั้น นักศึกษาพึงทราบโดยพิสดาร ตาม
นัยใดกล่าวไว้แล้วในหนหลัง.

เสสฺสํ สพฺพคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค

คำที่เหลือในบททั้งปวงมีอรรถงายทั้งนั้น.

คุณเชื้อ-คุณสาคร-คุณองชาติ ชมแจ้ง
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปกิณณกถา

อิเมสุ ปน รุเปสุ อสมุโหมหตุถิ
สโมธานิ สมุฏฐานิ, ปรีนิปณฺณนญจ
สงฺขตฺตนิ อิทํ ปกิณณกํ เวทิตฺพหิ.

ตตฺถ สโมธานนฺติ สพฺพเมว หิทํ
รูปํ สโมธานโต จกฺขายตฺนํ ๆเปฯ
กพฺพิงฺกาโร อาหาโร, โผฏฺฐพฺพายตฺนํ,
อาโปธาคฺคฺติ ปญฺจวิสตฺติสงฺขยํ โหติ.

ปกิณณกถา

ก็เพื่อความไม่พัวพันเพื่อนในรูปเหล่านี้ นักศึกษา
พึงทราบปกิณณะนี้ คือ สโมธาน (คือการ
ประมวล) ๑ สมุฏฐาน (คือเหตุให้เกิด) ๑
และปรีนิปันณะ (คือรูปที่กรรมกิเลสให้
สำเร็จ) เป็นสังขตะ ๑.

บรรดาปกิณณะเหล่านั้น ชื่อว่า สโมธาน
(การประมวล) อธิบายว่า รูปนี้ทั้งหมด
ที่เดี๋ยวจักโดยการประมวล พึงทราบว่า
มีจำนวน ๒๕ คือ จักขายตนะ โสตายตนะ
ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปา-
ยตนะ สัททหายตนะ กันธายตนะ รสอายตนะ
อิตถินทรียํ ปุริสินทรียํ ชีวิตนทรียํ กายวิญญูติ
วจีวิญญูติ อากาสธาตุ รูปธาตุ ภูมิธาตุ
รูปกัมมัฏฐตา รูปอุปจยะ รูปสันตติ รูปชรตา
รูปอนิจจตา กพพิงการาหาร โผฏฐัพพายตนะ
อาโปธาค.

คุณลออ เอี่ยมปรีชา

ขออุทิศส่วนกุศลให้ นายวิพุธ (ตัว) โภคยะสุพัศตร์

คัมภีร์ วตฺตฺรฺเปณ สทฺธิ จพฺพิสฺสตีสงฺขุยฺ รุปํทัง ๒๕ นั้น รวมกับรูปคือหทัยวัตถุ ก็พึง
เวทิตพฺพํ, อีโต อญฺญํ รูปํ นาม นตฺถิ. ทราบว่ามีจำนวนเป็น ๒๖, ชื่อว่ารูปอื่น
นอกจากนี้ย่อมไม่มี.

เกจิ ปน^๑ "มิตฺถรูปํ นาม อตฺถิ"^๒ติ ส่วนเกจิอาจารย์กล่าวว่า "ยังมีรูปที่ชื่อว่า
วทนฺตี^๒ มิตฺถรูปอยู่".

เต "อหฺธา มฺนีสิ สมฺพทฺโธ, นตฺถิ เกจิอาจารย์เหล่านั้น ฟังถูกสกวาที่อาจารย์
นักรณฺวา ตวา"^๓ติอาทีนึ^๓ วตฺวา "มิตฺถรูปํ กล่าวคำว่า "ท่านจะเป็นมุนีสัมพุทธเจ้า
นาม นตฺถิ"^๓ติ ปฏฺิเสเชตพฺพา. แนนอน นักรณฺของท่านไม่มี" เป็นต้น แล้ว
ปฏฺิเสธว่า "รูปที่ชื่อว่ามิตฺถรูปไม่มี".

อปเร "พลฺรฺเปณ สทฺธิ สตฺตฺวีสฺติ, ท่านอาจารย์อีกพวกหนึ่ง กล่าวว่า "รวมกับ
สมฺภวฺรฺเปณ สทฺธิ อญฺจวีสฺติ, ชาตฺธิรฺเปณ พลฺรฺรูป (คือกำลัง) ก็เป็นรูป ๒๗, รวมกับ
สทฺธิ เอญฺนตฺตีสฺติ, โรคฺรฺเปณ สทฺธิ สัมภวฺรฺรูป (คือน้ำสมภพ) ก็เป็นรูป ๒๘,
สมตฺตีสฺติ รูปานึ"^๓ติ วทนฺตี. รวมกับชาตฺธิรฺรูป(คือความเกิด) ก็เป็นรูป ๒๙,
รวมกับโรคฺรฺรูป(คือโรค)ก็เป็นรูป ๓๐"ดังนี้.

^๑ ก. เกจิ ปน มิตฺถวาทีโน.

^๒ เปฏฺโกปเทเส (ภูมิพโลภิกขุ) ๑๗๒-๓
ปิฏฺเจ ๘๑ ปพฺเพ. อิมสฺส วาทสฺส เลโส
ทิสฺสติ.

^๓ ข. ส. ๒๕/๔๓๕.

เตปิ เตสํ วิสุํ อภาवं ทสฺเสตฺวา
ปฏิกฺขิปิตพฺพา.

แม่ทานอาจารย์อีกพวกหนึ่งเหล่านั้น จะฟัง
ถูกท่านสกวาที่อาจารย์ แสดงกันว่า รูป
เหล่านั้นมิได้แยกไป.

วาโยธาตุยา หิ คหิตาย พลรูปํ คหิต เมว,
อณฺณํ พลรูปํ นาม นตฺถิ. อาโปธาตุยา
สมฺภวรูปํ, อุปฺจยสนฺตคฺคิ หิ ชาตฺติรูปํ,
ชฺรตฺตานิจฺจตาหิ คหิตาหิ^๑ โรครูปํ
คหิต เมว, อณฺณํ โรครูปํ นาม นตฺถิ,
โยปิ กณฺณโรคาหิ อาพาโร, โส
วิสมฺปฺจฺยสมฺภูจฺจิตฺธาตุมตฺต เมว. น อณฺโณ
ตตฺถ โรโค นาม อตฺถิตฺติ สโมธานโต
ฉพฺพีสฺตีเมว - รูปานิ.

เพราะทรงถือเอาพลรูปนั้นแหละ ควฺยวาโย-
ธาตุที่ทรงถือเอา, ขึ้นชื่อว่าพลรูปอย่างอื่น
ไม่มี, ทรงถือเอาสมภวรูปควฺยวาโปธาตุ,
ทรงถือเอาชาตฺติรูป ควฺยรูปอุปฺจยยะ และรูป-
สันตติ, ทรงถือเอาโรครูปนั้นแหละ ควฺยรูป
ชฺรตา และรูปอนิจฺจตาที่ทรงถือเอา, ขึ้นว่า
โรครูปอย่างอื่นไม่มี, แม้อาพาธมีโรคหุ
เป็นต้น ก็เป็นเพียงธาตุตั้งขึ้นควฺยปัจจยอัน
ปราศจากความสม่าเสมอกันนั่นเอง, ขึ้นชื่อ
ว่า โรครูปในรูปเหล่านั้นอย่างอื่นหาไม่มีอยู่ไม่
ฉะนั้นว่าโดยการประมวลรูปก็มี ๒๖ เท่านั้น.

สมฺภูจฺจานนฺติ กติ รูปานิ กติ
สมฺภูจฺจานานิ? ทสฺ เอกสมฺภูจฺจานานิ, เอกํ

จะอธิบายชื่อว่า สมฺภูจฺจาน คือไป รูป
เท่าไร มีสมฺภูจฺจานเท่าไร? รูป ๑๐ มี

^๑ ก. ชฺรตฺตานิจฺจตฺตาย คหิตาย.

คุณปัญจรัศมี มหาสมิตี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ทวิสมุฏฐานัน, ตัณิ ติสมุฏฐานานิ, นว จตุสมุฏฐานานิ, เทวน เกนจิ สมุฏฐานนติ.

สมุฏฐานเดียว, รูปเดียวมีสมุฏฐาน ๒, รูป ๓ มีสมุฏฐาน ๓, รูป ๔ มีสมุฏฐาน ๔, รูป ๒ ไม่ตั้งขึ้นแต่สมุฏฐานอะไร ๆ เลย.

ตตถ จกขุปปสาโท ๆเปฯ ชีวิตินุ- ทูเรียนนุติ อิมานิ อฏฺจ เอกนุเตน^๑ กมฺมโตว สมุฏฐานนติ. กายวิญญตฺติวจวิญญตฺติตุวย^๒ เอกนุเตน จิตฺตโต สมุฏฐาตตี ทส เอกสมุฏฐานานิ นาม.

ในบรรดารูปเหล่านั้น รูป ๔ เหล่านี้ คือจักขุประสาท ฯลฯ ชีวิตินทรีย์ยอมตั้งขึ้น แแต่กรรมโดยส่วนเดียวเท่านั้น กายวิญญูติ และวจวิญญูติทั้ง ๒ ตั้งขึ้นแต่จิตโดยส่วนเดียว ฉะนั้น จึงชื่อว่า รูป ๑๐ มีสมุฏฐานเดียว.

สทฺโท อุตฺโต จ จิตฺตโต จ สมุฏฐาตตี เอโก ทวิสมุฏฐานโน นาม. ตตถ อวิญญาณกสทฺโท อุตฺโต สมุฏฐาติ, สวิญญาณกสทฺโท จิตฺตโต.

สัททรูป ย่อมตั้งขึ้นแต่อกุและแต่จิต ฉะนั้น จึงชื่อว่า รูปเดียวมีสมุฏฐาน ๒. ในสัททรูป นั้น เสียงของสิ่งที่ไม่วิญญาณตั้งขึ้นแต่อกุ, เสียงของสิ่งที่มีวิญญาณตั้งขึ้นแต่จิต.

ลหุตาทิตฺตยํ ปน อุตฺตจิตฺตาทาหาเรหิ สมุฏฐาตตี ตัณิ ติสมุฏฐานานิ นาม.

ส่วนvikarรูปทั้ง ๓ มีรูปลหุตาเป็นต้น ย่อม ตั้งขึ้นแต่อกุ จิต และอาหาร ฉะนั้น จึงชื่อว่า รูป ๓ มีสมุฏฐาน ๓.

^๑ ฉ. เอกนุติ.

^๒ ก. กายวิญญตฺติวจวิญญตฺติตฺติ ทวย.

อวเสธานี นว รูปานี เทหิ กมฺเมน จาติ จตุหิ สมฺภูจหนตฺตี นว จตุสมฺภูจทานานิ นาม.

รูป ๔ ที่เหลือ ย่อมตั้งขึ้นแต่สมฺภูจฐาน ๔ คือ แต่จตุ จิต อาหารเหล่านั้น และแต่กรรม ฉะนั้น จึงชื่อว่า รูป ๔ มีสมฺภูจฐาน ๔.

ชฺรตา อนิจฺจตา ปน เอเตสฺ เอกโตปิ น สมฺภูจหนตฺตี เทว น เกนจิ สมฺภูจหนตฺตี นาม.

ส่วนรูปชฺรตา รูปอนิจฺจตา ย่อมไม่ตั้งขึ้นแม้ แต่สมฺภูจฐานเดียวในบรรดาสมฺภูจฐานเหล่านั้น ฉะนั้น จึงชื่อว่า รูป ๒ ไม่ตั้งขึ้นแต่สมฺภูจฐาน ๑ ใด ๆ เลย.

กสฺมา ? อชายนโต, น หิ เอตานิ ชายนติ. กสฺมา ? ชาตสฺส ปาก- เกทตฺตา, อุปนฺนณฺหิ รูปํ ชีรติ ภิชฺชตฺตี อวสฺสํ ปเนตฺติ สมฺปญฺจิฉิตฺตพฺพํ.

เพราะเหตุไร ? เพราะรูปทั้ง ๒ นี้ไม่เกิด, จึงอยู่ รูปทั้ง ๒ นี้ย่อมเกิดหามิได้. เพราะ เหตุไร ? เพราะรูปที่เกิดแล้วจะต้องหงอม และแตกไป, และจะต้องยอมรับความชอนี้ แนนอนว่า ก็รูปที่เกิดแล้วย่อมแยกไป.

น หิ อุปนฺนํ รูปํ วา อรูปํ วา อกฺขยํ นาม ทิสฺสติ. ยาว ปน น ภิชฺชติ, ตาวสฺสํ ปริปาโกติ สิหุธ เมตฺติ ชาตสฺส ปาก เกทตฺตาติ.

เพราะว่า รูปหรืออรูปที่เกิดแล้วจะปรากฏ ชื่อว่าไม่สิ้นไป หามิได้. แต่ทราบใดที่รูปยังไม่แตกไป ความหงอมของรูปนั้น ก็ยังปรากฏ อยู่ทราบนั้น เหตุนี้ จึงสำเร็จความชอนี้ว่า เพราะรูปที่เกิดแล้วจะต้องหงอมและแตกไป.

๑ ส. ก. เอเตสฺ.

อภิสฺสาณิ. ป-ท. ๕-๑๑

จ ตานี ชาเยยฺยํ, เตสมปิ ปาก-
เกทา ภเวยฺยํ. น จ ปาโก ปจฺจติ,
เกโท วา ภิชฺชตีติ ชาตสฺส ปากเกทตฺตา
เนตฺ ทุยฺยํ ชายติ.

ก็ถ้าวารูปทั้ง ๒ นั้นจะพึงเกิดไชรความหอม
และความแตกไปแห่งรูปทั้ง ๒ แม้นั้นก็จะมี
และความหอมก็จะหอมไป หรือความแตก
ก็จะแตกไป ก็หาไม่ ฉะนั้น รูปทั้ง ๒ นี้ จึง
ชื่อว่าไม่เกิด เพราะรูปที่เกิดแล้วจะต้อง
หอมและแตกไป.

ตตฺถ ลียา : ยถา "กมฺมสฺส
กตตฺตา" ตีอาทินิทฺเตเสสฺ "รูปสฺส อฺปจโย,
รูปสฺส สนฺตตี" ตี วจเนน ชาตี ชายตีติ
สมฺปญฺจิจิตฺ ्हิตี, เอวํ ปาโกปิ ปจฺจตุ,
เกโทปิ ภิชฺชตฺติ.

ในข้อนี้ พึงมีผู้สงสัยท้วงขึ้นว่า โดยที่
ตรัสไว้ว่า "รูปอุปจยะ (คือความเติบโตแห่ง
รูป) รูปสันตติ (คือความสืบทอดแห่งรูป)" ดังนี้
ในวาระชยายความแห่งรูปว่า "รูปที่กรรม
แต่งขึ้น" เป็นต้น ย่อมเป็นอันรับรองว่า
ชาติรูป ย่อมเกิด ดังนี้ฉันใด, แม้ความหอม
ก็จึงหอมไป แม้ความแตกก็จึงแตกไป
เหมือนฉนั้นนั้นเกิด.

น ตตฺถ ชาตี ชายตีติ สมฺปญฺจิจิตฺ, เข
ปน ธมฺมา กมฺมาทึหิ นิพฺพตฺตุนฺติ, เตสํ
อภินิพฺพตฺติภาวโต ชาตียา ตปฺปจฺจย-
ภาวโวหาโร อนฺมโต, น ปน ปรมตฺถโต

ขอเฉลยว่า ในข้อนี้จะรับว่าชาติรูปย่อม
เกิดหามีได้, ส่วนธรรมเหล่าใดโดยอัมบังเกิด
แต่สมุฏฐานมีกรรมเป็นต้น ท่านรับรองการ
บัญญัติความที่ชาติรูปเป็นปัจจัยแก่ธรรมเหล่า

คุณปัญจรัศมี บทาสมิตี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ชาติ ชายติ, ชายมานุสส หิ อภินิพพุตติ-
มตฺตํ ชาติตี.

นั้น โดยภาวะที่เป็นความผูกพันของธรรม
เหล่านั้น แต่ว่าโดยปรมัตถ์ ชาติรูปย่อมเกิด
หามีได้ เพราะชาติรูป ก็คือเป็นเพียงความ
ผูกพันของรูปที่เกิดขึ้นอยู่เท่านั้นแล.

ตตฺถ ลียา : ยถเว ชาติ เยสํ
ธมฺมานํ อภินิพพุตติ. ตปฺปจฺจยภาว-
โวหารํ, อภินิพพุตติโวหารญฺจ ลภตี,
ตถา ปากเกทาปิ เยสํ ธมฺมานํ ปากเกทา
ตปฺปจฺจยภาวโวหารํ, อภินิพพุตติโวหารญฺจ
ลภนฺตุ, เอวํ อิทมฺปิ ทวํ ยํ กมฺมาทิตฺติ-
สมฺภูจฺจานเมวาตี วตฺตพฺพํ ภวิสฺสตีตี ?

ในข้อนั้น พึงมีผู้สงสัยท้วงต่อไปว่า
ชาติรูปเป็นความผูกพัน ของธรรมเหล่าใด
ย่อมได้การบัญญัติว่าเป็นปัจจัยแก่ธรรมเหล่า
นั้น และบัญญัติว่าเป็นความผูกพันของธรรม
เหล่านั้นนั้น ฉะนั้นทีเดียว แม้ความหอมและ
ความแตก เป็นความหอมและความแตกของ
ธรรมเหล่าใด ก็จึงได้การบัญญัติว่าเป็นปัจจัย
แก่ธรรมเหล่านั้น และบัญญัติว่า เป็นความ
ผูกพันของธรรมเหล่านั้นนั้นนั้น เมื่อใดความ
อย่างนี้แม้รูปทั้ง ๒ นี้ ก็จักต้องเรียกได้ว่า
มีสมุฏฐานมาแตกธรรมเป็นต้นที่เดียว ดังนี้ ?

น ปากเกทา ตํ โวหารํ ลภนฺติ. กสฺมา?
ชนกปฺปจฺจยानุภาวกฺขณเ อภาวโต.

ขอเฉลยว่า ความหอมและความแตกจะ
ได้การบัญญัติกันนั้นไม่ได้. เหตุไรเล่า ?
เหตุว่าไม่มีอยู่ในขณะอาณาภาพแห่งชนกปัจจัย
(คือปัจจัยอันเป็นตัวให้เกิด).

คุณปัญจรัศมี มหาสยิตี
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภินิพพุตติ. บ-ท. ๕-๑๑.

ปฏิจุสมุปปนุนนุ^๑ตี.

ชราและมรณะเป็นของไม่เที่ยง อันปัจจัย
ปรุงแต่ง เป็นธรรมอาศัยเหตุเกิดขึ้น^๑ดังนี้.

เอวมาทีหิ นเยหิ ตานิ เทว รูปานิ น
เกหิจิ สมฺภูจนฺตตี เวทิตพฺพ.

โดยนัยทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ ฟังทราบว่ารूप
ทั้ง ๒ นั้นไม่ตั้งขึ้นแต่สมุฏฐานอะไร ๆ เลย.

อปิจ สมฺภูจนฺตตี เอตฺถ อยมณฺโณปิ
อตฺโต.

อีกประการหนึ่ง ในคำว่า สมุฏฐาน นี้
มีอธิบายแม้อย่างอื่นดังนี้.

ตสฺสายิ มาติกา :

อธิบายข้อนั้นมีมาติกาตั้งต่อไปนี้ :

กมฺมชฺชํ, กมฺมปฺจฺจยํ, กมฺมปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนํ
อาหารสมฺภูจนํ, อาหารปฺจฺจยํ, อาหาร-
ปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนํ, อุตฺตสมฺภูจนํ, อุตฺตปฺจฺจยํ
อุตฺตปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนํ, จิตฺตสมฺภูจนํ,
จิตฺตปฺจฺจยํ, จิตฺตปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนนฺตตี.

คือ กมฺมชฺชํ (รูปเกิดแต่กรรม) กมฺมปฺจฺจยํ
(รูปมีกรรมเป็นปัจจัย) กมฺมปฺจฺจยอุตฺตสมฺภู-
จนํ (รูปมีอุตุคือกรรมปัจจัยเป็นสมุฏฐาน)
อาหารสมฺภูจนํ (รูปมีอาหารเป็นสมุฏฐาน)
อาหารปฺจฺจยํ (รูปมีอาหารเป็นปัจจัย)
อาหารปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนํ (รูปมีอุตุคืออาหาร
ปัจจัยเป็นสมุฏฐาน) อุตฺตสมฺภูจนํ (รูปมีอุตุ
เป็นสมุฏฐาน) อุตฺตปฺจฺจยํ (รูปมีอุตุเป็นปัจจัย)
อุตฺตปฺจฺจยอุตฺตสมฺภูจนํ (รูปมีอุตุคืออุตุปัจจัยเป็น

^๑ ส. น. ๑๖/๓๑.

สมุฏฐาน) จิตตสมุฏฐาน (รูปมีจิตเป็นสมุฏฐาน) จิตตปัจจย (รูปมีจิตเป็นปัจจย) จิตตปัจจยอตุสมุฏฐาน (รูปมีอตุคือจิตตปัจจยเป็นสมุฏฐาน).

ตตถ จกขุปฺปสาทาที อฏฺฐวีธึ รูปึ
สทฺธิ หทยวตฺถุณา กมฺมชึ นาม.

ในมาตีกานัน รูป ๘ อย่าง มีจักขุ-
ประสาทเป็นต้น กับหทัยวัตถุ ชื่อว่า กมฺมชึ
(รูปเกิดแต่กรรม).

เกสฺมสฺสุ หตฺถิทนฺตา อสฺสวาลา จามริ-
วาลาตี^๑ เอวมาที กมฺมปฺจยึ นาม.

รูปมีอาทีย่างนี้คือ ผม หนวด งาข้าง ขน-
หางมา ขนหางจามรี ชื่อว่า กมฺมปฺจยึ
(รูปมีกรรมเป็นปัจจย).

จกฺกฺกรตฺนึ เทวตฺานึ อฺยฺยานวิมานาทีนึตี
เอวมาที กมฺมปฺจยึอตุสมุฏฺฐานึ นาม.

รูปมีอาทีย่างนี้คือ จักรรัตนะ อุทยาน และ
วิมานเป็นต้น ของทวยเทพ ชื่อว่า กมฺม-
ปฺจยึอตุสมุฏฺฐานึ (รูปมีอตุคือกรรมปัจจย
เป็นสมุฏฐาน).

อาหาโรโต สมุฏฺฐิตึ สฺทฺถฺฏฺฐกึ
อาหาโรสมุฏฺฐานึ นาม.

สฺทฺถฺฏฺฐกรูโป อันตั้งขึ้นแต่อาหาร ชื่อว่า
อาหาโรสมุฏฺฐานึ (รูปมีอาหารเป็นสมุฏฐาน).

^๑ ฉ. จมรวาลาตี.

กพพิงกาโร อาหาโร ทูวินนมุปี รูป-
สนตตีนิ ปจฺจโย โหติ อาหารสมฺภูจฺจานสุส
จ. อุปาทินฺนสุส จ. อาหารสมฺภูจฺจานสุส
ชนโก หุตฺวา ปจฺจโย โหติ, กมฺมชฺสุส
อนุปาลโก หุตฺวาติ อิทํ อาหารานุปาลิตํ
กมฺมชฺรูปํ อาหารปจฺจยํ นาม.

วิสภาคาหารํ เสวิตฺวา อาตเป กจฺจนฺตสุส
ทิลกกาฬิภูจฺจาทีนิ อุปฺปชฺชนฺติ, อิทํ
อาหารปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺจานํ นาม.

อุตุโต สมฺภูจฺสิตํ สุทฺถฺจฺจกํ อุตุ-
สมฺภูจฺจานํ นาม

ตสมฺมิมุปี อุตุ อณฺณํ อญฺจกํ สมฺภูจฺจา เปติ,
อิทํ อุตุปจฺจยํ นาม.

ตสมฺมิมุปี อุตุ อณฺณํ อญฺจกํ สมฺภูจฺจา เปติ,
อิทํ อุตุปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺจานํ นาม.

กพพิงการาหาร ย่อมเป็นปัจจัยแก่รูปสันตติ
ทั้ง ๒ คืออาหารสมภูจฺจานรูปและอุปาทินรูป,
เป็นตัวให้เกิดเป็นปัจจัยแก่อาหารสมภูจฺจาน-
รูป, เป็นตัวตามรักษากัมมชฺรูป เพราะฉะนั้น
กัมมชฺรูปอันอาหารตามรักษานี้ จึงชื่อว่า
อาหารปจฺจยํ (รูปมีอาหารเป็นปัจจัย).

บุคคลผู้เสพอาหารอันเป็นวิสภาคแล้วเดินไป
กลางแดด เกิดไฟ ตกกระ และร้อนเป็น-
ต้น รูปนี้ชื่อว่า อาหารปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺจานํ (รูป
มีอุตุคืออาหารปัจจัยเป็นสมภูจฺจาน)

สุทฺถฺจฺจกรูปที่ตั้งขึ้นแต่อุตุ ชื่อว่า อุตุ-
สมฺภูจฺจานํ (รูปมีอุตุเป็นสมภูจฺจาน).

อุตุในอุตฺตสมฺภูจฺจานรูปนั้น ย่อมยังรูปหมวด ๘
อันอื่นให้ตั้งขึ้นได้ รูปนี้ชื่อว่า อุตุปจฺจยํ (รูป
มีอุตุเป็นปัจจัย).

อุตุในอุตฺตปจฺจยรูปนั้น ย่อมยังรูปหมวด ๘
อันอื่นให้ตั้งขึ้นได้ นี้ชื่อว่า อุตุปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺจานํ
(รูปมีอุตุคืออุตฺตปจฺจยเป็นสมภูจฺจาน).

คุณสกุล อร่ามสมบัติ

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวํ ติสฺโสเยว สนฺตติโย ฆฺฏฺเฏคฺคํ ๑๑๑
 สกฺโกติ, น ตโต ปรํ. อิมมตฺถํ อนุปาทินน- ๑๑๑
 เกนปี ทีเปตฺถํ วมฺภูติ. อุตฺตสมฺภูจฺจโน ๑๑๑
 นาม วลาหโก. อุตฺตปจฺจยา นาม ๑๑๑
 วมฺภูจฺจารา. เทเว ปน วมฺภูเจ วิชานี ๑๑๑
 วิรูหนฺตํ, ปจฺวี คนฺธํ มุญฺจติ, ปพฺพตา ๑๑๑
 นีลา ขายนฺตํ, สมนฺโท วฑฺฒติ, เอตํ ๑๑๑
 อุตฺตปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺจนํ นาม. ๑๑๑

จิตฺตโต สมนฺภูจฺจํ สุตฺตสมฺภูจฺจํ ๑๑๑
 สมนฺภูจฺจนํ นาม. ๑๑๑

"ปจฺจชาตา จิตฺตเจตฺตีกา ๑๑๑
 ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺจชาตา- ๑๑๑
 ปจฺจเยน ปจฺจโย"ติ ๑๑๑ อิทํ จิตฺตปจฺจยํ นาม. ๑๑๑

"อาภาเส อนฺตลิกฺเข หตฺถิมฺปิ ทสฺเสนฺติ, ๑๑๑
 อสฺสมฺปิ ทสฺเสนฺติ, รตฺถิมฺปิ ทสฺเสนฺติ, ๑๑๑

๑ อภ. ป. ๔๐/๔.

วิวิธมุปี เสนาพยุหิ ทสฺเสนฺตีสฺสิตี^๑ อิทฺถิ กระทบทัพต่าง ๆ บ้าง ในอากาศ" ดังนี้
จิตตปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺฉานํ นาม. ชื่อว่า จิตตปจฺจยอุตฺตสมฺภูจฺฉานํ (รูปมีอุตฺคือ
 จิตตปจฺจยเป็นสมฺภูจฺฉาน).

ปรินิพฺพนนฺนติ ปณฺณรตฺส รูปานิ ชื่อว่า ปรินิพฺพนนฺนติ (คือรูปที่กรรมกิเลส
 ปรินิพฺพนนฺนานิ นาม, ทสฺ รูปานิ อปรินิ- ให้สำเร็จ) มีอธิบายดังต่อไปนี้ รูปชื่อว่า
 นิพฺพนนฺนานิ นาม. ปรินิพฺพนนฺนติ มีอยู่ ๑๕, รูปชื่อว่า อปรินิ-
 พฺพนนฺนติ มีอยู่ ๑๐.

ยทฺธิ อปรินิพฺพนนา, อสงฺขตา นาม ภาวธรรมเป็นอปรินิพฺพนนฺนติ (คืออันกรรมกิเลส
 ภาวเวยฺยํ, เตสฺสฺยเว ปน รูปานํ ภาย- ไม่ให้สำเร็จ) ก็จะมีชื่อว่า เป็นอสงฺขตะ
 วิกาโร ภายวิญญฺตฺติ นาม, วจฺจิกาโร (อันปจฺจยปรุ่จแต่งไม่ไต่ไป) แต่วาบรรดา
 วจฺจวิญญฺตฺติ นาม. จิตฺทํ วิวรํ อากาสธาตุ รูปเหล่านั้นแหละ ภายวิกาโรชื่อว่า ภายวิญญฺตฺติ
 นาม, ลหุภาโว ลหุตา นาม, มุทุภาโว ภายวิกาโร ชื่อว่า ภายวิญญฺตฺติ. ช่องที่ว่าง ชื่อว่า
 มุทุตา นาม, กมฺมณฺณภาโว กมฺมณฺณตา อากาสธาตุ. ความเบาแห่งรูปชื่อว่า ลหุตา,
 นาม, นิพฺพตฺติ อฺปจฺโย นาม, ปวตฺติ ความอ่อนแห่งรูปชื่อว่า มุทุตา, ความควรแก
 สนฺตฺติ นาม, ชีรณาภาโร ชรตา นาม, การงานแห่งรูปชื่อว่า กัมมณฺณตา, ความ
 หุตฺวา อภาวภาโร อนิจฺจตา นามาคิ บังเกิดแห่งรูปชื่อว่า อฺปจฺยะ, ความเป็นไป
 สพฺพิ ปรินิพฺพนนฺนํ สงฺขตเมว โหตฺตีติ. แห่งรูป ชื่อว่า สนฺตฺติ, อาการแก่แห่งรูป

^๑ พ. ป. ๓๑/๖๐๑.

ชื่อว่า ชรตา, อากา^รมีแล้วกลับไม่มีแห่งรูป
ชื่อว่า อนิจจตา เพราะฉะนั้น รูปทั้งหมด
จึงเป็นปรินิปัตตนะ อันกรรมกิเลสให้สำเร็จ
เป็นสังขตะอันปัจจุ^ยปรุงแต่งเท่านั้นแล.

อฏฐสา^ลินิยา ธรรมสัง^คท^หฏฐก^ถาย

พรรณารูป^{กั}ณฑ์

รูปก^ถท^วณ^ณนา นิ^ฎฐิตา.

ในอ^ฏฐสา^ลินิ อ^รร^ถก^ถา^ธม^มสัง^คท^หะ จ^บ.

คุณ^ค กาลัง^{เอ}ก และคร^อบ^คร^ว
สร้าง^ตน^ฉบั^บพระ^คัม^ภี^{ร์} เพื่อ^ถว^{าย} เป็น^พุ^ทธ^บุ^{ชา}

๓. นิกฺเขปภณฺฑ

ติกนิกฺเขปภณฺฑา

๔๘๕. เอตฺตาวตฺตา กุสลตฺตโก
 สพุเพสฺสํ กุสลาทีธมฺมานํ ปทภาชนนเยน
 วิตถาริตฺโต โหติ.

ยสฺมา ปน ยวายํ กุสลตฺติกสฺสปี
 วิภชนนโย^๑ วุตฺโต. เสสติกทุกานมฺปิ
 เอเสว วิภชนนโย^๒ โหติ. ยถา हि
 เอตฺถ, เอว "กตเม ธมฺมา สฺชยาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺตา, ยสฺมี สมเย
 กามาวจรํ กุสลํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ
 โสมนสฺสสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ รูปารมฺมณํ
 วา ๆ เปฯ เย วา ปน ตสฺมี สมเย
 อญฺเฌปิ อตฺถิ ปฏิจฺจสมฺบุพฺพนา อรูปโน
 ธมฺมา จเปตฺวา เวทนา กุชฺชนฺธํ, อิเม

๓. นิกเขปกัณฑ์

กถาวาดัวยการประมวลธรรม หมวดตักะ

๔๘๕. โดยลำดับแห่งคำเพียงเท่านั้น
 ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาค ทรงขยายกุศล-
 ตักะให้พิสดารแล้ว โดยนัยการแจกบทแห่ง
 ธรรมมีกุศลเป็นต้นทั้งมวล.

ก็เพราะนัยแห่งการจำแนกธรรมหมวดกุศล-
 ตักะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วนี้แหละ
 เป็นนัยแห่งการจำแนก แม่แห่งธรรมหมวด
 ตักทุกะที่เหลือ อันบัณฑิตทั้งหลายอาจจะ
 กำหนดนัยแห่งการจำแนก ในธรรมหมวด
 ตักทุกะทั้งมวลโดยลำดับมีอาทิว่า "ธรรมที่
 สัมปยุตด้วยสุขเวทนาเป็นไฉน ? คือสมัยใด
 เกิดกามาวจรกุศลจิต สหรคตด้วยโสมนัส
 สัมปยุตด้วยฌาน มีรูปเป็นอารมณ์ ฯลฯ
 ก็หรือว่า สมัยนั้น มีนามธรรมแมื่อนิตที่อิง

^๑ ก. ปทภาชนนโย.

^๒ ก. วิภาชนนโย.

คุณคํ่ากำลังเอก และครอบครัว

สร้างคํ่าฉบับพระคํ่าภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ธมฺมา สุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา^๑ติ-
 อาทินา อนุกกฺกเมน สัพฺพตฺติกทฺตฺเกสุ สกฺกา
 ปญฺชิตฺเตหิ วิภชฺชนนํ^๒ สลฺลกฺกเชตฺตุ. ตสฺมา
 ตํ วิตุถารเทสนํ นิกฺขิปีตฺวา อญฺเณ
 นาคีสงฺเขปนาตีวิตฺถารนเณ^๓ สัพฺพตฺติก-
 ทฺตฺกธมฺมวิภากํ ทสฺเสตฺตุ "กตฺเม ธมฺมา
 กุสฺลา"ติ นิกฺเขปกณฺท์ อารทฺธ.

อาศัยเกิดขึ้นเว้นเวทนาชั้น สภาวธรรม
 เหล่านี้ ชื่อว่า ธรรมสัมปยุตด้วยสุขเวทนา"
 ดังนี้ เหมือนตั้งในกุศลติกะนี้ ฉะนั้น เพื่อจะ
 ทรงประมวลเทศนาอย่างพิสดารนั้น แสดง
 การจำแนกธรรมหมวดติกะทั้งหมด โดยนัย
 ที่ไม่ย่อเกินไปและไม่พิสดารเกินไปอย่างอื่น
 จึงทรงเริ่มนิกเขปกัณฑ์ว่า "กตฺเม ธมฺมา
 กุสฺลา" (ธรรมเป็นกุศลเป็นใจ).

จิตฺตฺอุปาทกณฺท์ วิตุถารเทสนา, อญฺจ-
 กถากณฺท์ สงฺเขปเทสนา, อิทํ ปน
 นิกฺเขปกณฺท์ จิตฺตฺอุปาทกณฺท์ อุปาทาย
 สงฺเขโป, อญฺจกถากณฺท์ อุปาทาย
 วิตุถาโรตี นาคีสงฺขิตฺตวิตฺถารธาตฺก
 โหตี.

ก็จิตตอุปาทกัณฑ์ จัดเป็นเทศนาอย่างพิสดาร
 อรรถกถากัณฑ์เป็นเทศนาอย่างย่อ ส่วน
 นิกเขปกัณฑ์นี้ เทียบกับจิตตอุปาทกัณฑ์ ก็เป็น
 อย่างย่อ เทียบกับอรรถกถากัณฑ์ก็เป็นอย่าง
 พิสดาร ฉะนั้น จึงจัดเป็นกัณฑ์ที่ไม่ย่อและ
 พิสดารเกินไป.

ตฺยิทํ วิตุถารเทสนํ นิกฺขิปีตฺวา เทลิตฺตฺตฺตฺตาปี
 เหมฺจ วุตฺตการณฺวเสนาปี นิกฺเขปกณฺท์

กัณฑ์นั้นนี้ ฟังทราบชื่อนานิกเขปกัณฑ์ เพราะ
 ทรงแสดงประมวลเทศนาอย่างพิสดาร บาง

^๑ ก. วิภาชนนํ.

^๒ ก. นาคีสงฺเขปวิตฺถาเรน นเณ.

^๓ ฉ. สงฺขิตฺตวิตฺถารธาตฺก.

นามาคี เวทิตพฺพ.

ควยอำนาจแห่งเหตุ ที่ไต่กล่าวไว้แล้วใน
ตอนต้นบาง.

วุตฺตเณหฺค :

กึ่งที่ข้าพเจ้าไต่กล่าวไว้ดังนี้ว่า :

"มูลโต ขนฺธโต จาปี
ทวารโต จาปี ภูมิตโต
อตุลโต ฌมฺมโต จาปี
นามโต จาปี ลิงฺคโต
นิกฺขิปิตฺวา เทสิตตฺตา

"ที่ท่านเรียกว่า 'นิกเขปะ' เพราะแสดง
ประมวลไว้โดยมูลบ้าง โดยชั้นบ้าง
โดยทวารบ้าง โดยภูมิบ้าง โดยอรรถ
บ้าง โดยธรรมบ้าง โดยนามบ้าง
และโดยลักษณะบ้าง" ดังนี้.

'นิกเขโป'ติ ปวฺจจตี"ติ.

อิทฺถหิ "ตีณิ กุสลมฺูลานี"ติอาทีนา
นเยน มูลโต นิกฺขิปิตฺวา เทสิตฺ,
"คํสํปยุตฺโต เวทนาภฺขนฺธ"ติ ขนฺธโต,
"คํสํมฺูจานํ กายกมฺฺม"ติ ทวารโต,

อธิบายต่อไปว่า นิกเขปกัณฑ์ ทรง
แสดงประมวลโดยมูลตามนัยมีอาทิว่า "กุศล
มูล ๓", ทรงแสดงประมวลโดยชั้นตามนัย
มีอาทิว่า "เวทนาชั้นสัมปยุตควยกุศลมูลนั้น"
ทรงแสดงประมวลโดยทวารตามนัยมีอาทิว่า
"กายกรรม มีกุศลมูลนั้นเป็นสมุฏฐาน",

กายทวารปฺปวตฺตณฺหิ กมฺฺมํ กายกมฺฺม"ติ
วฺจจตี.

ก็กรรมอันเป็นไปทางกายทวาร ท่านเรียก
ว่า กายกรรม.

คุณนิต-คุณสุรางค์ สิทธิสร เดช

ขออุทิศส่วนกุศลให้ ร.อ.ถนอม-นางศิริ สิทธิสร เดช

"สุขุณฺณิยํ กามาวจเร"ติ ภูมิตฺโต นิกฺขิปีตฺวา
เทสิทฺถํ. ตตฺถ ตตฺถ ปน อตุตฺถมฺมนาม-
ลึงฺกานํ วเสณ เทสิตฺตฺตา อตุตฺถา^๑ที่^๑
นิกฺขิปีตฺวา เทสิทฺถํ นามาติ เวทิตฺพํ.

ทรงแสดงประมวลโดยภูมิ ตามนัยมีอาทิว่า
"ในสุขุณฺณิยํ ก่อในกามาวจร" อนึ่ง พึงทราบ
ว่า ที่ชื่อว่า ทรงแสดงประมวลโดยอรรถ
เป็นต้น เพราะทรงแสดงด้วยสามารถแห่ง
อรรถ ธรรม นาม และลักษณะในที่นั้น ๆ.

ตตฺถ กุสลปทนิทฺเตเส ทาว.

บรรดาบทเหล่านั้นจะวินิจฉัยในบทเทศ
แห่งกุสลบทก่อน.

ตีณฺฑิตฺติ คณนปริจฺเจโท, กุสลานิ จ ตานิ
มูลานิ จ. กุสลานํ วา ธมฺมานํ
เหตุปจฺจุยปภวชนกสฺมฺมฺกุจฺจานนินฺพุตฺตกฺกุ^๒เจเน
มูลานีติ กุสลมูลานิ.

คำว่า ๓ เป็นคำกำหนดจำนวน ที่ชื่อว่า
กุสลมูล ด้วยอรรถว่า กุศลเหล่านั้นเป็นมูล
หรือด้วยอรรถว่า ชื่อว่า มูล โดยความ
หมายว่า เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เป็นแดนเกิด
เป็นตัวให้เกิด เป็นสมุฏฐาน เป็นที่บังเกิด
แห่งกุศลธรรมเหล่านั้น.

เอวํ อตุตฺถวเสณ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
นามวเสณ ทสฺเสตฺตุ "อโลโก อโทโส
อโมโห"ติ อาห.

ครั้นทรงแสดงด้วยสามารถแห่งอรรถอย่างนี้
แล้ว บัณฑิตทรงประสงค์จะแสดงด้วยสามารถ
แห่งนามจึงตรัสว่า "อโลเก อโทสะ
อโมหะ" ดังนี้.

๑ ส. ก. อตุตฺถาที่นิ .

๒ ก...สมุฏฺฐาปก.....

อภินิหาร.บ-๗.๘-๑๖๖

เอตตวาทา ยสุมา มุเลน มุตตํ กุสลํ นาม นตฺถิ, ตสุมา จตุฏฺฐมิกกุสลํ ตีหิ มุเลหิ ปรียาทียิตฺวา ทสฺเสสิ ฌมฺมราชา.

โดยลำดับแห่งคำเพียงเท่านั้น พระธรรม-
ราชาชื่อว่าทรงแสดงกุศลทั้ง ๔ ภูมิ กำหนด
ถือเอาไวคเวยมูล ๓ เพราะธรรมคาวากุศล
อันพ้นไปจากมูล ย่อมไม่มี.

ตํสมฺปยุตฺตโตติ เตหิ อโลภาทีหิ สมฺปยุตฺตโต, ตตฺถ อโลเภณ สมฺปยุตฺเต สงฺขารกฺขนฺธ อโทสาโมหาปี อโลเภณ สมฺปยุตฺตสงฺขารกฺขนฺธคณฺเวยว^๑ คจฺจนฺตฺติ. เสสฺสทฺวยวเสน สมฺปโยเคปี เอเสว นโย.

คำว่า ชั้นทั้ง ๔ มีเวทนาชั้นเป็นต้น
อันสัมปยุตตวยกุศลมูลนั้น ได้แก่ ประกอบวยกุศลมูล มีอโลภะเป็นต้นเหล่านั้น ในชั้นนั้น
เมื่อโทสะและอโมหะ ในสังขารชั้นอัน
ประกอบด้วยอโลภะก็นับเข้าเป็นสังขารชั้น
อันประกอบด้วยอโลภะ แม้ในการประกอบ
ด้วยกุศลมูล ๒ ที่เหลือ ก็มีชั้นเหมือนกัน.

อิตฺติ จตุฏฺฐมิกกุสลํ ปุน ตํสมฺปยุตฺตกจฺจตุกฺ-
ขนฺธวเสน ปรียาทียิตฺวา ทสฺเสสิ ฌมฺมราชา.

ด้วยประการฉะนี้ พระธรรมราชาชื่อว่าทรง
แสดงกุศลทั้ง ๔ ภูมิ กำหนดถือเอาไวคเวย
อำนาจชั้นทั้ง ๔ อันประกอบด้วยกุศลมูลนั้น
อีก.

ตํสมฺภูจฺจานนฺตฺติ เตหิ อโลภาทีหิ สมฺภูจฺจํ. อิมินาปี นเยน ตเทว จตุฏฺฐมิกกุสลํ ตินฺนํ

คำว่า กรรมทั้ง ๓ มีกายกรรมเป็นต้น
อันมีกุศลมูลนั้นเป็นสมภูจฺจาน ได้แก่ ตั้งขึ้นแต่

^๑ ส. ก. ....คหณเวยว.

กมฺมทวารานํ วเสน ปรียาทียิตฺวา
ทสฺเสสึ ฐมฺมราชา.

กุศลมูลเมื่อโลภะเป็นต้นเหล่านั้น. แม้โดยนัยนี้
พระธรรมราชาชื่อว่าทรงแสดงกุศลทั้ง ๔ ภูมิ
นั้นแหละ กำหนดถือเอาไว้วถวยอำนาจแห่ง
กรรมทวารทั้ง ๓.

เอวํ ทาว กุสลํ ทิสฺสุ จาเนสฺสุ
ปรียาทียิตฺวา ทสฺสึ.

กุศล อันพระธรรมราชาทรงแสดงกำหนด
ถือเอาไว้ในฐานะทั้ง ๓ ด้วยประการฉะนี้.

๔๘๖. อกุสลเป อเสว นโย.
ทฺวาทสนฺนณฺทึ อกุสลจิตฺตานํ เอกมฺปิ
มุเลน มุตฺตํ นาม นตฺถึตี มุเลน
ปรียาทียิตฺวา ทสฺเสสึ ฐมฺมราชา.

๔๘๖. แม้ในอกุศลก็มีนัยนี้เหมือนกัน.
ด้วยว่า บรรดาอกุศลจิต ๑๒ ดวง แม้แต่
ดวงเดียว ชื่อว่า พ้นไปจากมูล ย่อมไม่มี
ฉะนั้น พระธรรมราชาจึงทรงแสดงกำหนด
ถือเอาไว้วถวยมูล.

คํสํปยุตฺตจตุกฺขนฺธโต จ อุทฺธํ อกุสลํ
นาม นตฺถึตี ทาเนว ทฺวาทส อกุสล-
จิตฺตานี จตุกฺขนฺธวเสน ปรียาทียิตฺวา
ทสฺเสสึ ฐมฺมราชา.

และขึ้นชื่อว่าอกุศล นอกเหนือไปจากชั้น
ทั้ง ๔ อันสัมปยุตด้วยอกุศลมูลนั้นก็ไม่มี ฉะนั้น
พระธรรมราชาจึงทรงแสดงกำหนด ถือเอา
อกุศลจิต ๑๒ ดวงเหล่านั้นแหละ ไว้ถวย
อำนาจชั้นทั้ง ๔.

กายกมฺมาทิวเสน ปน เนสํ ปวตฺติ-
สพฺภาวโต กมฺมทวารวเสน ปรียาทียิตฺวา

อนึ่ง อกุศลจิต ๑๒ ดวงนั้น มีความเป็นไป
ด้วยอำนาจแห่งกายกรรมเป็นต้น ฉะนั้น

อภิมุขสาธน์. บ-ท. ๕-๑๒

ทสเสลี ฌมมราชา.

พระธรรมราชา จึงทรงแสดงกำหนดถือเอา
ไวควยอำนาจแห่งกรรมทวาร.

ยี่ ปเนตถ "ตเทกกุจจา จ กิเลส่า"ติอาทิ
วุกุตฺ, ตตฺถ:

ส่วนในคำที่ตรัสไว้ในอภุศลนิตเทศน์นี้ว่า"และ
กิเลสที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอภุศลมูลนั้น"ตั้ง
นี้เป็นต้น พึงทราบขอวินิจฉัยดังต่อไปนี้ :

เอกสุมี จิตฺเต, ปุคฺคเล วา จิตฺตนิ
เอกกุจฺ.

อภุศลที่ชื่อว่า ตั้งอยู่ในฐานเดียวกัน ด้วย
อรรถว่า ตั้งอยู่ในจิตดวงเดียวกัน หรือใน
บุคคลคนเดียวกัน.

ตตฺถ เอกสุมี จิตฺเต จิตฺ สหเชกกุจฺ นาม
โหติ, เอกสุมี ปุคฺคเล จิตฺ ปหาเนกกุจฺ
นาม. เตน โลภาทีนา, อญฺเณน วา
ตตฺถ ตตฺถ นิตฺทิฏฺเฐน สห เอกสุมี จิตฺตนิ
ตเทกกุจฺ.

ในจิตและบุคคลทั้ง ๒ นั้น อภุศลที่ตั้งอยู่
ในจิตดวงเดียวกัน ชื่อว่า ตั้งอยู่ฐานเดียวกัน
โดยความเป็นธรรมชาติที่เกิดร่วมกัน ที่ตั้ง
อยู่ในบุคคลเดียวกัน ชื่อว่า ตั้งอยู่ฐานเดียว
กันโดยความเป็นธรรมชาติอันภุศลจะพึงละ,
ที่ชื่อว่า ตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับอภุศลมูลนั้น
ด้วยอรรถว่า ตั้งอยู่ในจิตดวงเดียวกัน หรือ
ในบุคคลเดียวกันกับด้วยอภุศลมูลมีโลภะเป็น
ต้นนั้น หรือด้วยอภุศลมูลอื่นที่ทรงขยายความ
ไว้ในฐานะนั้น ๆ.

คุณนิศ-คุณสุรางค์ สิทธิสร เเดช

ขออุทิศส่วนกุศลให้ ร.อ.ถนอม-นางศิริ สิทธิสร เเดช

ตตถ "กตเม ฐมา สงฺกิลิฏฺจ-
สงฺกิลลิกา ? ตีณิ อฏฺสฺลมูลานิ โลโก
โทโส โมโห ตเทกฺกฺจ จ กิลลสา"ติ
สงฺกิลิฏฺจตฺติเก,

บรรดาอภุศลที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกัน ทั้ง ๒
นั้น อภุศลที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกัน โดยความ
เป็นธรรมชาติที่เกิดร่วมกัน มาในฐานะเท่า
ที่กล่าวมาดังนี้ คือ ในสังกิลิฏฐตีกะที่ว่า
"ธรรมเสราหมอง และเป็นอารมณ์ของ
สังกิลล เป็นไฉน ? คือ อภุศลมูล ๓
ใดแก่ โลกะ โทสะ โมหะและกิลลที่ตั้งอยู่
ฐานเดียวกันกับอภุศลมูลนั้น" ดังนี้,

"กตเม ฐมา ธีนา ? ตีณิ อฏฺสฺลมูลานิ
โลโก โทโส โมโห ตเทกฺกฺจ จ
กิลลสา"ติ ธีนตฺติเก,

ในธีนตีกะที่ว่า "ธรรมทรามเป็นไฉน ? คือ
อภุศลมูล ๓ ใดแก่ โลกะ โทสะ โมหะและ
กิลลที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับอภุศลมูลนั้น"
ดังนี้,

"กตเม ฐมา อฏฺสฺลา ? ตีณิ อฏฺสฺล-
มูลานิ โลโก โทโส โมโห ตเทกฺกฺจ
จ กิลลสา"ติ อิมสฺมึ อฏฺสฺลตฺติเก,

ในอภุศลตีกะนี้ที่ว่า "ธรรมเป็นอภุศล
เป็นไฉน ? คือ อภุศลมูล ๓ ใดแก่ โลกะ
โทสะ โมหะ และกิลลที่ตั้งอยู่ในฐานเดียว
กันกับอภุศลมูลนั้น",

๑ ฉ. ฏสฺลตฺติเก.

คุณนิค-คุณสุรางค์ สิทธิสาร เคย

ขออุทิศส่วนกุศลให้ ร.อ.ถนอม-นางศิริ สิทธิสาร เคย

อภุคฺคสาธิต.บ.ท.๕-๑๒

"กตเม ฌมฺมา สงฺกิลฺลฺลา ? ตีณิ ในกิเลสโคจณกะทิวา "ธรรมเศร่าหมอง
 อุกฺคฺลมูลานิ โลโก โทโส โมโห เป็นไฉน ? คือ อุกฺคฺลมูล ๓ ไท้แก๊ โลกะ
 ตเทกฺกุลา จ กิเลส่า"ติ กิเลสโคจณเก, โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียว
 กันกับอุกฺคฺลมูลนั้น" ดังนี้,

"กตเม ฌมฺมา สรณฺา ? ตีณิ อุกฺคฺลมูลานิ ในสรณทุกะทิวา "ธรรมเกิดกับกิเลส
 โลโก โทโส โมโห ตเทกฺกุลา จ เป็นไฉน ? คือ อุกฺคฺลมูล ๓ ไท้แก๊ โลกะ
 กิเลส่า"ติ สรณทุกะเกติ อิมะสุ เอตฺตเกสุ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียว
 ฌาเนสุ สหเชกฺกุลฺลํ อากคํ.

ทสฺสเนนปหาคัพฺพคฺคิเก ปน ส่วนในทสฺสเนนปหาคัพฺพคิเก ทิวา
 "อิมานิ ตีณิ สญฺโฆชนานิ ตเทกฺกุลา จ "สังโยชนํ ๓ นี้ และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐาน
 กิเลส่า"ติ ทสฺสเนนปหาคัพฺพเหตุคฺคิเกปิ เดียวกันกับสังโยชนํ ๓ นั้น " ทั้งในทสฺส-
 "อิมานิ ตีณิ สญฺโฆชนานิ ตเทกฺกุลา จ เนนปหาคัพฺพเหตุคิเกทิวา "สังโยชนํ ๓ นี้
 กิเลส่า"ติ. และกิเลสที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับสังโยชนํ
 ๓ นั้น" ดังนี้.

ปนฺ ตตฺถเว "ตีณิ สญฺโฆชนานิ สกฺกาย- แม้ในทสฺสเนนปหาคัพฺพเหตุคิเก นั้นแหละ
 ทิฏฺฐิ วิจิกฺกฉา สึลฺลพฺพตฺปรามาสฺ, อิมะ ตอไป ทิวา "สังโยชนํ ๓ คือ สักกายทิสฺสุ
 ฌมฺมา ทสฺสเนนปหาคัพฺพา. ตเทกฺกุโล" วิจิกฺกฉา สึลฺลพฺพตฺปรามาสฺ สภาวธรรมเหล่านี้

๑ ก. ตเทกฺกุลา.

จ โสโก โทโส โมโห, อิเม ธมฺมา
 ทสฺสเนนปหาคพฺพเหตุ. ตเทภฺจจา จ
 กิเลสํ ตํสมฺปยุตฺโต เวทนากฺขนฺโธ
 สณฺฑากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺ-
 ขนฺโธ ตํสมฺภูจฺจันํ กายกมฺมํ วจฺจิกมฺมํ
 มโนกมฺมํ, อิเม ธมฺมา ทสฺสเนน-
 ปหาคพฺพเหตุกา"ติ,

ชื่อว่า อันตัสสนะ (คือ โสคาปัตติมรรค)
 ฟังละ. โสกะ โทสะ โมหะ ที่ตั้งอยู่ใน
 ฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้น สภาวธรรม
 เหล่านี้ชื่อว่า ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันตัสสนะ
 (คือ โสคาปัตติมรรค) ฟังละ. ส่วนกิเลส
 ที่ตั้งอยู่ในฐานเดียวกันกับโสกะ โทสะ โมหะ
 นั้น เวทนาขันธ์ ฯลฯ วิญญาณขันธ์อันสัมปยุต
 ด้วยโสกะ โทสะ โมหะ นั้น กายกรรม
 วจกรรม มโนกรรมอันมีโสกะ โทสะ โมหะ
 นั้นเป็นสมุฏฐาน สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า
 ธรรมมีสัมปยุตเหตุอันตัสสนะ (คือ โสคา-
 ปัตติมรรค) ฟังละ",

สมฺมุปฺปชานวิภังฺเก "ตตฺถ กตเม
 อณฺุปฺปชานา ปาปกา อกุสลํ ธมฺมา ? ตึณิ
 อกุสลมฺูลานิ โสโก โทโส โมโห,
 ตเทภฺจจา จ กิเลสํ"ติ^๑ อิเมสุ ปน
 เอตฺตเกสุ จาเนสุ ปหาเนกฺกฺจ อากตฺนฺติ
 เวทิตพฺพ.

ในสัมมุปชานวิภังค์ที่ว่า "ในบรรดา
 ธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่
 เกิดขึ้นเป็นไหน ? คือ อกุศลมูล ๓ ไต่แก
 โสกะ โทสะ โมหะ และกิเลสที่ตั้งอยู่ฐาน
 เดียวกันกับอกุศลมูลนั้น" ก็อกุศลที่ตั้งอยู่ฐาน
เดียวกันกับความเป็นธรรมชาติอันกุศลฟังละ

^๑ อภี. วิ. ๓๕/๒๘๐.

อภี. วิ. ๓๕/๒๘๐

คุณนิต-คุณสุรางค์ สิทธิสร เดช
 ขออุทิศส่วนกุศลให้ ร.อ.ถนอม-นางศิริ สิทธิสร เดช

พึงทราบว่ มาในฐานะเท่าที่กล่าวมานี้
ควยประการฉะนี้.

๙๘๗. อพฺยาคตปทนิทฺเทโส
อุตฺตทานฺตฺโถเยวาทิ. อิมสฺมี ทิเก ตีณิ.
ลกฺขณานิ, ทิสฺโส ปณฺณตฺติโย,
กสิณฺคฺคาภูมิกาสํ, อชฺฎากาสํ,
อาภิกฺขจฺญายตฺนสฺส อารมฺมณํ, นิโรธ-
สฺมาปตฺติ จ น ลพฺภตฺตี วุตฺตํ.

๙๘๗. นิตฺเทศฺแห่งอพฺยาคตปท มี
อรรถตฺนทงนฺนแล. ทานกล่าวไว้ว่า ลกฺษณะ
๓ (คือ อนิจฺจํ ทุกฺข์ อนตฺตา) บัญญัติ ๓
(คือ นามบัญญัติ กสิณบัญญัติ และสํตฺวบัญญัติ)
กสิณฺคฺคาภูมิกาส (คืออากาศเพิกกสิณ)
อชฺฎากาส (คืออากาศโลง) และนิโรธ-
สฺมาปตฺติ อันเป็นอารมฺมณแห่งอาภิกฺขจฺญายตฺน
ไม่ไคในติกะนี้.

๙๘๘. เวทนาตฺติกนิทฺเทเส
สฺขฺภุมิยนฺติ เอตฺถ ยถา ตมฺพภุมิ กณฺหภุมิตี
ตมฺพกณฺหภุมิโยว วุจฺจนฺติ, เอวํ สฺขฺมฺปิ
สฺขฺภุมิ นาม.

๙๘๘. จะวินิจฉัย ในนิตเทศแห่ง
เวทนาตฺติกะต่อไป ในคํ่าว่า ในสฺขฺภุมิ นี้
อธิบายว่า แผนดินสีแคง และสีคํ่าเท่านั้น
เขาเรียกว่ ตมฺพภุมิ (แปลว่า แผนดิน
สีแคง) กณฺหภุมิ (แปลว่า แผนดินสีคํ่า)
ฉนฺนไค แม้ความสฺขก็ชื่อว่า สฺขฺภุมิ เหมือน
ฉนฺนนั้น.

ยถา อัจฉฐุมิ สาลิฐุมิตี อัจฉฐุสาสินี สถานที่เกิดแห่งออย และข้าวสาลี เขา
 อุปฺปชฺชนฺญจานานิ วุจฺจนฺติ, เอวํ สุขสฺส เรียกว่า อัจฉฐุมิ (พื้นไร้ออย) สาลิฐุมิ
 อุปฺปชฺชนฺญจานํ จิตฺตมฺปิ สุขุมิ นาม, (พื้นไร้อายสาลี) ฉนฺโต แม้จิตอันเป็นฐาน
 ที่เกิดแห่งสุข ก็ชื่อว่า สุขุมิ เหมือนฉนฺตนั้น,

ตํ อธิ อธิปฺเปตํ. ยสฺมา ปน ส่า จิตฺตํ ทรงประสงค์เอาในคำว่า สุขุมิ.
 กามาวจเร วา โทติ รูปาวจราทีสุ ก็เพราะสุขุมินั้น ย่อมมีอยู่ในกามาวจรบาง
 วา, ตสฺมาสฺสา ตํ ปภทํ ทสฺเสตฺถ ในรูปาวจรเป็นตนบาง ฉนฺตนั้น เพื่อจะทรง
 "กามาวจเร"ติอาที วุตฺตํ. แสดงประเภทนั้นแห่งสุขุมินั้น จึงตรัสพระ-
 บาลีมีคำว่า "คือในกามาวจร" ฉนฺตนี้เป็นตน.

สุขเวทน์ จเปตฺวาติ ยา ส่า สุขุมิยํ คำว่า เวณสุขเวทนา คือ เวณสุขเวทนาใน
 สุขเวทนา, ตํ จเปตฺวา... ตํสมฺปยุตฺโตติ สุขุมินั้น คำว่า สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์
 ตาย^๑ จปีตาย สุขเวทนาย สมฺปยุตฺโต. วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตด้วยสุขเวทนานั้น คือ
 อันประกอบด้วยสุขเวทนาที่เวณไว้นั้น.

เสสฺสพทฺทเวปี อิมินาว นเยน อตุโธ แม้ในสองบทที่เหลือ ก็พึงทราบเนื้อความ
 เวทิตฺพุโทติ. โดยนัยนี้แหละ ฉนฺตแล.

^๑ ส. ตาเยว.

อิมสฺมี ติเก ติสฺโส เวทนา สพฺพ
 รูปํ นิพพานนฺติ อิทมฺปิ น ลพฺภติ. อยฺยหิ
 ติโก กุสลตฺติเก จ อลพฺภมาเนหิ อิเมหิ
 จ ตีหิ โภจฺจาเสหิ มุตฺตโก นาม.

อิโต ปเรสุ ปน ติกทฺเกสุ ปาฬิโต
 จ อตฺถโต จ ยํ วตฺตพฺพํ ลียา, ตํ
 สพฺพํ ปทานุกฺกเมน มาติกาภายญฺเจว
 กุสลาทีนญฺจ นิตฺเตเส วุตฺตเมว. ยํ
 ปนยตฺถ วิเสสมตฺตํ, ตทฺเว วกฺขาม.

๔๔๑. ตตฺถ วิปากตฺติเก ทาว.

กิญฺจาปี อรูปธมฺมา วีย รูปธมฺมาปี กมฺม-
 สมฺภูจฺานา อตฺถิ, อนารมฺมณตฺตา ปน เต
 กมฺมสฺริกฺขกา น โหนฺตีสฺติ สารมฺมณา
 อรูปธมฺมาว กมฺมสฺริกฺขกตฺตา "วิปากา"ติ
 วุตฺตา พิชฺสฺริกฺขกํ ผลํ วีย.

ในติกะนี้ ไม่ไคธรรมชาติเมนี้ คือ
 เวทนา ๓ รูปทั้งหมด นิพพาน. ก็ติกะนี้ชื่อว่า
 พนแล้วจากส่วนธรรมที่ไม่ไคในกุสลติกะและ
 ธรรมทั้ง ๓ ส่วนเหล่านี้.

ก็คำไคอันควรที่จะฟังกล่าวโดยพระบาลีและ
 โดยอรรถ ในติกทุกะอื่นจากนี้ คำนี้ทั้งหมด
 ขาพเจ้าไคกล่าวไว้เสร็จแล้ว ในมาติกา-
 ภาตามลำดับบท และในนิตเทศแห่งกุสล
 เป็นตน. ส่วนคำไคในที่ไคมาตรว่าต่างกัน
 ขาพเจ้าจะกล่าวคำนี้ในที่นี้แทนนี้.

๔๔๑. บรรดาติกทุกะเหล่านี้ จะ

วินิจฉัยในวิปากติกะก่อน. แมรูปธรรม
 ทั้งหลาย มีกรรมเป็นสมฺภูฐาน เช่นเดียวกับ
 นามธรรมทั้งหลาย ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น
 รูปธรรมเหล่านี้ยอมไม่เป็นเสมอนกับกรรม
 เพราะไม่มีอารมณ์ เหตุนี้เฉพาะนามธรรม

ก. อยฺยหิ ติโก กุสลตฺติเก อลพฺภมาเนหิ
 อิเมหิ ตีหิ โภจฺจาเสหิ มุตฺตโก นาม.

คุณเทียม-คุณเม้ง บัณฑิตนาภรณ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ที่มีอารมณ์เท่านั้น ตรีสเรียกว่า "วิบาก"
เพราะเป็นเหมือนกับกรรม อุปมาเหมือน
ผลไม้ซึ่งเหมือนกันกับพืชฉะนั้น.

สาธิตพืชสมัญหิ วิปีเต องฺกุรปฺปตฺตาทีสุ
นิกฺขนฺเตสุปี "สาธิตผลนฺ"ติ น วุจฺจติ,
ยทา ปน สาธิตีสี ปกฺกั โหติ
ปริณตํ, ตทา พืชสริกฺขโก สาธิต เอว
"สาธิตผลนฺ"ติ วุจฺจติ, องฺกุรปฺปตฺตาทีนิ
ปน พืชชาตานิ พืชโต นินฺพตฺตานิตี
วุจฺจนฺติ. เอวเมว รูปมฺปิ "กมฺมชนฺ"ติ
วา "อุปาทินนฺ"ติ วา วตฺตํ วฏฺฏนฺติ.

จริงอยู่ เมื่อพืชข้าวสาธิตอันเขาหวานแล้ว
แม้ในเมื่อออกหน่อและใบเป็นต้นแล้ว เขา
ก็ยังไม่เรียกว่า "ผลข้าวสาธิต" แต่เมื่อใด
รวงข้าวสาธิตเป็นของสุกเต็มที่แล้ว เมื่อนั้น
ข้าวสาธิตซึ่งเหมือนกันกับพืชนั้นแหละ เขา
ยอมเรียกว่า "ผลข้าวสาธิต" ดังนั้น ส่วนหน่อ
และใบเป็นต้น เขาเรียกว่า พืชอันบังเกิด
แต่พืช ดังนั้น แม้รูปก็เช่นนั้นเหมือนกัน ควร
จะเรียกไควว่า "กัมมชะ" (เกิดแต่กรรม)
บางว่า "อุปาทินนะ" (อันเจตนากรรมที่
สัมปยุตด้วยตัณหาและทริฐียัตถครอง) บาง.

๔๔๔. อุปาทินนตติเก กิญจาปี
ชีณาสวสฺส ชนฺธา "อมฺหากํ มาตุลตฺเตโร,
อมฺหากํ จุพิตฺตฺเตโร"ติ วทนฺตานํ
ปเรสํ อุปาทานสฺส ปจฺจยา โหนฺติ,
มคฺคผลนินฺพทานานิ ปน อคฺคหิตานิ
อปฺรามญฺจานิ อนฺอุปาทินฺนาเนว.

๔๔๔. จะวินิจฉัยในอุปาทินนติกาะต่อ
ไป ชั้นธของพระชีณาสพ แม้จะเป็นปัจจัยแก่
อุปาทานของคนอื่น ๆ ผู้กล่าววว่า "หลวงลุง
ของเรา หลวงอาของเรา" ดังนั้นก็จริง
แต่มรรคผลนินพพาน อันตัณหามานะและทริฐิ
มิได้จับ มิได้ตอง มิได้ยึดครองเลยทีเดียว.

คุณชรินทร์-คุณสุณี เวชสุรกุล
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตานี ธิ ยถา ทิวส์ สมนุคฺโค^๑ อโยคุโฬ
 มกุชิกานัน อภินิสฺสทนฺสูส ปจฺจโย น โหติ,
 เอว เมว เตชฺฐสฺสทตฺตา ตณฺหามานทิกฺขิ-
 วเสณ กถณฺสูส ปจฺจยา น โหณฺติ. เตน
 วุตฺตํ "อิม ฐมา อุนฺปาทีนฺนอ-
 ปาทานียา"ติ.

ควยว่า มรรคผลนิพพานเหล่านั้น ย่อมไม่เป็น
 ปัจจัยแก่การถือ ควยอำนาจทัฬหามานะทีริ
 เพราะมากไปควยเดช อุปมาเหมือนก่อน
 เหล็กแดงลุกโชนอยู่ทั้งวัน ย่อมไม่เป็นปัจจัย
 แก่การเกาะของแมลงวันทั้งหลาย ฉะนั้น
 ควยเหตุนี้ จึงตรัสว่า "สภาวธรรมเหล่านี้
 ชื่อว่า ธรรมอันเจตนากรรม ที่สัมปยุตควย
 ทัฬหาทีริไม่ยึดครอง และไม่เป็นอารมณ์ของ
 อุปาทาน".

๘๘๘. อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลีเกสุปี
 เอเสว นโย.

๘๘๘. แม้อสงฺกิลิฏฺฐอสงฺกิลี-
 ธรรมทั้งหลาย ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

๑๐๐๐. วิตกกตฺติเก วิตกกส-
 ชาเคน วิจาเรน สทฺธิ กุสลตฺติเก
 อลพฺภมานาว น ลพฺภนฺติ.

๑๐๐๐. ในวิตกกตฺติเก ย่อมไม่ได้
 ธรรมที่ไม่ได้อยู่ในกุสลตฺติเก กับวิจารณ์ที่เกิด
 กับวิตก.

๑๐๐๓. ปีติสทกตฺติเก ปีติอาทโย
 อตฺตนา อตฺตนา สหชาตธมฺมานํ

๑๐๐๓. ธรรมมีปีติเป็นต้นในปีติสท-
กตฺติเก ให้ภาวะแห่งธรรมที่เกิดรวมกับตน ๆ

^๑ ส. ทิวสนุคฺโค.

ปิตีสหคตาทีภาวํ ทตฺวา สยํ ปิฎฺฉิวฎฺฐกา
ชาตา.

เป็นธรรมสหคตกับปิตีเป็นต้นแล้ว ตนเอง
ก็เป็นธรรมเวียนไปข้างหลัง.

อิมสฺมี หิ ตีเก เทว โทมนสฺสสหคต-
จิตฺตูปาทา ทุกฺขสหคตํ กายวิญญาณํ
อุเปกฺขาเวทนา รูปํ นิพฺพานนฺติ อิทมฺปิ
น ลพฺภติ. อยฺมฺหิ ตีโก กุสลตฺติเก
จ อลพฺภมาเนหิ อิมฺหิ จ ปญฺจหิ
โกฏฺฐาเสหิ มุตฺตโก นาม.

ก็ในติกะนี้ไม่ได้ธรรมชาติแมนี่ คือจิตตูปาธา
สหคตด้วยโทมนสฺสทั้ง ๒ กายวิญญาณสหคต
ด้วยทุกฺข อุเปกฺขาเวทนา รูปํ นิพพาน
เพราะติกะนี้ ชื่อว่าพ้นแล้วจากส่วนธรรมที่
ไม่ได้ในกุสลติกะและจากธรรมทั้ง ๕ ส่วน
เหล่านี้.

๑๐๐๖. ทสฺสเนนปทาตพฺพตติเก

สฺยโยชนานีติ พนฺธนานิ. สฺกกายทิจฺฉิตฺติ
วิชฺชมานฺนุเจเน สติ ขนฺธปญฺจกสงฺขาทะ
กาเย, สยํ วา สตี ตสฺมี กาเย ทิจฺฉิตฺติ
สฺกกายทิจฺฉิ.

๑๐๐๖. ในทสฺสเนนปทาตพฺพตติกะ

คำว่า สยโยชน คือ ธรรมเครื่องผูกสัตว์ไว้
คำว่า สกกายทิจฺฉิ ความว่า ทิจฺฉิ คือความเห็น
ในกาย กล่าวคือขันธปญฺจกะ อันชื่อว่ามีอยู่
โดยความหมายว่าปรากฏอยู่ หรือในกายนั้น
อันมีอยู่โดยตน เหตุนี้ จึงชื่อว่า สกกายทิจฺฉิ.

สึเลน สุชฺฉิตฺตํ สกฺกา, วเตน สุชฺฉิตฺตํ
สกฺกา, สึลวเตหิ สุชฺฉิตฺตํ สกฺกาติ กหิต-
สมาทานํ ปน สึลพฺพตปฺรามาสึ นาม.

ส่วนความยึดมั่นที่สัตว์ถือว่า อาจะบริสุทฺธิ
ได้ด้วยศีล อาจะบริสุทฺธิได้ด้วยพรต อาจ
จะบริสุทฺธิได้ด้วยศีลและพรต ทั้งนี้ ชื่อว่า
สึลพฺพตปฺรามาส.

คุณกิตติ สุวรรณธาดา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

๑๐๐๗. อิฐาติ เทสาปเทเส
นิปาโต.

สุวายํ กตฺถจึ โลกํ อุปาทาย วุจฺจติ.
ยถา "อิฐ ตถาคโต โลกเก
อุปฺปชฺชตี"^๑ กตฺถจึ สาสนํ. ยถา
"อิเชว ภิกฺขเว สมโณ, อิฐ ทฺติโย
สมโณ"^๒

กตฺถจึ โอกาสํ ยถา :

"อิเชว ติฏฺฐมานสฺส
เทวภูตสฺส เม สโต
ปุนรายุ จ เม ลทฺโธ
เอวํ ชานาหิ มาริสา"^๓

๑๐๐๗. คำว่า อิฐ เป็นนิบาตลง
ในอรรถวาอ้างอิงประเทศ (คือสถานที่).

อิฐ คำพหูพจน์ ในที่บางแห่งตรัสหมายถึงโลก
ทั้งที่ตรัสไว้ว่า "ตถาคตยอมุบัติในโลกนี้".
ในที่บางแห่งตรัสหมายถึงศาสนา ทั้งที่ตรัส
ว่า "กูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ ๑ ในพระ-
ศาสนานี้ สมณะที่ ๒ ในพระศาสนานี้".

ในที่บางแห่ง ตรัสหมายถึงโอกาสทั้งที่ท่าน
กล่าวว่า :

"เมื่อเราผู้เป็นเทวดา ดำรงอยู่
ในโอกาสนี้แหละ และเราก็ได้มี
อายุต่อไป กูกรทานผู้นฤทุกข ทานจง
รู้อย่างนี้".

^๑ ที. สี. ๔/๘๒.

^๒ ม. มุ. ๑๒/๑๒๘,

องฺ. จตุกก. ๒๑/๓๒๔.

^๓ ที. มหา. ๑๐/๓๒๑.

คุณกิตติ สุวรรณธาดา

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กตฺถจิ ปทปุรณมคฺคเมว. ยถา
"อิธหิ ภิกฺขเว ภุตฺตาวี อสฺส
ปวาริโต"ติ.

ในที่บางแห่ง ตรีสหมายถึงเพียงเป็น
ปทปุรณะเท่านั้น ดังที่ตรีสว่า "ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เราเสวยแล้วเป็นผู้ห้ามกัณฑ์".

อิธ ปน โลกํ อูปาทาย วุตฺโตติ
เวทิตพฺโพ.

ก็ในที่นี้ ฟังทราบวา ตรีสหมายถึงโลก.

อสฺสत्วา ปุณฺณชฺชโนติ เอตฺถ ปน
อาคมาธิกมาภาวา เณฺยโย อสฺสत्วา
อิติ. ยสฺส ทิ ขนฺธธาตฺถายตนปจฺจยาการ-
สติปญฺจานาทีสุ อุกฺคหปริปฺจฉาวินิจฺฉย-
รหิตคฺคตา ทิฏฺฐิปฏิเสธโก เนว อาคโม,
ปฏิบัติยา อธิคนฺตพฺพสฺส อนธิคตคฺคตา
เนว อธิคโม อตฺถิ, โส อาคมาธิกมา-
ภาวา เณฺยโย อสฺสत्วา อิติ.

ส่วนในคำว่า ปุณฺณชฺชโนติ นี้ มี
วินิจฉัยว่า ชนที่จะฟังรู้ได้วา ชื่อวา ผู้มีไค
สํกัปป เพราะไม่มีการเล่าเรียนศึกษาและ
มรรคผล จริงอยู่ ชนใดไม่มีการเล่าเรียน
ศึกษาอันจะป้องกันความเห็นผิด เพราะขาด
การเรียน การสอบถาม และการวินิจฉัยใน
ข้อธรรม มีขันธ ธาตฺถุ आयตนะ ปจฺจยาการ
และสติปญฺจานเป็นต้น ไม่มีมรรคผล เพราะ
ไม่ไคบรรลุมรรคผลที่ตนจะฟังบรรลุด้วยการ
ปฏิบัติ ชนนั้นฟังรู้ได้วา ชื่อวาผู้มีไคสํกัปป
เพราะไม่มีการเล่าเรียนศึกษา และมรรค-
ผล.

สุวายี :

ชนผู้นั้น :

๑ ม. ม. ๑๒/๒๑.

ปุณฺณ ชนนาทีหิ
 การณเหที ปุณฺณชโน
 ปุณฺณชนฺนุโตคตตฺตา
 ปุณฺณ วายํ ชโน อิติ?

ชื่อว่าปุณฺณ ควฺยเหตุทงฺหลายมิกวรายง
 กิเลสมากมายให้เกิดเป็นตน อิกอย่าง
 หนึ่ง ชนนี้ เป็นปุณฺณ (คือเป็นพวกหนึ่ง)
 เพราะเป็นผู้หยั่งลงภายในแห่งปุณฺณ.

โส หิ ปุณฺณ นานปฺปการานํ
 กิเลสํทํ ชนนาทีหิ การณเหที ปุณฺณชโน.

ก็ชนนี้ชื่อว่า ปุณฺณ ควฺยเหตุทงฺหลาย
 มิกวรายงกิเลสเป็นตนมากมาย คือมีประการ
 ต่าง ๆ ให้เกิดเป็นตน.

ยถาท :

ตั้งพระบาลีที่ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร
 กล่าวไว้ว่า :

ปุณฺณ^๒ กิเลสํ ชเนนตีติ ปุณฺณชนา,^๓
 ปุณฺณ อวิหตสํกายทิสฺสิกาติ ปุณฺณชนา,
 ปุณฺณ สตฺถารานํ มุขฺมฺลโลกิกาติ^๔ ปุณฺณชนา,
 ปุณฺณ สพฺพคตฺตีหิ อวฺภูจิสฺสกาติ ปุณฺณชนา, ปุณฺณ
 นานานิสฺสงฺขาเร อภิสฺสงฺขโรนฺตีติ ปุณฺณชนา,

ชื่อว่า ปุณฺณ ควฺยอรรถวํยงกิเลสมากมาย
 ให้เกิด, ชื่อว่า ปุณฺณ ควฺยอรรถวํเป็น
 พวกที่ยังพิฆาตสํกายทิสฺสิไม่ได้ เป็นจํานวน-
 มาก,

^๑ สมงฺคลวิลาสิณี. ๑/๘๑, ปปญฺจสุทฺธิ.

๑/๒๗, มโนรตฺตปฺปณฺธิ. ๑/๖๔.

^๒ ก. ปุณฺณ. ^๓ ก...ชเนนตีติ ปุณฺณชโน.

^๔ ก. นานาสตฺถารานํ. มุขฺมฺลโลกิกาติ.

คุณหญิงวรวงษ์ ฉายเหมือนวงศ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปุณฺณานาโอมะหิ วุญฺหนฺตึติ ปุณฺณชฺชนา,
 ปุณฺณานาสฺนฺตาเปหิ สฺนฺตปฺปนฺตึติ
 ปุณฺณชฺชนา, ปุณฺณานาปริฬาเหหิ
 ปริทฺยฺหนฺตึติ ปุณฺณชฺชนา, ปุณฺณ ปญฺจสุ
 กามคฺเชสุ รตฺตา ทิตฺธา คธิตา มุจฺฉิตา
 อชฺโณปฺนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา^๑ ปฺลิพฺพฺทฺธาติ
 ปุณฺณชฺชนา, ปุณฺณ ปญฺจหิ นีวรฺเณหิ อาวฺตฺตา
 นีวฺตฺตา โอมุตฺตา^๒ ปิหิตา ปฏฺิจฺจนฺนา
 ปฏฺิจฺจชฺชิตาติ ปุณฺณชฺชนาติ^๓

ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวยอรรธวา จำนวนมากคอย
 แต่จะมองดูหน้าศาสนา, ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวย
 อรรธวา ออกไปไม่ได้จากคติทั้งปวงเป็น
 ส่วนมาก, ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวยอรรธวาสร้าง
 อภิสังฆารต่าง ๆ เป็นส่วนมาก, ชื่อว่า
 ปุณฺณชฺช นวยอรรธวา ถูกโสมะต่าง ๆ พัด
 ไปเป็นส่วนมาก, ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวยอรรธวา
 รอนด้วยความรอนต่าง ๆ เป็นส่วนมาก,
 ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวยอรรธวา ถูกความเร่า-
 รอนต่าง ๆ ให้เร่ารอนอยู่เป็นส่วนมาก,
 ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวยอรรธวากำหนดยึดมั่นใคร่ใคร่
 สยบ หมกหมุ่น คึด ชัด พัวพัน อยู่ในเบญจ-
 กามคุณเป็นส่วนมาก, ชื่อว่า ปุณฺณชฺช นวย
 อรรธวาถูกนิวรณทั้ง ๕ กางกั้น ปิด บัง
 ซ่อนไว้ เป็นส่วนมาก.

^๑ ฉ. อชฺโณสนฺนา, ส. อชฺโณปฺนฺนา,

ก. อชฺโณปฺนฺนา.

^๒ ส. ลคฺคิตา.

^๓ ฉ. โอมุตฺตา.

^๔ ข. มหา. ๒๔/๒๔๘.

ปุณฺณ วา คณนปถมตีตานํ อริยธมฺมปรม-
มุขานํ นิจธมฺมสมาจารานํ ชนानํ
อนฺโตคคตฺตคาปิ ปุณฺณชฺชนา,

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ปุณฺณ เพราะหยั่งลง
ภายในของชนส่วนมาก คือ พันคณนา ซึ่ง
ล้วนแต่เป็นหน้าหน้าธรรมของพระอริยะะ มี
แต่ย์คมัน้อยในธรรมคำ ๆ ก็มี,

ปุณฺณ วา อัยํ, วิสฺสุเยว สงฺขยํ คโต,
วิสฺสภูโจ สีสฺสตาทิคุณฺยุตฺเตหิ อริเยหิ
ชโนติปิ ปุณฺณชฺชโน.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า
ชนนี้เป็น ปุณฺณ คือถึงการนับว่าเป็นพวกหนึ่ง
ที่เดียว ไม่เกี่ยวข้องกับพระอริยะะทั้งหลาย
ผู้ประกอบด้วยคุณ มีศีลและสุตะ เป็นต้นก็มี.

เอว เมเตหิ "อสฺสูตฺวา ปุณฺณชฺชโน"ติ ทฺวี่หิ
ปเทหิ เย เต :

ด้วย ๒ บทที่ว่า "ปุณฺณ ชฺชโน" ติ ทฺวี่หิ
กล่าวมานี้ ฟังทราบวา ปุณฺณชฺชโน ติที่พระผู้มี
พระภาคตรัสไว้วา :

"ทฺเว ปุณฺณชฺชนา วุตฺตา
พฺพุเตนาทิจฺจนฺธนา
อนฺโร ปุณฺณชฺชโน เอโก,
กฺลฺยาณเอโก ปุณฺณชฺชโน"ติ.

"พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์
ได้ตรัสปุณฺณชฺชโน ๒ พวก คือ อันธปุณฺณ
พวกหนึ่ง กัลยาณปุณฺณพวกหนึ่ง".

ทฺเว ปุณฺณชฺชนา วุตฺตา, เตสุ
อนฺธปุณฺณชฺชโน วุตฺโต โหตีติ เวทิตฺตพฺโพ.

บรรดาปุณฺณชฺชโนที่ตรัสไว้ ๒ พวกนั้น เป็น
อันพระองค์ได้ตรัสถึงอันธปุณฺณ.

อริยานิ อทสสาวิตีอาทีสุ

จะวินิจฉัยในคำว่า ไม่ได้เห็นพระ-
อริยะ เป็นตนต่อไป

อริยาตี อารกตฺตา กิเลสฺหิ, อนเย น
อริยนโต, อเย อริยนโต, สเทวเคน
โลเคน จ อรณียโต พุทธา จ ปจฺเจก-
พุทธา จ พุทธสาวกา จ วุจฺจติ,

พระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทเจ้า และ
สาวกของพระพุทเจ้า เรียกว่า พระอริยะ
เพราะเป็นผู้ไกลจากกิเลส เพราะไม่
ดำเนินไปในความเสื่อม เพราะดำเนินไป
ในความเจริญ และเพราะอัน (สัตว์) โลก
พร้อมทั้ง เทวดา ฟัง เข้าไปนั่งใกล้,

พุทฺธาเยว วา อิท อริยา. ยถา
"สเทวเก ภิกฺขเว โลเก ฯเปฯ
ตถาคโต อริโยติ วุจฺจตี"ติ.

หรือในที่นี้ พระพุทเจ้าทั้งหลายเท่านั้น
ชื่อว่า พระอริยะ ดังที่ตรัสไว้ว่า "อุกรภิกษุ
ทั้งหลาย ตถาคตเรียกว่า อริยะ ในโลก
พร้อมทั้ง เทวดา ฯลฯ".

สปปุริสาตี เอตฺถ ปน ปจฺเจก-
พุทฺธา, ตถาคตสาวกา จ "สปปุริสา"ติ
เวทิตพฺพา. เต हि โลกุตฺตรคุณโยเคน
โสภณา ปุริสาตี สปปุริสา.

ส่วนในคำว่า สัตบุรุษ นี้ พระปัจ-
เจกพุทเจ้าและสาวกของพระตถาคต ฟัง
ทราบว่าเป็นสัตบุรุษ"จริงอยู่พระปัจเจก-
พุทเจ้าและสาวกของพระตถาคตเหล่านั้น
ชื่อว่า สัตบุรุษ ควบอรธว่า เป็นบุรุษงาม
วยการประกอบวย โลกุตฺตรคุณ.

๑ ส. มหา. ๑๔/๕๔๕.

คุณหญิงวรรณะ ฉาย เหมือนวงศ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อัญมณีสถาณ. บ-ท. ๔-๑๗

สพเพว วา เอเต เทวธาปี วุตตะตา. อีกอย่างหนึ่ง ท่านเหล่านี้ทั้งหมดนั้นแหละ
 พุทธาปี หิ อริยา จ สปุริสา จ เรียกไต่ทั้ง ๒ ชื่อ. จริงอยู่ แม่พระพุท-
 ปรุเจกพุทธา พุทธสาวกาปี? ยถาห : เจาก็ชื่อว่าพระอริยะ และเป็นสัตบุรุษ
 แม่พระปัจเจกพุทธเจ้า สาวกของพระ-
 พุทธเจ้าก็ไต่ชื่อเช่นนั้น. ดังที่ตรัสไว้ว่า :

"โย เว กตณฺญ กตเวทิตีโร
 กลฺยาณมิตรโต ทพฺพหตฺตติ จ
 โหติ ทุกฺขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ
 กิจฺจํ ตถาวีธํ สปุริสํ วทนฺตี"^๑

"บุคคลใดแล เป็นคนกตัญญูกตเวที
 มีปัญญาตรงจำ เป็นกัลยาณมิตร และ
 เป็นผู้รักดีมั่นคง ย่อมกระทำกิจโดย
 เคารพแก่บุคคลผู้ตกทุกข์ บัณฑิตทั้ง
 หลายย่อมเรียกบุคคลเช่นนั้นว่าเป็น
 สัตบุรุษ" ดังนี้.

กัลยาณมิตรโต ทพฺพหตฺตติ จ โหตีติ
 เอตตาวตฺตา หิ พุทธสาวโก วุตฺโต,
กตณฺญตาทีหิ พุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธาติ.

ก็ด้วยคำเพียงเท่านั้นว่า เป็นกัลยาณ-
มิตรและเป็นผู้รักดีมั่นคง เป็นอันตรัสถึง
 สาวกของพระพุทธเจ้า, ด้วยคำว่า เป็น
คนกตัญญู เป็นต้น เป็นอันตรัสถึงพระพุทธเจ้า
 พระปัจเจกพุทธเจ้า ฉะนั้นแล.

^๑ ก. ปจฺเจกพุทฺธตถาคตสาวกา จ.

^๒ พ. ขา. ๒๗/๕๔๑.

อิทานิ โย เตสํ อริยานํ อทฺสสนสีโล, น จ ทสฺสเน สาธุการี, โส อริยานํ อทฺสสาวีติ เวทิตพฺโพ.

คราวนี้ ฟังทราบว่ามีใครที่ไม่ได้เห็น พระอริยะทั้งหลายเหล่านั้นเป็นปกติ และไม่สาธุการในการที่จะได้เห็น ผู้นั้นบัณฑิต ฟังทราบว่า ชื่อว่า ผู้ไม่ได้เห็นพระอริยะ.

โส จกฺขุณา อทฺสสาวี, ฌาเณน อทฺสสาวีติ ทูวิธ, เตสุ ฌาเณน อทฺสสาวี อธิ อธิปฺเปโต.

คนผู้ไม่ได้เห็นนั้นมี ๒ ประเภท คือ ไม่ได้เห็นด้วยจักขุ ๑ ไม่ได้เห็นด้วยญาณ ๑. ในคนไม่ได้เห็นทั้ง ๒ ประเภทนั้น ในที่นี้ ทรงประสงค์เอาคนประเภทที่ไม่ได้เห็นด้วย ญาณ.

มัสจกฺขุณา หิ ทิพฺพจกฺขุณา วา อริยา ทิฏฺฐาปิ อทิฏฺฐาว โหนติ, เตสํ จกฺขุณํ วณฺณมตฺตคฺคกฺกหนฺโต, น อริยภาวโคจรโต. โสณสิญฺจกาลาทโยปิ จกฺขุณา อริเย ปสฺสสนฺติ, น จ เต อริยานํ ทสฺสสาวิโน.

ด้วยว่า พระอริยะทั้งหลาย แม้นบุคคลเห็น แล้วด้วยมังสจักขุ หรือด้วยทิพยจักขุ ก็ชื่อว่า ยังไม่เป็นอันใดเห็นทีเดียว เพราะจักขุ เหล่านั้นรับไว้ได้แต่เพียงวรรณะ หาใช่ เพราะมีคุณธรรมเครื่องความเป็นพระอริยะ เป็นอารมณ์ไม่ แม้นผู้บ้านและสุนัขจิ้งจอก เป็นต้น ก็ยอมเห็นพระอริยะด้วยจักขุ แต่ สัตว์เหล่านั้นไม่ชื่อว่า ได้เห็นพระอริยะเลย.

ตตฺตริทํ วตฺตฺตํ :

ในข้อนี้มีเรื่องดังต่อไปนี้ :

คุณหญิงวรรณะ ฉาย เหมือนนางศ
สร้างต้นฉับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

จิตตลปพพตวาสิโน กิร ชีณาสวตฺเถรสฺส เล่ากันว่า พระอุปัฏฐากของพระเถระ -
 อุปุฏฐากโก วุฑฒปพพชิตฺโต เอกทิวสฺส ชีณาสพผู้อยู่ที่จิตตลปบรรพต เป็นพระขรรค์ตา
 เถเรน สทฺธิ ปิณฑาย จริตฺวา เถรสฺส อยู่มาวันหนึ่ง ได้เที่ยววิงหนาทกับพระเถระ
 ปตฺตจิวรํ คเหตฺวา ปิฏฺฐิโต อากจฺจนฺโต รับบาตรและจีวร ของพระเถระแล้ว มา
 เถรํ ปุจฺฉิ "อริยา นาม ภนฺเต กิทิสฺวา"ติ. ข้างหลัง ถามพระเถระว่า "ท่านขอรับ
 เถโร อาห "อิธกจฺโจ มหฺลลโก ที่ชื่อว่าพระอริยะทั้งหลาย เป็นเช่นไร"
 อริยานํ ปตฺตจิวรํ คเหตฺวา วตฺตปฏฺิวตฺติ^๑ พระเถระตอบว่า "คนแก่บางคนในโลกนี้
 กตฺวา สห จรณฺโตปิ เนว อริเย แมรับบาตรและจีวรของพระอริยะ ทำวัตร
 ชานาติ, เหวํ ทุชฺชานา อาวุโส ปฏิบัติถวายเที่ยวไปด้วยกัน ก็หารู้จักพระ-
 อริยา"ติ. เหวํ วตฺเตปิ โส เนว อริยะไม, อาวุโส พระอริยะทั้งหลาย
 อญฺญาสิ. รุโศยอกอย่างนี้". แม่เมื่อพระเถระพูด
 อย่างนี้ ขรรค์ตาองค์นั้น ก็หาเข้าใจไม่.

ตสฺมา น จกฺขุณา ทสฺสนํ, ฅาณทสฺสนเมว เพราะฉะนั้น การเห็นด้วยจักขุ หาชื่อว่า
 ทสฺสนํ. ยถาห "กินฺเต วกฺกฺลิตฺติ อิมินา เห็นไม่ การเห็นด้วยญาณเท่านั้น จึงชื่อว่า
 ปุตฺติกาเยน ทิฏฺฐเณ, โย โข วกฺกฺลิตฺติ เห็น ดังที่ตรัสไว้ว่า "ดูกรวักกฺลิตฺติ ประโยชน์
 ธมฺมํ ปสฺสตี, โส มํ ปสฺสตี"ติ.^๒ อะไรแก่เธอด้วยกายอันเปื่อยเน่านี้ ที่เธอ
 เห็นแล้ว บุคคลใดแลเห็นธรรม บุคคลนั้น-
 ชื่อว่าเห็นเรา (ตถาคต)" ดังนี้.

^๑ ฉ. วตฺตปฏฺิวตฺติ.

^๒ ส. ขนธ. ๑๗/๑๔๖.

คุณสุ เนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตสุมา จกฺขุณา ปสฺสนฺโตปิ ฅาณน
 อริเยหิ ทิฏฺฐํ อนิจฺจาติลกฺขณํ อปสฺสนฺโต,
 อริยาธิคตญฺจ ฐมฺมํ อนธิคจฺจนฺโต
 อริยภาวกรณฐมฺมานํ^๑ อริยภาวสฺส จ
 อทิฏฺฐตฺตา "อริยานํ อทสฺสาวิ"ติ
 เวทิตฺพฺโพ.

เพราะฉะนั้น บุคคลแม้เห็นอยู่ด้วยจักขุ ยัง
 ไม่เห็นพระไตรลักษณ์เมื่อมีลักษณะเป็นต้นซึ่ง
 พระอริยะทั้งหลายเห็นแล้วด้วยญาณ และ
 ยังไม่บรรลุธรรมที่พระอริยะบรรลุแล้ว ก็พึง
 ทราบเถิดว่า "ชื่อว่าไม่ได้เห็นพระอริยะ"
 เพราะไม่ได้เห็นธรรม อันกระทำความเป็น
 พระอริยะ และคุณธรรมเครื่องความเป็น
 พระอริยะ.

อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺติ สติ-
 ปญฺจานาทีเกเท อริยธมฺเม อกุสโล.

คำว่า ไม่ฉลาดในธรรมของพระ-
อริยะ คือ ไม่เฉียบแหลมในธรรมของพระ-
 อริยะ อันต่างด้วยธรรมมีสติปัญญาเป็นต้น.

อริยธมฺเม อวินีโตติ เอตฺถ ปน :

ส่วนในคำว่า ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระ-
อริยะ นี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้ :

ทฺวิโธ วินโย นาม
 เอกเมเกตฺถ ปญฺจธา
 อภาวโต ตสฺส อัย
 "อวินีโต"ติ วุจฺจติ.

ชื่อว่าวินัยมี ๒ อย่าง ในวินัย ๒
 อย่างนี้ แต่ละอย่าง ๆ มี ๕ อย่าง
 ปุถุชนนี้ เรียกว่า "ไม่ได้ฝึกฝน"
 เพราะไม่มีวินัยนั้น.

^๑ ฉ. อริยกรณมฺมานํ.

อรรถสาธิต. ป-ท. ๔-๑๓

อณฺเฑหิ สํวรวิโนโย ปหฺนวิโนโยติ
ทฺวิโร วิโนโย. เอตฺถ จ ทฺวิโรปิ วิโนเย
เอกเมโก วิโนโย ปญฺจธา ภิชฺชติ.

อธิบายต่อไปว่า วินัยนี้มี ๒ อย่างคือ
สังวรวินัย ๑ ปหฺนวินัย ๑ ก็ในวินัยทั้ง
๒ อย่างนี้ วินัยแต่ละอย่าง ๆ แจกได้เป็น
๕ อย่าง.

สังวรวิโนโยปิ หิ สีสํวโร สติสํวโร
ญานสํวโร ขนฺติสํวโร วิริยสํวโรติ
ปญฺจวิโร.

แม้ สังวรวินัย ก็มี ๕ อย่าง คือ สีสังวร
(ความสำรวมคือศีล) ๑ สติสังวร (ความ
สำรวมคือสติ) ๑ ญาณสังวร (ความสำรวม
คือญาณ) ๑ ขันติสังวร (ความสำรวม คือ
ขันติ) ๑ วิริยสังวร (ความสำรวมคือความ
เพียร) ๑.

ปหฺนวิโนโยปิ ตทฺถกปฺปหฺนํ วิกฺขมฺภนปฺ-
ปหฺนํ สมุจฺเจทฺทปฺปหฺนํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิปฺ-
ปหฺนํ นิสฺสรณปฺปหฺนนฺติ ปญฺจวิโร.

แม้ ปหฺนวินัย ก็มี ๕ อย่าง คือตทฺถกปหฺน
(การละกิเลสไตด้วยองคฺนั้น ๆ) ๑ วิกขม-
ภนปหฺน (การละกิเลสด้วยการชมไว) ๑
สมุจเจทฺทปหฺน (การละกิเลสไตได้เด็ดขาด) ๑
ปฏิปสฺสทฺธิปหฺน (การละกิเลสไตอย่าง
ระงับ) ๑ นิสฺสรณปหฺน (การละกิเลสด้วย
การสลัดออก) ๑.

คุณสุเนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตตถ "อิมินา ปาฏิโมกขสัว เรน
อุเปโต โหติ สมุเปโต"^๑ อัย
สัลสัวโร.

"รกุขติ จกขุณทุริยั จกขุณทุริเย สัวริ
อาปชชตี"^๒ อัย สัติสัวโร.

"ยานิ โสทานิ โลกสมิ

(อชิตาติ ภควา)

สัติ เตสั นีวารณั

โสทานั สัวริ พุรัมมิ

ปณฺญาเยเต ปิถียุเยเร"^๓

อัย ญาณสัวโร นาม.

ในบรรดาวินัยทั้ง ๒ นั้น สังฆที่มา
ตั้งนี้ว่า "ภิกษุเป็นผู้เข้าถึงแล้วเข้าถึงดีแล้ว
ด้วยปาติโมกขสังฆนี้" ชื่อว่า สัลสังฆ.

สังฆที่มาตั้งนี้ว่า "ภิกษุยอมรักษากัจจนตรีย
ยอมถึงความสำรวมในจัจจนตรีย" ตั้งนี้ชื่อ-
ว่า สัติสังฆ.

สังฆที่มาตั้งนี้ว่า

"พระผู้มีพระภาคตรัสว่า กุกรอชิตะ
กระแสน์เหล่าใดในโลก สติเป็นเครื่อง
กันกระแสน์เหล่านั้น เราย่อมกล่าวการ
กันกระแสน์ทั้งหลาย กระแสน์เหล่านี้
อันนั้นหิตยอมปิดใจด้วยปัญญา" ตั้งนี้.

ชื่อว่า ญาณสังฆ.

^๑ อภ. วิ. ๓๕/๓๓๑.

^๒ ที. สี. ๔/๔๓, ม. มุ. ๑๒/๓๔๔,

ส. สฟา. ๑๘-๒๒๐, อง. ติก. ๒๐/๑๔๓.

^๓ ขุ. สุ. ๒๕/๕๓๐.

คุณสุเนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"ขโม โหติ สีสสุ อุกุสสา"^๑ติ อัย สังวรที่มำคังนี้ว่า "เป็นผู้อดทนต่อความ
ขุติสัวโร. หนาวต่อความร้อน" คังนี้ ชื่อว่าขันติสังวร.

"อุปปนุ กามวิตกุก์ นาธิวาเสตี"^๒ติ อัย สังวรที่มำคังนี้ว่า "ยอมไม่ย้งกามวิตกอัน
วิริยสัวโร. เกิดขึ้นแล้วให้ครอบงำ" คังนี้ ชื่อว่า
วิริยสังวร.

สพโพปิ จายิ สัวโร ยถาสกั สัวริตพพานั, ก็สังวรทั้งหมดนี้เรียกว่า "สังวร" เพราะ
วิเนตพพานญจ กายทุจจริตาทีนั สัวรณโต ระวังกายทุจจริตเป็นต้น อันควรระวัง ตาม-
"สัวโร" วินยนโต "วินโย"^๑ติ วุจจติ. ควบแอกตน และเรียกว่า "วินัย" เพราะกำ-
เอวั ทาว สัวรวินโย ปญจธา ภิซซคีติ จักกายทุจจริตเป็นต้น อันควรรำจักตามควร
เวทิตพโพ. แอกตน. สังวรวินัย ฟิงทราบวาแจกได
๕ อย่าง ควบประการฉะนีกอน.

ตถา ยิ นามรูปปริจเจทวทีสุ อนิง เมื่อวิปัสสนาญาณทั้งหลาย มี
วิปัสสนาณาณสุ ปฏิปกขภาวโต ทีปา- นามรูปปริจเจทญาณเป็นต้น มีอยู่ การ
โลเกแนว ตมสุส, เตน เตน ละธรรม อันหาประโยชน์มิได้นั้น ๆ ควบ
วิปัสสนาณาณน ตสุส ตสุส อนตุถสุส วิปัสสนาญาณนั้น ๆ เพราะเป็นปฏิปกษกัน
ปทานั. กุจการละเสี่ยซึ่งความมืดควบแสงสว่างแห่ง
ควงประทีปฉะนั้น.

^๑ ม. ม. ๑๒/๑๘.

^๒ ม. ม. ๑๒/๑๘.

คุณสุ เนตรา คงสิริ

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เสยฺยถิ์ : นามรูปวตฺตนาเนน สกฺกาเย- เช่นการละสลักร่างที่ปฏิรูปได้ ด้วยนามรูป-
 ธิฏฺฐิยา, ปจฺจยปริกฺคเหเน อเหตุวิสม- วัตถานะ (คือ ญาณกำหนดแยกนามและรูป
 เหตุธิฏฺฐินิ, ตสฺสเสว อปรภาเคน ใด) การละสลักรู้คือความเห็นว่ามีเหตุ
 กงฺขาวิตรเณน กถฺกถิภาวสฺส, กลาป- และปราศจากเหตุอันสมำเสมอใด ด้วย
 สมฺมสฺสเนน "อหิ, มมา"ติ คาหสฺส, ปจฺจยปริกฺคหะ (คือญาณกำหนดจับปัจจัยได้)
 มคฺคคามคฺคววตฺตนาเนน อมคฺเค มคฺค- การละภาวะสังสัยที่เป็นเหตุให้จะต้องพูดว่า
 สญฺญาเย, อุตฺถยทสฺสเนน อจฺเจทฺธิฏฺฐิยา, อย่างไรได้ ด้วยกึ่งขาวิตรณะ (คือญาณข้าม
 วยทสฺสเนน สสฺสตฺธิฏฺฐิยา, ภยทสฺสเนน พนความสังสัยเสียได้) อันเป็นไปในกาล
 สภเย อภยสญฺญาเย, อาทินวทสฺสเนน ภายหลังแห่งญาณกำหนดจับปัจจัยได้นั้นแหละ,
 อสฺสาทสญฺญาเย, นิพฺพิทานุสฺสเนน การละความยึดถือว่า "เรา ของเรา" ได้
 อภิริตฺสญฺญาเย, มุญฺจิตฺกมุยตาภาเณน ด้วยกลาปสัมมสนะ (คือญาณพิจารณา เห็น
 อมุญฺจิตฺกามตาย, อุเปกฺขาภาเณน ความเป็นพอนเป็นกำ) การละความสำคัญ
 อนุเปกฺขาย, อนุโลเมน ธมฺมฏฺฐิติยฺ, หมายรู้ในธรรมมิใช่ทางว่าเป็นทางได้ ด้วย
 นิพฺพาเน จ ปฏฺิโลมภาวสฺส, โคตฺตฺรภูนา มัคคามัคควัตถานะ (คือ ญาณกำหนด แยก
 สงฺขารนิมิตฺตคฺคาหสฺส ปหานิ. ได้ว่า นี้เป็นทาง นี้ไม่ใช่ทาง) การละ
 อจฺเจทฺธิฏฺฐิคือความเห็นว่าจะขาดสูญได้ ด้วย
 อุตฺถยทสฺสเนน (คือญาณเห็นความเกิดขึ้น) การ
 ละสลักรู้ คือความเห็นว่าจะเที่ยงได้ ด้วย
 วยทสฺสเนน (คือญาณเห็นความเสื่อมไป) การ
 ละความสำคัญ หมายรู้ในธรรมอันเป็นไปกับ

คุณสุ เนตรา คงสิริ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

คว้ยภัยว่าไม่มีภัยใด คว้ยภัยที่ส่นะ (คือ
 ญาณเห็นว่า เป็นภัย) การละความสำคัญ
 หมายรู้ว่า เป็นสิ่งน่าชื่นใจใด คว้ยอาที่นว-
 ที่ส่นะ (คือ ญาณเห็นว่า เป็นโทษ) การละ
 ความสำคัญหมายรู้ว่า นายินคือถึงใด คว้ย
 นิพพิทานุบัติสสนา (คือ ญาณพิจารณาเห็นตาม
 คว้ยความหน่าย) การละความไม่อยากจะ
 พนไปใด คว้ยมฤจิจตุกัมยตาญาณ (คือ ญาณ
 อยุ่จะพ้นไปเสีย) การละความไม่วางเฉย
 คือยังอาลัยอยู่ในสังขารใด คว้ยอุเบกขา-
 ญาณ (คือ ญาณที่ปล่อยวางในสังขารเสียได้)
 การละความเป็นปฏิโลม (คือ ทวนกลับ)
 ในธัมมสุตติ (คือ ปฏิจัสมุปปาท ใดแกยังยึด
 ถือว่าเที่ยงว่าขาดสูญ) และความเป็นปฏิโลม
 ในนิพพาน (ใดแก ยังยืนคืออยู่ในสังขารหรือ
 ตัวโมหะอันปกปิดนิพพาน) ใดคว้ยอนุโลมญาณ
 (คือ ญาณเห็นไปตามสัจธรรม) การละ
 ความยึดถือในสังขารนิमित (คือ ตัวกิเลสอัน
 เป็นเหตุให้วิบัติสสนาปล่อยวางสังขารนิमितไม่
 ใด) คว้ยโคตรภุญาณ (คือ ญาณตัดโคตร-
 ปุณฺชนเสียได้) อันใด.

คุณสิริวงษ์ อรรถวิจิตรจรยารักษ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอต^๑ ตทงคปพหาน นาม.

นี้ชื่อว่า ตทงคปพหาน.

ยัม ปน อุปจารูปปนา เกเทน
สมาธินา ปวตฺติภาวนิวารณโต มฺหุ-
ปหาเรเนว อุกกปิฏฺเจ เสवालสุส เตสํ
เตสํ นีวรณาธิธมฺมานํ ปพหานํ, เอตํ
วิกขมภนปพหาน นาม.

ส่วนการละธรรมมีนิวรณ์เป็นต้นนั้น ๆ
เพราะห้ามความเป็นไปไคควยสมาธิอันแบ่ง
เป็นชั้นอุปจารและชั้นอัปปนา คุกการละ
สำหรับบนพื้นน้ำไคควยการทำลาย ความ
สืบทอดกันอันใด นี้ชื่อว่า วิกขมภนปพหาน.

ยัม จตฺตุนํ อริยมคฺคานํ ภาวิตตฺตา
คํคัมคฺควโต อตฺตโน อตฺตโน สนฺตนาเน
"ทิวฺจิกตานํ ปพหานายา"^๒ ตีอาทีนา^๒ นเยน
วุตฺตสุส สมฺมุขปกฺกชิกสุส กิเลสคณฺสุส
อจฺจนฺตํ อปฺปวตฺติภาเวเน ปพหานํ, อิทํ
สมฺมุจเฉทปพหาน นาม.

การละโดยความเป็นไปไม่ได้อย่างเด็ดขาด
แห่งหมุกกิเลสอันเป็นไปในฝักฝ่ายแห่งสมุทัยที่
ตรัสไว้โดยนัยมีอาทิว่า "เพื่อละเสียซึ่งทิวฺจิก
ทั้งหลาย" ดังนี้ ในสันดานของตน ๆ ของ
บุคคลผู้บรรลุมรรคชั้น ๆ เพราะไคยังอริย-
มรรคทั้ง ๔ ให้เกิดแล้ว อันใด นี้ชื่อว่า
สมฺมุจเฉทปพหาน.

ยัม ปน ผลกฺขณฺเ ปฏฺิปสฺสทฺธคฺคํ กิเลสานํ,
เอตํ ปฏฺิปสฺสทฺธิปพหาน นาม.

ส่วนภาวะที่กิเลสทั้งหลายถูกปราบเสร็จแล้ว
ในขณะแห่งผล อันใด นี้ชื่อว่า ปฏฺิปสฺสทฺธิ-
ปพหาน.

^๑ ก. ปพหานเมต.

^๒ อภ. ส. ๓๔/๘๓.

ยี่ สัพพสงฺขตนิสฺสฏฺฏตา ปหีนสัพพสงฺขตํ นิพพาน อ้นมีสังขตธรรมทั้งปวงละได้แล้ว
 นิพพานัน, เอตํ นิสฺสรณปฺพานัน นาม. เพราะสลักสังขตธรรมออกไปได้หมด อ้นใจ
 นี้ชื่อว่า นิสฺสรณปฺพาน.

สัพพมุปี เจตํ ปหานัน ยสฺมา จากฏฺเฐน ก็ปหานะ (คือ การละ) นี้ทั้งหมด เรียกว่า
 ปหานัน, วินยณฺเฐน วินโย. ตสฺมา "ปหานวินัย" เพราะชื่อว่า ปหานะ ควฺย
 "ปหานวินโย"ติ วุจฺจติ. อรรถวาละ ชื่อว่า วินัย ควฺยอรรถว
 กำจัด.

ตตํปหานวโต วา ตสฺส ตสฺส วินยสฺส อีกอย่างหนึ่ง ปหานะ นี้เรียกว่า "ปหาน-
 สมฺภวโตเปตํ "ปหานวินโย"ติ วุจฺจติ. วินัย" เพราะมีการละนั้น ๆ บาง เพราะมี
 เอิวิ ปหานวินโยปี ปญฺจธา ภิชฺชตฺตี การกำจัดนั้น ๆ บาง แม่ปหานวินัย ก็พึง
 เวทิตพฺโพ. ทราบว่า แจกได้ ๕ อย่าง ควฺยประการ
 ฉะนี้.

เอวมยํ สงฺเขปโต ทูวิโร, วินัย ๒ อย่างโดยย่อ และ ๑๐ อย่าง
 เกทโต จ ทสฺวิโร วินโย ภินฺนสํวรตฺตา, โดยแจก ดังว่ามาฉะนี้ ย่อมไม่มีแก่ปุณฺณชนฺ
 ปหาตพฺพสฺส จ อปฺปหีนตฺตา ยสฺมา ไม่ได้สตับ นี้ เพราะความเป็นผู้มีสังวรอัน
 เอตสฺส อสฺสฺสวโต ปุณฺณชนฺสฺส นตฺถิ, ทำลายแล้ว และเพราะยังละไม่ได้ซึ่งธรรม
 ตสฺมา อภาวโต ตสฺส อยํ "อวินีโต"ติ อ้นจะพึงละ เหตุฉนั้น ปุณฺณชนฺฉิ่ง เรียกว่า
 วุจฺจตฺตี. "ผู้มีได้ฝึกฝน" เพราะไม่มีวินัยฉนั้น ฉะนี้แล.

๑ ก. ภิชฺชนสํวรตฺตา.

เอเสว นโย สปปุริสา อทสสา
สปปุริสธมมส อโกวิท สปปุริสธมเม
อวินีโตติ เอตถาปิ. นิฆานานา กรณเฑ
อตุถโต.

ยถาห "เยว เต อริยา, เตว เต
 สปปุริสา. เยว เต สปปุริสา, เตว เต
 อริยา. โย เอว โส อริยานํ ธมฺโม,
 โส เอว โส สปปุริसानํ ธมฺโม. โย
 เอว โส สปปุริसानํ ธมฺโม, โส เอว
 โส อริยานํ ธมฺโม. เยว เต
 อริยวินยา, เตว เต สปปุริสวินยา.
 เยว เต สปปุริสวินยา, เตว เต
 อริยวินยา. อริเยติ วา สปปุริเสติ
 วา, อริยธมฺเมติ วา สปปุริสธมฺเมติ
 วา, อริยวินเยติ วา สปปุริสวินเยติ
 วา เอเสเส เอเก เอกกฎเจ สเม
 สมภาเค ตชฺชาเต ตถฺยเภา"ติ.

แม้ในคำว่า ไม่ได้เห็นสัตว์บุรุษ ไม่ฉลาดใน
ธรรมของสัตว์บุรุษ ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของ
สัตว์บุรุษ นี้ ก็มีนัยดังนี้. ก็คำว่า พระอริยะ
 และสัตว์บุรุษนี้ ว่าโดยเนื้อความไม่มีข้อที่กระ
ทำให้ต่างกันเลย.

ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ท่านผู้เป็นพระอริยะ
 ก็คือสัตว์บุรุษนั่นเอง ท่านผู้เป็นสัตว์บุรุษ ก็คือ
 พระอริยะนั่นเอง. ธรรมของพระอริยะก็คือ
 ธรรมของสัตว์บุรุษนั่นเอง. ธรรมของสัตว์บุรุษ
 ก็คือธรรมของพระอริยะนั่นเอง. วินัยของ
 พระอริยะก็คือวินัยของสัตว์บุรุษนั่นเอง. วินัย
 ของสัตว์บุรุษ ก็คือวินัยของพระอริยะนั่นเอง.
 คำว่า อริยะ หรือคำว่า สัตว์บุรุษ คำว่า
 ธรรมของพระอริยะ หรือคำว่า ธรรมของ
 สัตว์บุรุษ คำว่า วินัยของพระอริยะ หรือ
 คำว่า วินัยของสัตว์บุรุษนั้น เป็นอันเดียวกัน
 มีความอย่างเดียวกัน เสมอกัน มีส่วนเสมอ
 กัน มีสภาพเดียวกันนั่นเอง".

คุณสุชาดา อรรถวิจิตรจรรยาภักษ์

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

รูป อตฺตโต สมนุสฺสตีติ อีเชกฺจโจ
 รูป อตฺตโต สมนุสฺสตี, "ยํ รูปํ, โส
 อหํ, โย อหํ ตํ รูปนฺ"ติ รูปญจ
 อตฺตทานญจ อทฺวยํ สมนุสฺสตี.

เสยฺยถาปิ นาม เกลปฺปทีปสฺส ฌายโต
 "ยา อจฺจ, โส วณฺโณ. โย วณฺโณ, สา
 อจฺจ"ติ อจฺจญจ วณฺณญจ อทฺวยํ
 สมนุสฺสตี. เอวเมว อีเชกฺจโจ รูปํ
 อตฺตโต สมนุสฺสตีติ เอวํ รูปํ "อตฺตา"ติ
 ทิฏฺฐิปสฺสนาย ปสฺสตี.

รูปวณฺตํ วา อตฺตทานนฺติ อรูปํ "อตฺตา"ติ
 คเหตุวา ฉายาวณฺตํ รุกฺขํ วิย ตํ รูปวณฺตํ
 สมนุสฺสตี.

อตฺตนิ วา รูปนฺติ อรูปเมว "อตฺตา"ติ
 คเหตุวา ปุปฺผสฺมี กนฺธํ วิย อตฺตนิ รูปํ
 สมนุสฺสตี.

คำว่า ยอมเห็นรูปเป็นตน อธิบายว่า
 บุคคลบางคนในโลกนี้ ยอมเห็นรูปเป็นตนคือ
 ยอมเห็นรูปและตนไม่ใช่เป็นภาวะสองอย่าง
 ว่า "รูป ก็คือเรา, เราก็คือรูป".

อุปมาเหมือนอย่างเมื่อตามประทีปที่เดิมด้วย
 น้ำมันอยู่ บุคคลยอมเห็นเปลวไฟและแสงสี
 ไม่ใช่เป็นภาวะสองอย่างว่า "เปลวไฟก็คือ
 แสงสี. แสงสีก็คือเปลวไฟ" ดังนี้ ชื่ออันใด
 บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมเห็นตนเป็นรูป ก็
 เหมือนฉนั้น เพราะฉนั้น จึงเห็นรูปโดย
 การเห็นด้วยทิวา "เป็นตน" ด้วยประการ
 ฉนั้น.

คำว่า หรือเห็นตนเป็นรูป อธิบายว่า ยึด
 เอานามว่า "เป็นตน" แล้วเห็นนามนั้นว่า
 มีรูป ดุจตนไม่มีเงาฉนั้น.

คำว่า หรือเห็นรูปในตน อธิบายว่า ยึดเอา
 นามนั้นแหละว่า "เป็นตน" แล้วเห็นรูปใน
 ตนดุจกลิ่นในดอกไม้ฉนั้น.

คุณ เสริมศรี เอกชัย
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

รูปสี่มี วา อุตตทานนติ อรูปเมว
"อุตตทา"ติ กเหตุวา กรณทเก มณี วีย
อุตตทานํ รูปสี่มี สมนุปลุสตี.

เวทนาทีสุปี เอเสว นโย.

ตตถ "รูปํ อุตตโต สมนุปลุสตี"ติ
สุทฺถรูปเมว "อุตตทา"ติ กถิตํ.

"รูปวณฺฑํ วา - อุตตทานํ, อุตตนิ วา
รูปํ, รูปสี่มี วา อุตตทานํ. เวทนํ อุตตโต
สมนุปลุสตี. สญฺญํ. สงฺขารเ. วิญญาณํ
อุตตโต สมนุปลุสตี"ติ อิมesu สุตฺตสุ
จาเนsu อรูปํ "อุตตทา"ติ กถิตํ.

"เวทनावณฺฑํ วา อุตตทานํ, อุตตนิ วา
เวทนํ, เวทนาย วา อุตตทานน"ติ เอวํ
จตุสุ ขนฺเชสุ ติญฺณํ ติญฺณํ วเสน ทฺวาทสสุ
จาเนsu รูปารูปมิตฺสสโก อุตตทา กถิตโต.

คำว่า หรือเห็นตนในรูป อธิบายว่า ยีคนาม
นั้นแหละว่า "เป็นตน" แล้วเห็นตนในรูปจุ
แควมณีในชวคณนั้น.

แม้ในชั้นทั้งหลายมีเวทนาเป็นตน ก็มีนัยนี้
เหมือนกัน.

ในบรรดาคำเหล่านั้น คำว่า "ยอม
เห็นรูปเป็นตน" พระผู้มีพระภาคตรัสรูป
ล้วน ๆ เท่านั้นว่า "เป็นตน".

พระองค์ตรัสนามว่า "เป็นตน" ในฐานะทั้ง
๑ นี้ว่า "หรือเห็นตนมีรูป ๑ หรือเห็นรูปใน
ตน ๑ หรือเห็นตนในรูป ๑ เห็นเวทนาเป็น
ตน ๑ เห็นสัญญาเป็นตน ๑ เห็นสังขารเป็น
ตน ๑ เห็นวิญญาณเป็นตน ๑".

ตรัสถึงตนระคนไปด้วยรูป และนามในฐานะ
๑๒ ด้วยอำนาจแห่งชั้นธละ ๓ ๆ ในบรรดา
ชั้นทั้ง ๔ อย่างนี้ว่า "เห็นตนมีเวทนา ๑
หรือเห็นเวทนาในตน ๑ หรือเห็นตนใน
เวทนา ๑".

คุณ เสริมศรี เอกชัย

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภิสถาณ.ป-ท.๔-๑๔

ตตถ "รูป อตฺตโต สมนุสฺสตี. เวทนี. บรรคาฐานะเหล่านั้ ตรีสฺสอฺจเฉททิลฺลิวไ้ใน
 สยณฺ. สงฺขารเ. วิญญาณฺ อตฺตโต ฐานะทั้ง ๕ นี้ว "เห็นรูปเป็นตน ๑ เห็น
 สมนุสฺสตี"ติ อิมสฺส ปญฺสฺ จาเนสฺ เวทนาเป็นตน ๑ เห็นสัญญาเป็นตน ๑ เห็น
 อฺจเฉททิลฺลิว อกิตา, อวเสสเสสฺ สังขารเป็นตน ๑ เห็นวิญญาณเป็นตน ๑",
 สสฺสตีทิลฺลิว. ตรีสฺสตีทิลฺลิวไ้ในฐานะที่เหลื่อ.

เอวเมตฺถ ปญฺจรสฺส ภวทิลฺลิวโย ปญฺจ ในฐานะเหล่านั้ จึงเป็นภวทิลฺลิว ๑๕ วิภวทิลฺลิว ๕
 วิภวทิลฺลิวโย โหนตี. ตา สพฺพาปิ วยประการฉนึ้. ทิลฺลิวเหล่านั้ทั้งหมด
 มคฺคาวรณา, น สคฺคาวรณา, ปจฺจมคฺค- พิงทราบว หามมรรค ไมหามสวรรค
 วชฺชมาตี เวทิตพฺพา. อัมมรรคที่ ๑ พิงประหาร.

๑๐๐๘. ตตถ สฺตถฺริ กงฺขตีติ
 สฺตถฺ สรีเร วา กุณฺเ วา อุกฺขตฺถ วา
 กงฺขตี.

๑๐๐๘. ในบรรคาความสงสัยนั้น คำ
 วา เคลือบแคลงสงสัยในพระคาสดา คือ
 เคลือบแคลงในพระสรีระบาง ในพระคุณ
 บาง ในสองอยางบาง ของพระคาสดา.

สรีเร กงฺขมาโน "ทฺวตฺตีสวรสฺสคฺขณ-
 ปฏิมณฺฑิตํ นาม สรีเร อตฺถิ นุ โข นตฺถี"ติ
 กงฺขตี.

เมื่อเคลือบแคลงในพระสรีระ ยอมเคลือบ-
 แคลงว "พระสรีระชื่อว่าประกับวยพระ-
 ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ มีอยู่หรือ
 ไม่มีหนอ".

คุณ เสริมศรี เอกชัย
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

คุณ กงขมาโน "อดีตานาคตปัจจุปปน-
ชานนสมตถิ สัพพัญญุตญาณ อตถิ นุ โข
นตถิ"ติ กงขติ.

เมื่อเคลือบแคลงในพระคุณยอมเคลือบแคลง
ว่า "พระสัพพัญญุตญาณอันสามารถจะรู้อดีต
อนาคต และปัจจุบัน มีอยู่หรือไม่มีหนอ".

อุภยตถ กงขมาโน "อสีตยานุพยุชน-
พยามุปภานุรณชิตาย สรีรนิปุตติยา
สมนนาโกโต สัพพะเวยยชานนสมตถิ
สัพพัญญุตญาณ ปฏิวิชัยิตวา จิโต โลก-
การโก^๑ พุทธโธ นาม อตถิ นุ โข
นตถิ"ติ กงขติ.

เมื่อเคลือบแคลงในสองอย่าง ยอมเคลือบ-
แคลงว่า "ชื่อว่าพระพุทธเจ้า ผู้ประกอบ
ด้วยความสำเร็จแห่งพระสรีระ อันรุ่งเรือง
ด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ และรัศมีประมาณว่าหนึ่ง
โคกแห่งตลอดพระสัพพัญญุตญาณซึ่งสามารถจะ
รู้ไฉนธรรมทั้งปวงตั้งอยู่ ผู้จะรื้อชนสัตว์โลก
มีอยู่หรือไม่มีหนอ".

อภยหิสฺส อตตภาเว คุณ วา กงขนโต^๒
อุภยตถ กงขติ นาม.

ก็ปูดุชนนี้ เมื่อยังเคลือบแคลงอยู่ในพระ-
อัมภภาพหรือในพระคุณของพระองค์ ชื่อว่า
เคลือบแคลงในสองอย่าง.

วิจิจฺจจตฺติ อารมฺมณํ นิจฺเจตฺตุ อสฺสโกนฺโต
กิจฺจติ กิลมตี.

คำว่า สงสัย ไตแก่ เมื่อไม่สามารถจะ
ตัดสินอารมณ์ได้ ย่อมยาก คือลำบาก.

นาธิมุจฺจตฺติ ตตฺถเว อธิโมกฺขํ น ลภตี.

คำว่า ตัดสิ้นใจไม่ได้ ไตแก่ ไม่ได้อธิโมกข์
คือ การตัดสิ้นใจในอารมณ์นั้นเลย.

^๑ ก. โลกนายโก. ^๒ ฉ. กงขนโต.

อภิมุขสถิติน. ป-ท. ๕-๑๕.

น สมปสีทตี จิตฺตํ อนาวิลํ กตฺวา ปสีทิตฺตํ
น สกฺโกติ, กุณฺเสฺ นปฺปสีทตี.

คำว่า ยอมไม่มองใส คือ ไม่สามารถจะทำ
จิตใจไม่ให้ชุ่มมัวเลื่อมใสได้ ย่อมไม่เลื่อม-
ใสในคุณทั้งหลาย.

ธมฺเม กงฺขตีอาทิสฺ ปน "กิเลส
ปชหนฺตา"^๑ จตุตาโร อริยมคฺคา,
ปฏิปสฺสทฺธิเลสํ จตุตาริ สามณฺณผลานิ,
มคฺคผลานํ อารมฺมณฺพจฺจยฺภูตํ อมตํ
มหานิพฺพานํ นาม อตฺถิ นุ โข นตฺถิ"^๒ติ
กงฺขนฺโตปิ "อัยฺ ธมฺโม นียฺยานิโก นุ โข
อนียฺยานิโก"^๓ติ กงฺขนฺโตปิ ธมฺเม กงฺขตี
นาม.

ส่วนในคำว่า เคลือบแคลงสงสัย
ในพระธรรม เป็นต้น อธิบายว่า บุคคล
เมื่อเคลือบแคลงว่า "อริยมรรค ๘ ซึ่งกำลัง
ละกิเลส สามัญผล ๘ ซึ่งมีกิเลสระงับแล้ว
ชื่อว่า อมตมหานิพพานอันเป็นอรัญญปัจจย
แก่มรรคผล มีอยู่หรือไม่หนอ" ดังนี้บ้าง
เมื่อเคลือบแคลงว่า "พระธรรมนี้ เป็น
นียยานิกะ (เครื่องนำออกจากวัฏฏะ) หรือ
เป็น อนียยานิกะ (ไม่ใช่เครื่องนำออกจาก
วัฏฏะ) หนอ" ดังนี้บ้าง ชื่อว่า เคลือบแคลง
สงสัยในพระธรรม.

"จตุตาโร มคฺคกฺกุสลา"^๒ จตุตาโร
ผลกฺกุสลาตี"^๒ อิทํ สัมมตํ อตฺถิ นุ โข
นตฺถิ"^๓ติ กงฺขนฺโตปิ "อัยฺ สโม สุปฺปฏิปนฺโน
๔ พวก มีอยู่หรือไม่หนอ" ดังนี้บ้าง เมื่อ

เมื่อเคลือบแคลงว่า "สังฆรัตนะนี้ คือ ท่าน
ผู้ตั้งอยู่ในมรรค ๘ พวก ท่านผู้ตั้งอยู่ในผล
๘ พวก มีอยู่หรือไม่หนอ" ดังนี้บ้าง เมื่อ

^๑ ก. กิเลสปชพณา.
^{๒-๒} ก. มคฺคกฺกุสิกา.....ผลกฺกุสิกา.

คุณยุพนา ธรรมโกวิท
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

นุ โข ทุปฺปฏิปนฺโน"ติ กงฺขนฺโตปิ
"เอตสฺมี สัมมตเน ทินฺนสฺส วิปากผล
อตุถิ นุ โข นตุถิ"ติ กงฺขนฺโตปิ สํ
กฺขติ นาม.

เคลือบแคลงว่า "พระสงฆ์ปฏิบัติดีหรือ
ปฏิบัติชั่วหนอ" ดังนั้นบ้าง เมื่อเคลือบแคลงว่า
"วิปากผลแห่งทานที่บุคคลถวายในสังฆรัตนะ
นี้มีหรือไมหนอ" ดังนั้นบ้าง ชื่อว่า เคลือบแคลง
สงฆ์ในพระสงฆ์.

"ติสฺโส ปน สิกฺขา อตุถิ นุ โข นตุถิ"ติ
กงฺขนฺโตปิ "ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขิตฺตปฺจฺเจน
อานิสฺโส อตุถิ นุ โข นตุถิ"ติ กงฺขนฺโตปิ
สิกฺขาย กฺขติ นาม.

เมื่อเคลือบแคลงว่า "ก็สิกขา ๓ มีหรือไม่มี
หนอ" ดังนั้นบ้าง เมื่อเคลือบแคลงว่า "ด้วย
ปัจจัยที่ได้ศึกษาสิกขา ๓ มีอันสงฆ์หรือไม่มี
หนอ" ดังนั้นบ้าง ชื่อว่า เคลือบแคลงสงฆ์
ในสิกขา.

ปุพฺพนฺโต วุจฺจติ อตีตานิ ขนฺธ-
ธาทายตฺตานิ, อปรนฺโต อนาคตานิ.

ชั้น ธาตุ ายตนะ ที่ล่วงไปแล้ว
เรียกว่า ส่วนอดีต, ที่ยังไม่มาถึง เรียกว่า
ส่วนอนาคต.

ตตฺถ อตีเตสุ ขนฺธาทิสฺสุ "อตีตานิ นุ โข
น นุ โข"ติ กงฺขนฺโต ปุพฺพนฺเต กฺขติ
นาม.

ใน ๒ ประการนั้น บุคคลเมื่อเคลือบแคลง
ในชั้นเป็นต้นที่ล่วงไปแล้วว่า "เป็นชั้น
เป็นต้นที่ล่วงไปแล้ว ใช่หรือไม่ใช่หนอ" ดังนั้น
ชื่อว่า เคลือบแคลงสงฆ์ในส่วนอดีต.

อรรถสาธิต .ป-ท. ๔-๑๔

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างคณฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนาคเตสุ "อนาคตานี นุ โข น นุ
โย"ติ กงฺขนฺโต อปฺรณฺเต กงฺขติ นาม.

เมื่อเคลือบแคลงในชั้นนี้เป็นคนที่ยังไม่มาถึง
ว่า "เป็นชั้นนี้เป็นคนที่ยังไม่มาถึง ใช้หรือ
ไม่ใช่หนอ" ดังนี้ ชื่อว่า เคลือบแคลงสงสัย
ในส่วนอนาคต.

อุภยตฺถ กงฺขนฺโต ปุพฺพนฺตาปฺรณฺเต กงฺขติ
นาม.

เมื่อเคลือบแคลงในส่วนทั้ง ๒ ชื่อว่า เคลือบ
แคลงสงสัยทั้งในส่วนอดีตและส่วนอนาคต.

"ทฺวาทสฺสพฺทิกํ ปจฺจยวฏฺฐํ อตฺถิ นุ โข
นตฺถิ"ติ กงฺขนฺโต อิทฺปฺปจฺจยตาปฺริจฺจ-
สฺมฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขติ นาม.

เมื่อเคลือบแคลงว่า "วิภูษะอันเป็นปัจจัย
ซึ่งมี ๑๒ บท มีหรือไม่มีหนอ" ชื่อว่า
เคลือบแคลงสงสัย ในอิทฺปฺปจฺจยตาปฺริจฺจ-
สฺมฺปนฺนธรรม.

ตตฺตฺตฺตํ วจฺนตฺถโถ.

ในคำนั้น มีวจนัตถะดังต่อไปนี้.

อิเมสุ ชรามรณาทินํ ปจฺจยา
อิทฺปฺปจฺจยา, อิทฺปฺปจฺจยานํ ภาโว
อิทฺปฺปจฺจยตา, อิทฺปฺปจฺจยา เอว วา
อิทฺปฺปจฺจยตา, ชาตฺถิอาทินํ เอตํ อธิวจฺนํ.
ชาตฺถิอาทิสฺสํ ตํ ตํ ปฺริจฺจ อากมฺม
สฺมฺปนฺนาติ ปฺริจฺจสฺมฺปนฺนา.

ปัจจัยแห่งธรรมเหล่านี้ คือแห่งชราและ
มรณะเป็นต้น ชื่อว่า อิทฺปฺปจฺจยา (แปลว่า
ปัจจัยแห่งธรรมเหล่านี้) ภาวะแห่งปัจจัย
แห่งธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า อิทฺปฺปจฺจยตา
อีกอย่างหนึ่ง อิทฺปฺปจฺจยา นั้นแหละ คือ
อิทฺปฺปจฺจยตา คำนี้เป็นชื่อแห่งธรรมมีชาติ

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เป็นต้น ธรรมเหล่าใด อิงอาศัยธรรมนั้น ๆ
ในบรรดาธรรมมีชาติเป็นต้นเกิดขึ้น เหตุนี้
ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า ปัจจุสมุปปนา
(แปลว่าอาศัยกันเกิดขึ้น).

อิทํ วุตฺตํ โหติ อิทปฺปจฺยตาย จ ปฏฺิจ-
สมุปฺปนเนสฺสุ จ ธมฺเมสุ กงฺขตฺติ.

เมื่ออธิบายว่า เคลือบแคลงสงสัยใน
ความเป็นปัจจัยแห่งธรรมเหล่านี้ และใน
ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น.

๑๐๐๘. สีเลนาติ โคสีลาทีนา.

วเตนาติ โกวตาทีनाव. สีลพฺพเตนาติ
ตทฺภเยน. สุทฺธิตี กิเลสสุทฺธิ, ปรมตฺถ-
สุทฺธิภูตํ วา นิพฺพานเมว.

๑๐๐๘. คำว่า ด้วยศีล ไตแก่ ด้วย

โคศีล (คือ ประกิติของโค) เป็นต้น. คำว่า
ด้วยพรต ไตแก่ ด้วยโคพรต (คือ ความ
ประพฤติกของโค) เป็นต้น. คำว่า ด้วยศีล
พรต คือด้วยทั้ง ๒ อย่างนั้น. คำว่า ความ
บริสุทธิ์ ไตแก่ ความบริสุทธิ์จากกิเลส หรือ
นิพพานอันเป็นความบริสุทธิ์ขั้นปรมาตม์ นั้น-
แหละ.

ตเทกฺกฺจฺจาติ อิธ ปหาเนกฺกฺจฺจํ ชฺรุ.

ในคำนี้ที่ว่า กิเลสตั้งอยู่ฐานเดียวกันกับ
สังโยชน์ ๓ นั้น กิเลสชาติที่ตั้งอยู่ฐานเดียว
โดยความเป็นธรรมชาติอันบุคคลจะพึงละเป็น
ชฺรุระ (คือ หน้าที่ที่มุ่งหมายกล่าวถึง).

คุณยุพนา ธรรมโกวิท

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อิมิสสา จ ปาฬิยา ทิฏฐิกิเลโส ก็ในพระบาลีนี้มีกิเลส ๒ ข้อเท่านั้น คือ
 วิจิกิจฉากิเลโสติ เทวเยว อากตา. กิเลสคือทิสฺสุ ๑ กิเลสคือวิจิกิจฉา ๑ ส่วน
 โลภ โทโส โมโห มาโน ถีนํ อุตฺตจฺจํ กิเลสที่ไม่ได้มามี ๘ คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑
 อหิริกํ อโนตฺตปฺปนฺติ อิมะ ปน อฏฺฐ โมหะ ๑ มานะ ๑ ถีนะ ๑ อุตฺตจฺจะ ๑
 อนากตา, อหริทฺวา ปน ทีเปตพฺพา. อหิริกะ ๑ อโนตตปปะ ๑, แต่ก็ควรนำมา
 แสดงด้วย.

เอตฺถ हि ทิฏฐิวิจิกิจฉาสฺส ปหิยมานาสุ ด้วว่า บรรดาภิเลสเหล่านี้ เมื่อทิสฺสุและ
 อปายคมนีโย โลภ โทโส โมโห มาโน วิจิกิจฉาถูกละอยู่ กิเลสเหล่านี้แม้ทั้งหมดคือ
 ถีนํ อุตฺตจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปนฺติ โลภะ โทสะ โมหะ อันจะนำสัตว์ไปสู่อบาย
 สพฺเพปิเม ปหาเนกฏฺฐา ทฺตฺวา ปหิยฺนฺติ, มานะ ถีนะ อุตฺตจฺจะ อหิริกะ อโนตตปปะ
 สหเชกฏฺฐํ ปน อหริทฺวา ทีเปตพฺพํ. อันเป็นกิเลสตั้งอยู่ฐานเดียวกัน โดยความ
 เป็นธรรมชาติอันกุศลจะพึงละอันบุคคลละอยู่
 ส่วนกิเลสชาติที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันโดยความ
 เป็นธรรมชาติที่เกิดรวมกัน ก็ควรนำมา
 แสดง.

โสตาปัตติมกฺเคน हि จตฺตาริ ทิฏฺฐิ- เพราะโสตาปัตติมรรคละจิตได้ ๕ ดวง คือ
 สหคตานิ, วิจิกิจฉาสหคตญฺจาทิ ปญฺจ ทิสฺสุสหคตจิต ๔ ดวง วิจิกิจฉาสหคตจิต ๑ ดวง.
 จิตฺตานิ ปหิยฺนฺติ.

จอมพลประภาส จารุเสถียร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตตถ ทวีสุ อสังขาริกทัญญุสิจิตเตสุ
 ปหิยฺนเตสุ เตหิ สหชาโต โลโก โมโห
 อุตฺตจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปนฺติ อิเม
 กิเลสํ สหเชกฺขญฺจวเสณ ปหิยฺนฺติ.
 เสสทัญญุสิจิเลโส จ วิจิกิจฺฉากิเลโส จ
 ปหาเนกญฺจวเสณ ปหิยฺนฺติ.

ในบรรดาจิตทั้ง ๕ ดวงนั้น เมื่อทัญญุสิจิตเป็น
 อสังขาริก ๒ ดวง ถูกละอยู่ กิเลสเหล่านี้
 คือ โลภะ โมหะ ที่เกิดร่วมกับทัญญุสิจิต
 เป็นอสังขาริกเหล่านั้น อุตฺตจฺจํ อหิริกะ
 อโนตฺตปฺปะ ก็ยอมถูกละไปด้วยอำนาจเป็น
 กิเลสชาติที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกัน โดยความเป็น
 ธรรมชาติที่เกิดร่วมกัน. กิเลสคือทัญญุสิจิตที่เหลือ
 และกิเลสคือวิจิกิจฉา ย่อมถูกละไปด้วย
 อำนาจเป็นกิเลสชาติ ที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกัน
 โดยความเป็นกิเลสชาติอันกุศลจะพึงละ.

ทัญญุสิจิตตสมฺปยุตฺตสสังขาริกจิตฺเตสุปิ ปหิยฺน-
 เตสุ เตหิ สหชาโต โลโก โมโห
 อุตฺตจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปนฺติ อิเม
 กิเลสํ สหเชกฺขญฺจวเสณ ปหิยฺนฺติ,
 เสสทัญญุสิจิเลโส จ วิจิกิจฺฉากิเลโส จ
 ปหาเนกญฺจวเสณ ปหิยฺนฺติ.

แม้เมื่อทัญญุสิจิตตสมฺปยุตฺตสังขาริกจิต ถูกละ
 กิเลสเหล่านี้ คือ โลภะ โมหะ ที่เกิดรวม
 กับทัญญุสิจิตตสมฺปยุตฺตสังขาริกจิตเหล่านั้น ถิ่นะ
 อุตฺตจฺจํ อหิริกะ อโนตฺตปฺปะ ก็ยอมถูก
 ละไป ด้วยอำนาจเป็นกิเลสชาติที่ตั้งอยู่ฐาน
 เดียวกันโดยความเป็นธรรมชาติที่เกิดรวม-
 กัน, กิเลสคือทัญญุสิจิตที่เหลือและกิเลสคือวิจิกิจฉา
 ก็ยอมถูกละไป ด้วยอำนาจเป็นกิเลสชาติ
 ที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันโดยความเป็นธรรมชาติ
 อันกุศลจะพึงละ.

จอมพลประภาส จารุเสถียร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวิ ปหาเนกภูจฺจสมิเยว สหเชกภูจฺจ กิเลสชาติที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันโดยความเป็น
 ลพฺภคิตฺติ อิทํ สหเชกภูจฺจ อahrtiva ธรรมชาติที่เกิดร่วมกัน ย่อมได้ในกิเลสชาติ
 ที่ตั้งอยู่ฐานเดียวกันโดยความเป็นธรรมชาติ
 ที่ปยีสฺสุ. อันบุคคลจะพึงละ ควบประการฉะนี้ เพราะ
 ฉะนั้น ทานจึงนำเอากิเลสชาติที่ตั้งอยู่โดย
 ความเป็นธรรมชาติที่เกิดร่วมกัน มาแสดง
 ควบ.

๑๐๑๐. ตํสัมปยุตฺโตติ เตหิ
 ตเทกภูเจหิ อภูจฺจหิ กิเลสฺหิ สัมปยุตฺโต,
 วินิพฺโปกํ วา กตฺวา เตน โลเกน เตน
 โทเสนาติ เอวิ เอเกเกน สัมปยุตฺตตา
 ที่เปตพพา.

๑๐๑๐. คำว่า เวทนาขันธ์ ฯลฯ
วิญญาณขันธ์ อันสัมปยุตควยสังโยชน์ ๓ นั้น
 คือ ที่สัมปยุตควยกิเลสทั้ง ๘ อย่าง อันตั้ง
 อยู่ฐานเดียวกันกับสังโยชน์ ๓ นั้นเหล่านั้น,
 อีกอย่างหนึ่ง พึงทำการแยกแสดงความเป็น
 ขันธ์ที่สัมปยุตควยกิเลสแต่ละอย่าง ๆ อย่าง
 นี้ คือ ควบโลกะนั้น ควบโทสะนั้น.

ตตฺถ โลเก กหิตฺเต "โมโห มาโน ถีนํ
 อุตฺถจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปนํ"ติ อัย
 สงฺขารกฺขนฺธฺเก กิเลสฺคณฺเณ โลกฺสสัมปยุตฺโต
 นาม โทคิ. โทเส กหิตฺเต "โมโห ถีนํ
 อุตฺถจฺจํ อหิริกํ อโนตฺตปฺปนํ"ติ อัย

ในบรรดากิเลสเหล่านั้น เมื่อท่านถือเอา
 โลกะ หมู่กิเลสในสังขารขันธ์ ดังนี้ คือ
 "โมหะ มานะ ถีนะ อุตฺถจฺจํ อหิริกะ
 อโนตฺตปฺปะ" ก็ชื่อว่า สัมปยุตควยโลกะ. เมื่อ
 ท่านถือเอาโทสะ หมู่กิเลสดังนี้ คือ "โมหะ

จอมพลประภาส จารุเสถียร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา